

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

<p>MEGJELNIK MINDEN VASÁRNAP. SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS: b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.</p>	<p>ELŐFIZETÉSI ÁR: Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr. HIRDETÉSI DIJ: Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.</p>	<p>KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA. KIADÓ HIVATAL: „Magyar Polgár” nyomdája, b.-közép-utca 1. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.</p>
---	--	--

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Még egyszer sajtónk. — Egy kis belmissió. — Egy kis külmissió. — T á r c z a: Örtüzek (Szalay Károlytól.) — Ellenség-e? — Püspöki látogatás. — Az áll. igazgatótanács üléséből. — Új Izrael. — Különfélek. — Püspöki körözüvények.

Még egyszer sajtónk.

Mult számunkban egy protestáns politikai lap előbb-utóbb beállandó szükségéről emlékeztünk meg. Hangsúlyoztuk, hogy ily közegre ma ugyan még nincs szükség, de ha az előjelek nem csalnak, szükség lesz.

Időközben kitűnő oldalról egy nagyobb protestáns szemle eszméjét hallottuk fölvetve s magunk is gondolkozni kezdtünk fölötte.

Mindenekelőtt azt kérdeztük, van-e a magyar protestantismusnak oly szellemi tőkéje, mely valamelyes elhelyezésre méltó, sőt okvetlenül kényszerítő lenne. A kérdést csak a pedanteria kedvéért vetettük fel, hogy sorrendben haladva, jól megokoljuk a mit akarunk. Természetesen nem sokáig kellett révedeznünk. Hiszen a magyar protestantismus jóformán a magyar kultúra is.

Az iránt eszmélkedtünk hát, hogy képvislünk-e valamely olyan alapelvet, eszmét, jelleget, mely kiválóan megkülönböztet bármely más test által hordozott alapelvtől, eszmétől, jellegtől s ad-e ez jogot különös, saját létezésre, speciális sphaera alkotására, kiválva a létező körökből, melyek sajtó-organumaik által a szellem nyilvánulásainak rendelkezésére állanak.

Itt először is korunk nagy szakadása tola-kodott a mérlegelés elé. A protestantismust általában úgy tekintik, mint az optimismus melegágyát, vagy legalább is mint a pessimismus ostromló ütegét. Tehát van bizonyos zománczunk, izünk, hangulatunk, s a teremtés sokféle tarkaságú életműködésében önálló karaktervonással járulhatunk az emberiség nagy harmóniájához. Más façon, más jargon, más styl és más metszés a

miénk. A természet fenséges háztartásának amaz oekonomiája, mely szerint semmit ugyanugy ismételni, tehát pazarolni, nem szeret, általunk nem lenne megbántva, mert nem Aquinói Tamás, vagy a Salezi visszaverklizésén fáradoznánk, hanem új ideákat termelnénk, a végtelenséget ismeretlen oldalairól világitanók meg, s termékenység volna bélyegünk.

Ez általános szempontból. Közelebb jöve az exigenciákhoz a nemzeti és magyar taine is int minket. Vallásunk természete lévén, hogy a concreten érvényesíti az egyetemest, kezdet óta nemzetiesen gyakorolta az emberiest. Tekintettel pedig a körülményre, hogy fajunk létszámából kifolyólag hatványozott nemzetiességre kell törekednünk, önként foly, hogy protestantismusunknak annyi megoldandója van, a mennyit csak elbirni képes.

És volna-e közönségünk? Ez a nehezebb rész. Bizonyos, hogy legalább egyelőre áldozatot kell hoznunk, s a kivitel nehézségei felől komoly megbeszélést kell folytatnunk.

S hogy a helyes szó a helyes időben mondassék ki, legalkalmasabb volna az ily irányu tanácskozásra közelgő synodusunk alkalmát felhasználni.

Akkorra hivassék egybe egy értekezlet.

Miután e tárgyról lapunkban szakavatottabb toll fog nemsokára nyilatkozni, mi ezuttal elégnek tartottuk a kérdés megpendítését.

— bp —

Egy kis belmissió.*)

A Prot. Közlöny hasábjain igen gyakran találunk oly czikkekkkel, melyek a moldva-oláhországi missióval foglalkoznak. Hadd álljon most egy pár sor azokon

*) E czikk bevezetésével különben sem értve egyet, megjegyezzük, hogy romániai missiónk egyenesen e czélra tett alapítványokból segélyeztetik, így hát elvételnek helye nincs. Szerk.

a belmissió köréből is, mert az eszmék tisztulásával és a viszonyok részletes megismertetésével, tisztábban állandó előttünk a cél, melyre a mi missiónkkal törekednünk kell, s inkább felismerjük, hol kell és úgy munkálnunk, hogy fáradozásainkat úgy nemzetünk, mint vallásunk érdekében állandó siker koronázza.

Nem akarok én most a belmissió tanulmányos meghatározásába, történeti fejlődésének ismertetésébe bocsátkozni, úgy, mint az a nyugati államokban kifejtett, mert habár mindez érdekes is volna e becses lap olvasói előtt, korántsem volna olyan értékes a mi saját belmissiónk elémóztatására. És pedig azért nem, mert a mi belmissiónk, ha ugyan a szó szoros értelmében erről beszélhetünk — olyan jelleget vett föl, sőt ezután még nagyobb mértékben kell hogy felvegyen, mely különösen a németországi belmissió-mozgalmaknál fel nem használható, és így az ezeknél használt utak és módok a miénkre nézve elég sikerrel nem alkalmazhatók. Ezen jelleg pedig a nemzetiségi érzet ébresztése és megtartása. A külföldi belmissiónak ismertető jele, lényeges tulajdonsága az, hogy a nép erkölcsi hanyatlásán a vallásos érzet élesztése által igyekszik javítani s még az anyagi adományt is ezen működésnek rendeli alá. A mi belmissiónk ezen tulajdonság megtartása mellett azon másikat is felveszi, — mint említém, hogy a vallásos életerő teljes fentartására irányzott működése közben nemzetiségünk felvirágoztatására is tör. És ezen tulajdonsága belmissióknak igen könnyen kimagyarázható. Nálunk a reformált vallásfelekezetek mindig nemzetiségi missiót teljesített, mint azt a történelem eléggé bizonyítja; ez uton nyerte meg a szép „magyar vallás“ elnevezést is. Önként értetik tehát, hogy a missiói mozgalmak, melyek akár bel-, akár külterületre vonatkoznak, már csirájokban magukba szívják az egyház kebléből a mi nemzetiségünk fentartására törekvő erőt és vágyat. — És ennek mi szívből örvendhetünk; nem azért ugyan, mintha ezáltal előmozdítani akarnók a nemzeti exclusivitást — hiszen az igaz vallás nemcsak egy népfaj főbirtoka lehet — vagy a más nemzetiségek iránti gyűlöletet — hisz a Jézus vallása ezt nem prédikálhatja — korántsem, hanem csupán csak azért, hogy önfajunk fentartására — mihez elvitázhatlan jogunk van — ezáltal is nyerünk egy alkalmas eszközt.

Kérdés azonban, hogy micsoda missiónk van nekünk.

Ha tekintetünket az angol, német s az amerikai missióintézetekre, az ezekben képzett hittérítőkre s még inkább, ha e hittérítők működésére fordítjuk, melylyel a pogány népek közt terjesztik sok anyagi és szellemi áldozattal, de áldásos, maradandó sikerrel a keresztyén vallást: el kell ismernünk, hogy ily célú és értelmű missiónk nincsen. Mert a miféle missiót mi Moldva-Oláhországban, vagy a horvát tartományokban fentartunk, azt korántsem tartja senki ilyennek. Ha pedig a német belmissiót, ennek szerzetes-forma rendeit, számtalan tan- és jótékony intézeteit; iskoláit, kisdédóvodáit stb. s az egyháztól külön álló szervezetét vesszük vizsgálat alá, könnyen átláthatjuk, hogy ilyen, u. n. belmissió sem létezik nálunk.

Első tekintetre tehát úgy látszik, hogy mi ezen szavakat: missio, missionarius, minden alap és jog nélkül használjuk. Mindazáltal, ha figyelembe vesszük, hogy a mi missionariusainknak idegen ajku és vallásu s mivelletlen népek közt kell a tiszta vallásos nézeteket s az evangyéliumi tiszta ígét hirdetni, terjesztetni s a nép szívében gyümölcsöt tenni; s ha látjuk, hogy ennek munkálása bizony áldozatokkal, bizony nagy fáradozásokkal jár: méltán megérdemlik azon társaink és munkájuk

a fentebbi elnevezéseket. Ha már a működést magát tekintjük szorosabban meg, akkor ezt inkább belmissiónak, mint valami egyébnek nevezhetjük el. Az igaz, hogy e mozgalom nem az egyházon kívül, vagy a mellett iparkodik a vallásosság gyarapítása által erkölcsileg is emelni, fentartani a protestáns híveket, hanem épen az egyház az az éltető forrás, a melyből és a mely által táplálkozik; mégis lehet belmissiónak nevezni, mert sokkal nagyobb gonddal, több fáradsággal és utánjárással iparkodik megtartani egyházunknak elszórtan élő, pusztulófélben levő híveit, mint azt egy rendes viszonyok közt álló parochia tehetné. Csak az a nagy baj, hogy a mi belmissiónk inkább külmissio; azaz, nem itt közöttünk munkál és áldoz főmértékben, hanem az édes anya kebléről pusztán kenyérkeresetből idegenhez pártolt lelkeket (? Sz.) akar megtartani, a kik minden tehetségeiket másnak ajánlják fel, itt hagyván e hazást, melynek pedig bizony nagy szüksége volna ő reájuk is.

Elismerem, hogy egyházunk ezen missió fentartása által szép és önzetlen munkát végez. Szépet, mert úgy az egyház, mint magyar nemzetünk érdekei megkívánják, hogy közülünk még a morzsák se vesszenek el, s hogy a protestantizmusnak terjesztésével ott keleten a miveltség és felvilágosultság magvait is hintegessük mi, a kiket leginkább megillet, hogy ott a miveltség hordozói legyünk; és önzetlen, mert sok tekintetben saját édes és hű, most is keblén élő, de azért satnyuló gyermekeitől vonja meg azon falatokat, melyekkel a kivándorlottakat édesgeti.

Kérdés azonban, hogy mostani viszonyaink között egyházunknak és nemzetünknek jól felfogott érdekei azt parancsolják-e, hogy ezen irányban még nagyobb áldozatokat hozzunk, még több munkásságot fejtsünk ki? Részemről *nem*-mel felelek ezen kérdésre. De nehogy valaki, ezen feleletemből ítélve, a moldva-oláhországi missio ellenségének tartson, elmondom nézeteimet, s azon tapasztalataimat, melyekből az én ellenségesnek tetsző feleletem származik, s egyszersem megjelölni igyekezem az irányt és módot, a melyben és a mely szerint a mi kezdetleges belmissiónkat haladni és erősödni óhajtanám.

* * *

Mióta közlelkészi állomásomat a Szamosmentén elfoglaltam, bőséges alkalmam nyílt egy vallásos, mint nemzetiségi viszonyainkat tanulmányozni nemcsak a kezem alatt levő egyházakban, hanem a szomszéd községekben is. És elmondhatom, hogy ezen tanulmányozás semmi örvendetes, hanem épen a legelszomorítóbb tapasztalatokhoz juttatott. Ezen tapasztalataimat egyik vagy másik oldalról többször tártam lapokban úgy a nagy közönség, mint a kormány elé. Igyekeztem rámutatni a sebekre, a melyek égnek, de a legtöbb esetben enyhítő balzsamra hiában várakoznak. Most e néhány szerény sorban bővebben akarok foglalkozni azokkal, hogy egyházunk intéző köreinek figyelmét még jobban felköltsem azok iránt.

Az első mindenesetre, a mivel találkoztam s találkozom naponkint, az a *vallásos közönyösség*, mely itt annyival is inkább elharapódzott, mert több éven át nem lévén rendes pap, a beszolgálás pedig egy, már a 70-es éveken túl álló roskatag lelkész-társra lévén bízva, kit jóakarata végrehajtásában gyakran megakadályozott a testi gyöngeség. A köznép vagy általában nem járt templomba, vagy pedig ellátogatott az oláhokhoz. Ezen utóbbiak részéből állott élő az ugynevezhető „kétvallásuak“ rendje, kik, mikor a magyar pap számára kérték a bért, oláhnak vallotta magát, mikor az oláh számára, akkor magyarnak. Ezek előtt nem a vallás, hanem a fizetés a fő, még pedig olyan fő, mit ő még utolsónak sem szeret

teljesíteni. A templomba nem jártak közül pedig olyanok képződtek, kik nyugodt lélekkel mondják el, hogy a mint eddig éltek pap és predicatio nélkül, úgy ezután is élhetnek, hiszen sem így, sem úgy nem ad az Isten teremtést! A templomozásokra eljárni legkisebb gondjuk nekik; inkább szórakozást keresnek a mulatók sorában, hiszen a vasárnap úgy is csak nyugalom napja. Hogy Istentől miképen emlékezik meg, azt — sajnos — eléggé tapasztaljuk.

(Folyt. köv.)

Egy kis külmissió.

(A moldva-oláhországi ev. ref. missió köréből.)

Plojest, 1885. január 21.

Mikorra e sorok nyilvánosság elé kerülnek, a pitești egyházközség Tamó Gyula helyébe új papot választott. Rövid három év alatt ez tehát a harmadik papválasztás Pitestén. S vajjon mi lehet az oka e gyakori lelkészváltásnak? Mi lehet az oka annak, hogy a missiói papok keresve-keresik az alkalmat, hogy a missióból hazamenekülhessenek, s ha vágyaik teljesedésével egy hazai papiállomáson kiköthetnek, megkönnyebbült szívvel sóhajtanak fel, s tesznek ilyenféle fogadást: „Mégbőjtölöm azt a napot, melyen Oláhországnak hátat fordítottam.“?

Az ifju pap elhagyja hazáját, azt az áldott földet, melyről a nagy költő azt mondja, hogy „itt élned halnod kell, a nagy világon e kívül, nincsen számodra hely,“ elhagyja öveit, barátait, honfitársait s egy szent eszmétől áthatva, idegen országba vándorol, hogy a sors által idegen nép közé dobott véreit felkeresve, azokat ifju tűzzel és lelkesedéssel buzdítsa az egyház és hazaszeretetre. Kivándorol, hogy megértesse azon az édes hazánktól elszakadt honfitársainkkal, kiknek módjában áll a jó tanácsot követni is, halhatatlan Széchenyinek amaz örök igazságot tartalmazó nagy mondatát: „extra hungariam non est vita, si est vita, non est ita.“ Kivándorol, hogy ott, a hol még nem késő és fogékony kebelre talál, oda hasson, hogy honfitársaink visszahuzódjanak az édes otthon tűzhelyéhez, s nem vezi észre, hogy a hazaszeretetre, hazamenetelre való buzdításban a saját szive szorul el legjobban, őt lepi meg a honvágy legerősebben, őt, ki hazáját már otthon, gyermekéveiben is, később pedig mint ifju, igaz lelkesedéssel s öntudatosan szeretni tanulta.

A gyakori lelkészváltozást tehát szerény véleményem szerint első sorban a honvágy idézi elő.

Másik oka a lelkész-változásnak az, hogy otthon kisebb évi javadalommal sokkal könnyebben megélhetni, mint itt Oláhországban kétszer annyival. — Missioi telepeink, a százkútít kivéve, mind nagyobb városokban vannak. A papnak, tanítónak tehát városiasan kell élni, városiasan költeni s itt a városi élet sokkal drágább, mint hazánkban (talán Kolozsvárt kivéve) valamely hason kiterjedésű és hasonlépességű alföldi városi élet, már pedig a missióban működő egyházi szolgák fizetése 500—600 frtra rúg. Oly csekély összeg, hogy abból Pitestén csakis egy nőtelen pap élhet meg, minél fogva ezen papi állomás mindaddig nem tekinthető rendezett papi állomásnak, míg a papnak legalább is 1200 frt évi fizetés nem biztosítottatik.

A jelen viszonyok között arra még csak gondolni sem lehet, hogy Pitestén egy pap huzamosabb ideig megmaradjon, sőt erre akkor sem gondoltunk, midőn a pitești papi állomást három évvel ezelőtt pályázatra bocsátottuk. Most azonban tudva azt, hogy a moldva-oláhországi

missiónak végleges rendezése a méltóságos konventnek egyik főcélját képezi, nem mulaszthatom el, hogy kifejezést ne adjak azon meggyőződésemmek, hogy ne csak a pitești, hanem a többi missiói állomásokat is oly javadalommal kellene ellátni, mely a mellett, hogy az egyházi szolgának tisztességes megélhetését biztosítaná, alkalmat szolgáltatna még az illetőnek arra is, hogy házassági szövetségre lépve, magának családot alkothasson s a családi boldogság kárpótlása mellett igyekezzék megszokni a külföldi életet. A mai anyagi viszonyok között ki veheti rossz neven egy ifju paptól, ha külföldi küzdelmeiért semmi kárpótlással sem jutalmaztatván, haza vágyik s örömmel és készséggel nyul egy hazai középszerű papi állomás után? Ki veheti rossz neven bármelyikünkötől, ha néhány évi küzdelem után megelelve a nyomoruságot, más vállaira kívánjuk tenni a terhet s nyugalmasabb olyan hazai állomás elnyerésére törekszünk, melyen a mellett, hogy tisztességesen megélhetünk, gyermekeink neveléséről és kiképzetéséről is minden anyagi áldozat nélkül gondoskodhatunk.

LÁNG KÁROLY.

TÁRCZA.

ÖRTÜZEK.

VIII.

Ha továbbá egy más oldalról tekintjük a mai kor emberét — a mennyiben az ember nem pusztán akaró és teremtő lény, hanem egyszersmind passiv valami is, melyre, vagy a kire a külvilág tényei a kedély reactója folytán valóságos benső befolyással bírnak — értem azt a korszellemnek nevezhető értelmi áradatot, mely elől senki sem zárkozhatik el: el kell ismernünk, hogy a mai korszellem alaphangulata pessimistikus, mely mindig akkor szokott bekövetkezni, ha az anyagi érdekek felülke-rekednek az ideális életen. Az emberek ugyanis lassacskán azt veszik észre, hogy törekvéseik mind nagyobb el-lentmondásba jutnak tapasztalataikkal; hogy az élet csalódások, pillanatnyi élvezet nyújtó hiru törekvések lánczolata csupán. Már a multban, a zsidó nép messianicus várakozásaira bekövetkezett csalódások is feltüntetik ez érzelem keserü voltát, mely rendszeren akkor szokott bekövetkezni, a mikor az ember belátja, miszerint nem elég erős arra, hogy maga körül egy boldogsággal elárasztott világot teremtsen meg. A mint tehát e merész vágyak nem teljesülnek be: előáll a levertség; a szegények terhei ketelviselhetetlenebbnek érzik; a gazdagok szintén elégedetlenek lesznek, kivált ha az élvezet kináló alkalmak megszokottá válnak. Ki nem látná, mily óriás mérvű ujdonságvágy, a szokatlan, az új utáni kapzsiság vett erőt korunk nemzedékén? A szépművészetek bármely terén azt tapasztaljuk, hogy az egyszerű nemes műélvezet helyét a mindenben gáncsolódn szerető critical szellem foglalta el; sehol nincs csendes élvezet, s e helyen egész önkéntelen eszembe jut az a korunk ezen szellemét oly hűen jellemző adoma, a mikor a német műtész egy halom csúcsán állva, elmerül a táj szemléletébe s bámulatának ily

szavakban ad kifejezést: „Valóban magnific! Nagyon jól van eltalálva! Különösen ott azok a felhők nagyon kedvesek!”

Ahoz, hogy valaki, mint erkölcsi lény, kötelességének, rendeltetésének teljes tudatával birjon, okvetlenül megkivántatik, hogy érezze azt, miszerint egy örök s bölcsen rendezett világrend talaján áll; más szavakkal: birnia kell egy szilárdan álló világnézettel, tisztában kell lennie rendeltetése céljával s azzal, hogy a természet életét uraló törvényekkel mindenkor összhangban kell maradnia. Mig a keresztyénség egyszerű, nemes szellemét meg nem zavarták a sokféle félremagyarázások, mig erősen állott az a gyermeki hit, mely a nagy mindenség, a lét kérdéseit egy szerető s mindeneket bölcsen rendező mennyei atyára való hivatkozással igyekezett megfejtetni, s az élet célját egy másvilágért való munkálkodás mellett az embertársi szeretetben jelölte ki: addig megvolt az a szilárd világnézet s az emberiség törekvése egyetemesebb, áldásosabb volt úgy az egyesekre, mint a társadalmakra nézve. Ma azonban e szilárd, vallásosnak nevezhető világnézet nem létezik; a keresztyén vallás egyszerű, de mégis nemes eszméinek helyére a kételkedés sok tekintetben jogosult szelleme lépett, s ha az isteneszme, halhatatlanság, megváltás s több e nemű dogmaticus tanok ki nem veszték is teljesen, de gyakorlatilag jelentőség-nélküliekké lettek. Nincs a kornak egy cselekményeinket irányító világnézete; az ember úgy áll, mint a kinek egyedüli kötelessége a létért való harc, tehát kizárólag izomerejére van utalva s küzd a nélkül, hogy valahol a harc diadalmas végét látná. Így aztán lassanként előáll az a pessimistikus világnézet, hogy az egész élet egy mérő ellentmondás, egy cél nélkül való küzdés, mely alaphang ma már szinte egész költői irodalmat teremtett magának s lépten-nyomon olvashatunk ily hangokat:

„Örök gúny van a természetben
Örök gúny rejlik mindenütt“ stb.

vagy ez:

„Minden, mi föl s letűn a földön
Egymás paródiája csak.“ stb.

s mintegy korunk világnézetének leghűbb kifejezőiül kell hogy tekintessenek az enemű költői kifakadások is:

„Mi az akarat és a végzet?
A büszkeség és fájdalom?
Nem tűz-e, mely magát gunyolja
Játszó árnyával a falon?
Nem kontár mű-e a teremtés?
Munkái oly idétlenek!
Egy isten alkotá az embert
S a hitvány féreg öli meg.“ (Darmay V.)

Nem mondhatjuk ugyan, hogy ezen szellem kizárólag a gyakorlatias s pessimistikus gondolkozás szülötte, mert hiszen a „predicator könyve“ már ezelőtt pár ezer évvel hirdeté, hogy „hiúságok hiúsága minden hiábavalóság!“ Már a predicator is kételkedve kérdezte, hogy „Micsoda haszna vagy az embernek minden ő munkájában, melylyel munkálkodik a nap alatt?“ (I. 3.) s az feleli reá, hogy „Ami volt, ugyanazon, ami ezután is léssen és a mi most léssen, ugyanazon a mi ennekutánna is léssen és semmi sincsen új dolog a nap alap“ (I. 9.) S a mi kü-

lönösen jellemző az emberi értelem önmagával való küzdelmeire, erre szavai a predicatornak: „Én predicator mikor volnék királya Izraelnek Jeruzsálemben, adván az én elmémet mindazoknak vizsgálására és bölcsen való tudakozására, melyek léteznek az egek alatt (ez a gonosz hiába való foglalatosság, melyet adott isten az emberek fiainak, hogy foglalják magokat abba); láttam minden dolgokat, melyek lesznek a nap alatt, hogy ime mindezek csak hiábavalóság és a léleknek gyötrelme (Préd. I. 12. 13. 14)

SZALAY KÁROLY,
papjelölt.

Ellenség-e?*)

Az idvezítő kereszt halála volt a keresztyénség életfájának gyökere, első csirája. Üldöztetések pusztító zivatara közt nőtt fel a fa. Majd a táplálékkal magába felvett kártékony férgektől és lombjának egészséges fejlődését gátló kinövésektől ismét véres küzdelmek árán tisztithatá meg magát. Romboló zivatar után terjedhetett csak a protestantizmusnak evangéliumi alapon megtisztított légköre. Folytonos küzdelem volt a keresztyénség élete, de azért nőtt, erősödött folytonosan. És mikor a keresztyénség még csak elenyésző mustármag volt az emberiség milliói közt, már akkor e meggyőződés emelé erejét: „a mi hitünké a győzelem, legyőzte ez az egész világot.“ Ma pedig, midőn 400 millió — több, mint 36 százaléka az emberiségnek, még pedig a föld uralkodó népei — a keresztyénség birodalmába tartoznak, aggodalom és kétségbeesés szállja meg a vezetőket, az örvény szélén látják a vallást és már-már gyászruhát öltönek az emberiség nagy halottja: a vallásos hit felett. És ez aggodalmakat valósággal létező sajnos tapasztalatokra és nemcsak a felizgatott képzelet üres rémálmaira alapítják.

De vajjon mi okozza a szomorú jelenségeket, melyeken ama sajnos tapasztalatok alapulnak? Erre nézve nagyon sokan egyetértenek a feleletben: *a modern világnézet*, a keresztyénség ezen legújabb ellensége, mely a mellőzés és megvetés fegyverével akarta a vallást, vagy legalább is a keresztyénséget megsemmisíteni, mely lassan ölü mérgét, a közönyösséget a természettudományok vívmányaiba rejtve, csalétekként adja be a társadalomnak és elégtlenül szemléli, miként oszladoznak fel a tagok, mert a maró méreg megsemmisítette a hitnek és szeretetnek a vallásos élet organumát összefűző rostjait. És ha a modern világnézet a vallást átszövő elveket így széttepi az emberi szívekben, mit hoz ezek helyett? Az *atheismust* és *materialismust*, hogy az megfoszsa az éltető hittől, — emez pedig csupán géppé tegye az embert.

Es mit tesz a keresztyénség az új szellem hódítása ellen? A pápaság az átok villámai mögé rejtőzve hangoztatja isteni igényeit az emberek felett; nemcsak csalahatatlan hit- és erkölcs-biróul akar tekintetni, hanem hirdetteti magáról, hogy róla szól a 72. zsoltár jóslata: „*Őt fogják imádni mind a királyok és minden népek neki szolgálnak.*“ Az „*igazhívő protestánsok*“ pedig elvileg szintén a katholicizmus felé közelitnek, midőn elavult tanok makacs védelmezéséhez fűzik a megmentés reményét és nem vonakodnak kimondani egyenesen a kárhoztatást a modern világnézetre. Pedig a meggondolatlan elítélés ki-

*) E rövid tanulmányban dr. Manhot bremai lelkésznek a modern világnézetről irt értekezését használtam tanulmányaim mellett. Az idézeteket ez értekezésből vettem. B. J.

hívás az elitélre és alkalom az ellenségeskedésre. Helyes ítéletet kell tehát keresnünk a modern világnézet felől, ettől függ, hogy azon nehézségek, melyek a keresztyén-ség számára ebből eredtek, megfejtést nyerhessenek. Azt be kell látnunk, hogy a hol a keresztyén egyház az örök isteni igazságokat elhanyagolja, ott maga nyit tért az atheismus és materialismus gonosz szellemének, mi miatt a modern világnézetet szoktuk hibáztatni. Én nem tartozom azok közé, kik a modern világnézetet a keresztyénség ellenségének látják, hanem egy helyesebb belátás eredményének tartom a létező mindenségben és így hiszem, hogy ez csak egy új feladatot állít a keresztyénség elé, melynek teljesítésében töltheti csak be missióját. Hiszem, hogy az evangéliom gyakorlása épen azáltal lenne megnehezítve, ha a mai természettudományok helyes felfogásait az egyházban meg kellene tagadni. Tehát a világról való ismeret megváltozásán alapuló modern világnézet ellen nem harcot kell kezdenünk, hanem azt az evangéliom igazságával át kell hatnunk.

A „modern világnézet“ elnevezés több értelemben használtatik, közönségesen azonban jelenti legközelebről: „a természet újabb vizsgálatát és az ez által nyert új képet a világról; az új, pontosabb megfigyelés által szerzett képzetet a természetvilág egységéről és összefüggéséről, törvényei állandóságáról; és az anyagvilág minden változásának mechanikai folyásáról.“ Csak ez értelemben szólhatunk modern világnézetről, a mint szoktak szólni kopernikusi világnézetről ellentétben a korábbi közönségesen elfogadott képzetrel a világról, világtestek mozgásáról és kölcsönös viszonyáról. Azonban némelyek a világ ős okának és a világrend összefüggésének bölcsészeti és vallásos magyarázatát is beleviszik a modern világnézetbe, aztán ezt atheismussal vagy materialismussal bélyegzik. Pedig a mi a fődolog a modern világnézetnél, az, hogy új, azaz: épen a mai képzet a világegyetemről és a természet rendjéről. Az a kérdés pedig, melynél az atheismus és materialismus felléphetik, hogy t. i. vajjon a létező világ isten műve-e, vagy az anyagnak istennélküli alakulása — épen nem mondható ujnak, mint a mely a modern világnézettel jött létre. Sőt a kérdésre adott különböző feleletek sem mondhatók ujnak. Megvolt már az ó korban a világ végokának nemcsak vallásos magyarázata, hanem atheistikus félreismerése is. A világ teljesen megegyező felfogása mellett is voltak materialisták, atheisták. Azon kérdésre, hogy vajjon a nap, vagy a föld mozog? hívők és atheisták, zsidók és pogányok, Epikur és Homér, Pilatus és Jézus teljesen megegyeztek a feleletben, de azért azon másik kérdésre, hogy ki teremtette és tartja fenn a világot? tudjuk, mily nagyon eltértek a feleletek. Nem a megváltozott világnézet hozza hát létre az atheismust és materialismust.

(Folyt. köv.)

Püspöki látogatás.

Szász Károly dunamelléki ref. püspök a következő körlevelet bocsátotta ki:

Az Alsó-Baranya-Bácsi egyházmegye Lelkipásztoraihoz.

Nagytiszteletű és Tisztelendő Társak!

Apostoli eredetű (Cselek. XV. 36.) törvényes szókást, sőt régi kánonainkban (Komjáti kánonok I. r. 10.) foglalt parancsot elevenit fel legújabb zsinati törvényeink 138. §. a) pontja, mely szerint a püspöknek kötelessége — ha a körülmények és viszonyok engedik — minden évben legalább egy egyházmegyében levő gyülekezeteket s

azoknak iskoláit, az illető esperes és egyházmegyei gondnok, vagy azok helyetteseinek kíséretében, meglátogatni.

„Elevenit fel“ — mondom, mert e dunamelléki egyházkerületünben az óta sem volt rendszeres püspöki látogatás, mióta harmadik hivatali elődöm a nagy emlékezetű Báthori Gábor az őt megelőző legutóbbi püspöki látogatás után csaknem száz évvel, a magáét az 1816. évben megkezdette s 1819-ben befejezte; de azt többé sem ő, sem utódai nem ismételték.

Hatvanhat év, két harmadrésze egy századnak, folyt le tehát ismét azóta, hogy püspökeink színről-szinre nem látták a felvigyázatukra bizott gyülekezeteket; a miből — Báthori Gábornak 1816. évi május 18-áról az egyházkerület összes lelkészeihez intézett s látogatási szándékát tudtul adó körlevele szavaival élve — „nem lehetett sok hátramaradásnak és kárnak nem következni.“

Kedvez-e Isten életemnek és erőmnek nyolcz esztendeig, hogy évenként csak egy egyházmegye gyülekezeit látogatva meg, egész egyházkerületünknek meglátogatását legalább egyszer befejezhessem? — azt nem tudhatom. De kötelességem teljesítését, Isten kegyelmében bizva, püspöki hivatalomnak már e legelső évében meg kívánom kezdeni, és pedig legtávolabb eső, de névtári sorrendünk szerint legelső Alsó-Baranya-Bácsi egyházmegyénkkel.

Célba vett látogatásom idejét s az egyes egyházakban való sorrendjét és napról-napra való beosztását most még pontosan meg nem határozhatom, de még kelendő időben jó előre tudatni fogom a lelkész urakkal és gyülekezetekkel. De már most szükségesnek látom a püspöki látogatásnak, hogy az hasznos lehessen, előkészítéséről gondoskodni s az ehhez való segélynyújtásra kívánom épen a Nagytiszteletű és Tisztelendő társakat felhívni jelen soraimmal.

Ámbár hatvanhat év telt el azóta, óhajtanék ugyanazon a nyomokon járni és saját látogatásom fonalát a Báthori Gáboréval lehetőleg összekötni. Ő az egyházak akkori állapotát vette számba, s az erről egyházonként felvett irományok egy nagybecsű egyháztörténeti adattárt képeznek, melynek folytatását, vagyis az azóta történt változásokat s a mai állapotnak az akkorival összehasonlítását kellene első sorban eszközölni az én látogatásomnak.

Előttem fekszenek azon püspöki látogatás összes aktái; a kérdések, melyeket a püspök a gyülekezetek lelkipásztorainak előre eléjükbe adott, melyekre azok másban feleltek s a feleleteket a püspök a látogatáskor átvette, magának felolvastatta s az előadottak igazságáról személyes meggyőződést szerezvén, a szükséghez képest intézkedett.

A feltett kérdések s azokra adott feleletek az egyházi bel- és külélet összes viszonyaira kiterjeszkedtek, körülbelül oly módon, mint ma az esperesi látogatások. Ámde azt hiszem, helytelenül cselekedném, ha püspöki látogatásommal nem céloznék mást, mint egy felsőbbrendű esperesi látogatást s ugyanazt akarnám végezni, a mit az esperes urak évenként, több helyismerettel birva s több idővel is rendelkezve, kétségkívül helyesebben is végezhetnek.

Püspöki látogatásom elébe én különösebben három főczélt véltem kitűzendőnek.

1. *Elsőben* is az egyházak mostani állapotának a legutóbbi püspöki látogatáskorival való összehasonlítását, hogy a félszázad óta haladás és gyarapodás — vagy a mi nagyon szomorú volna, ha valahol találtatnék, a visszaesés és hanyatlás — kitűnjék. Ez mintegy egyháztörténelmi szempont, melyből tekintve, látni kívánom, mi

történt nagyban és egészben, de részletekben is az 1816—19-iki püspöki látogatás óta? Megvannak-e az egyházak azon ingatlan és ingó vagyonai, ez utóbbiak közt jelesen értékes templomi felszerelvényei, továbbá levéltári okmányai — melyek akkor mint meglevők összeirattak? És mi gyarapodás járult azokhoz újabban? Növekedtek-e az egyház s a lelkészi és tanítói hivatal fekvőségei, jelesen a földosztályok és legelő illetőségek kiadása, vagy netalán új adományozás útján? Épült-e azóta új templom, iskola, pap- vagy tanító-lak s mekkora és minő? (részletesen leirandó). Gyarapodott-e az egyház vagyona tőkékben, vagy ingóságokban? Növekedett, vagy apadt-e az egyház lélekszáma az akkorihoz képest? Változott-e az egyházi adófizetés módja és mértéke, jelesen a papi és tanítói fizetések — a bérlevelek szerint? Állott-e be az egyház életében v. lamely lényeges szervezeti változás: jelesen akkor leány-egyház anyává lett-e, vagy megfordítva? S az iskola gyarapított-e új osztályokkal, tanítói állomásokkal, tetemesb felszerelésekkel? — vagy nem vált-e el az egyház testétől, községivé vagy államivá változván az újabb törvények alapján? Mely idő óta van a régi, u. n. akademiá promóció helyett rendes és állandó tanítóság rendszeresítve?

Első kérelmem azért T. lelkésztársaimhoz, hogy a mennyiben az Alsó-Baranya-Bácsi egyházmegye Dunántúli (Baranyai) részében 1817 július 1—14. napjain, a Dunáninneni (Bácsmegyei) egyházakban pedig 1819 június 13—22. napjain tartott püspöki látogatás alkalmával — a már előre írásba tett és a püspöknek ott helytt kezei-be adott — leírásnak eredeti fogalmazványa, vagy másolata az egyház levéltárában, vagy jegyzőkönyvében föltalálható, azt elővenni s a mai állapotot különösen a fentebb fölemlített kérdésekre nézve az akkorival összehasonlítani s világosan és részletesen leírni sziveskedjenek. Ha az akkori feleletek ott meg nem volnának, azokat az egyházkerületi levéltárból (csekély költséggel) lemásoltatva szívesen kiadom az ez iránt közvetlen hozzám forduló lelkésztársaimnak.

Nem tilokom el, hogy a mit ez első pontban a lelkész uraktól kívánok, nem csekélység; mert az egyház huszonöt év óta fejlődésének, gyarapodásának s a történet változások- és átalakulásnak történetét kellett adniok, az egyház jegyzőkönyveit és levéltárát szorgosan át kell kutatniok; egyes kérdésekben még az egyháznak jó emlékező őrgeit kikérdezniök s az adatokat esetleg nem kis nehézséggel és utánjárassal szedegetniök össze. De mint országoknak és társadalmaknak, — ugy minden egyes községnek s egyházgyülekezetnek is megvan a maga története; s mi, magyar reformátusok, még eddig nem sokat tettünk egyházaink egyes és összes történelme összeállítására. Ohajtom azért, hogy lelkesebb s az egyházaink multjával és jelenével szívesen foglalkozó lelkésztársaim a jelen kezdeményben alkalmat találjanak egyházaink külső és belső történetére világot vető adatok összegyűjtésében hálát érdemlőleg fáradozni. Az ekép szerkesztendő leírások becses kis monografiák lesznek, melyeknek összegéből egyházkerületünk utóbbi hetedfél tizedének története a legkisebb részletéig ki lesz dolgozható.

(Vége köv.)

AZ ÁLL. IGAZGATÓTANÁCS ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvárt, 1885. jan. 17.

Elnökölt dr. Kolozsvári Sándor igazgató-tanácsos, mint h. elnök. Jelenvoltak: Szász Domokos h. püspök, br. Györffy Lajos, Székely János, dr. Szász Béla igazga-

tó-tanácsosok; Parádi Kálmán tanügyi előadó, Szabó Ádám számvevő, Deák József pénztárnok és Bodor Antal titkár.

Az ülésen kívül elnökileg ellátott ügydarabok bejelentése s helybenhagyó tudomásul vétele után előadott Szász Domokos h. püspök jelentése a szent-lászlói egyházközségünkben az egyházi életet végmegsemmisítéssel fenyegetett zavarok lecsendesítése céljából január 11-iki kiszállása eredményéről, melyben tudatja, hogy az egyháztagoknak lelkészüket ellen elkeseredett gyűlöletük-ből keletkezett viszály legkönnyebben megszüntethető az által, ha ugy a szent-lászlói, mint a missiói pitesti egyházközségnek, valamint azon egyházak papjainak meg-egyezésük és kérésük folytán a két egyházközség papjának állomásuk megcserélése megengedtetik s erre vonatkozó határozat helybenhagyatik; előzetesen azonban szükséges a szent-lászlói egyházközség és papja között fennálló elszámolás megejtése.

Mind a négy főtényezőnek megegyezése s kérése folytán papi állomás szándékolt kicserélése elvileg helyeseltetett, s az egyházi élet megmentésére biztos kilátást nyújtó megegyezés helybenhagyatott, azon feltételhez kötve, hogy a szent-lászlói egyházközség és papja között az elszámolás tartassék meg s a követelések elégittessenek ki, mi czélból a kinevezett bizottság megbízott lehet rövid idő alatt a helyszini kiszállással. Mindkét egyházközség utasított a papi díjlevél kiállítására stb.

Tanügyi előadó előterjesztésére népiskoláink felhivatnak népiskolai tankönyv és tanszerek szükségleteiknek kimutatására a végből, hogy a beérkezendő jelentések alapján a krajczáros élő tőkealap kamataiból a szükséges összeg kiutaltatik taneszközök vásárlására, s a szegény egyházak és tanulók részére adományképen megküldetnek. Továbbá felhatalmaztatik tanügyi előadó az egyházkerületi tankönyvtár részére 100 frt összegig megrendelések tételére, mely összeg kiutaltatott.

A szekesi Illyes alapítványi bizottságba dr. Antal László főgondnok elhalálása folytán üresedésbe jött helyre Deési Farkas kir. táblai bíró és egyházkerületi képviselő kineveztetett.

A besztercei anya-egyházközség papi állomása részére kiállított papi díjlevél főbb pontjaiban elfogadott némi kiegészítések elrendelése mellett s a papi telek vásárlásáról kötött szerződvény helybenhagyatott.

A homoród-szentmártoni egyházközség által felekezeti iskolája megszüntetése folytán, énekvezére részére kiállított új díjlevél helybenhagyatik, elismerés fejeztetik ki az egyházközségnek azon gondoskodásért, hogy a tanítói jövedelmek egy részének évenként folytonos tőkésítése s a kamatos kamatokkal gyarapítása által felekezeti iskolájának visszaállítására alap gyűjtését határozta el.

A külföldi egyetemeket hallgató ifjak segélykérvényei ellátása folytán Péchi Árpád, Rákosi György és Kerékes Endre egyenként 60—60 frt., Csekme Ferencz és Bodor János 40—40 frt., dr. Sárkány Lajos és Mező Lajos 20—20 frt. segély-javadalomban részesítettek.

Ezekon kívül ellátatott még kevésbbé közérdekű több ügydarab.

r. l.

Uj Izraél.

Az orosz zsidóság között évek óta folytonos mozgalom észlelhető, mely az izraelita vallás reformálására törekszik s végre is egy új secta alakulásában nyilvánul. Így keletkezett a „Szent-bibliai testvérek társasága“ s

igy támadt közelebb az „Uj Izraël“ nevű secta, mely — mint Pétervárról jelentik — e hó 5-én Kisenewben, Tolstoj gróf beleegyezésével egy új zsinagógát szentelt fel. Ez új secta nemzetközi voltát s szabadelvűségét eléggé jellemzi az is, hogy a zsinagóga fölszentelési ünnepélyénél jelen volt a lutheránus pap is, a templomban német egyházi dalokat énekeltek, s az egyházi ünnepi szónok a hagyományok, szokások, formák és előítéletek ereje ellen harczolt, beszédében a bibliai idézetekkel vegyítve citált Hugo Victor, Goethe s más költők műveiből.

Az orosz zsidók hitreformáló mozgalmára vonatkozólag főlemlítést érdemel még néhány adat. A zsidó vallás reformálásának eszméje sokkal korábbi keletű, mint az oroszországi zsidó-üldözés. Már 1879-ben hangoztatták az új secta alakításának szükségét, s 1880. január 14-én Jelisawetgradban négy zsidó megalakította az új vallásfelekezetet, melyet elneveztek a „Szent-bibliai testvérek társaságá“-nak. E négy alapító volt: egy kereskedő, egy jegyzői irnok, egy elemi iskolai tanító és egy szabó. Mindenik családos ember lévén, először családja körében terjesztette az új eszméket, s innen később hatott csak ki a nyilvánosság elé. A secta célul a békét, egyenlőséget és testvériséget tűzte, de egyszersmind a teljes elkülönítést a többi zsidótól. Az új secta az értelemre és a modern tudományosságra nagy súlyt fektetett, s ezeknek elősegítését minden nyilatkozatában hangsúlyozta.

Mint a secta cziméből is kitűnik, alapul a szent könyvet vette, de ennek sem minden részét. Valódi jelentőséget a biblia csak azon részének tulajdonított a secta, a mely a practikus morallal és humanitással foglalkozott. A szent könyv többi részét erős bírálat alá vették, s a történeti részből, vagyis a hagyományokból csak azt ismerték el, a mi a modern élet követelményeivel nem ellenkezett. A talmud ellen folyton harczoltak s csak a régi zsidó irodalom egy emlékének tekintették azt. Erkölcsi tanait egy külön codexben írták össze s ezek között mindazon jó tulajdonságokat megtaláljuk, a melyre a hiveknek törekedniök kell. A „testvérek“ minden vallásos szokást elvetettek, s gazdagon arányozott oltárt ép oly kevéssé építenek, mint meghatározott imaszöveget sem szabnak maguk elé. A házasságot is minden különös szertartás nélkül kötik meg. A pár megjelenik a testvérek gyülekezetében s fogadja ezeknek szerencsekívánatait. Az anyagi érdekek kiegyenlítése az eljegyzettek privát dolga. Az elválás ellenben azon tiz „testvér“ és „nővér“ szavazatától függ, a kik a válni akarók ügyét ismerik. A társaság erkölcsi tanai kétségtelenül elárulják azt a törekvést, hogy a hivektől távol tartassék mindama tulajdonság, melyeket a zsidók ellenségei a vallásból akarának kimagyarázni. Minden nép s minden ember testvér — mondja az új secta, — a közös atya volt a teremtó, s a közös anya a — természet. A secta a földművelésre buzdítja hiveit s a kereskedelem üzését csak akkor ajánlja, ha épen szükséges. A szesz italokkal való kereskedést teljesen elítéli, s azt aljas foglalkozásnak mondja. Az új secta törekvéseit szép siker koronázta, de a zsidóellenes zavargások jó időre megbénították működését.

Majd Kremensugban alakult egy kis új egyház, s később Jelisawetgradból kértek egy mestert Odessába, mert itt az új secta új hivekre talált. Itt azonban kevés sikert tudtak felmutatni, míg nemsokára Odessában „Uj Izraël“ czimű új secta keletkezett, mely a „bibliai testvérek“ ellen a leghatározottabban kikelt. A „bibliai testvérek“ sorsa 1882. tavaszán igen megnehezedett, megfogytak s elszegényedtek, a hivek legnagyobb része kivándorolt Amerikába és Palaestinába. Rövid idő múlva

azonban az elejtett tanokat újra felkarolta az „Uj-Izraël“ nevű secta, mely Pétervárott, Odessában és Kisenewben ma már számos hivet számlál. Az új sectának az orthodoxokkal több ízben volt összeütközése, mert ezek sokszor rájuk szórták az istentelenség vádját; de a secta azért folytatja humanitárius és vallásreformáló munkálkodását.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. jan. 31.

— Jókai Mór, a protestantizmusnak is disze, ma reggel Kolozsvárra érkezett az „Arany ember“ előadására. A város közönsége vendégének tekinti s két napi itt tartózkodására egész ünnepély-programmot állított össze tiszteletére.

— Az erd. kath. iskolák. A culturbudget tárgyalásakor hétfőn Györffy Gyula a köv. határozati javaslatot adta be bővebb indokolás kíséretében: tekintettel arra, hogy az 1883. évi 30. t.-cz. 41. §. az erdélyi róm. kath. status által fentartott és vezetett középiskolákat ugyanazon felekezeti középiskolák közé sorozza, melyről a törvény 23. és 46. §§-ai szólnak; tekintettel arra, hogy az országnak a vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1884. évi 17,916. számú rendeletével foganatosított tankerületi felosztása az erdélyi róm. kath. status autonom jogait sérti: a képviselőház kimondja, hogy az erdélyi róm. kath. status által fentartott és vezetett középiskolák a protestáns felekezeti középiskolákkal egyenlő joggal bírnak s ehhez képest utasítja a vallás- és közoktatásügyi minisztert, hogy az országnak tankerületi beosztását az erdélyi róm. kath. status autonom jogainak tiszteletben tartásával újból foganatosítsa. — Trefort Ágoston válaszában kijelenté, hogy a kerületekre való felosztásnál a legnagyobb figyelemmel volt épen a felekezeti érdekekre. De Erdélynek geográfiai helyzetét nem tudja megváltoztatni, czélszerűbb, jobb és méltányosabb felosztást nem volt képes találni. A Györffy által felhozottakban gravament nem lát. A felekezeti autonomjogokat nem sértette meg, mert mi volt eredetileg az erdélyi kath. autonomia, ki gyakorolta az erdélyi katolikus középiskolákra a befolyást? A guberniumnak egy kommissziója és hogy ebből ezen testület lett, az az ő hozzájárulásával történt. Azt mondja Györffy, hogy jöhetnek oly idők, midőn ezen országban nem lesz alkotmány. Czélszerű lenne ily fenyegetésektől tartózkodni, mert ezen idő, reményli, nem fog eljönni, és ha eljönne, akkor bizony azon batalom nem fogná respektálni az erdélyi róm. katolikus status autonom jogait sem. Indítvány elvettett.

— A marosi egyházmegyében Pap Elek lőrinczfalvi nyugalmazott lelkész helyére megválasztott Fábíán Miklós csókai lelkész. Szentháromsági tanítóvá Véczi János választott meg. A mezőbándi jövedelmes kántortanítói állomásra kijelöltettek: Kiss Elek, Kiss Ferencz, Veres Márton, Farkas Károly, Máté Elek, Vajda Dénes, Kádár Márton, Musnai Kálmán. A can. visitatio febr. 2-án kiszált a mezőségi kerülőbe s ha ezt bejárta még csak egy kerülő marad hátra.

— A kolozsvári collegiumi „kórház-alap“ javára a kolozsvári ev. ref. collegium ifjusága 1885. évi február hó 10-én a városi „Vigadó“ termében hangversenynyel egybekötött táncvigalmat rendez. Rendező bizottság: Dr. Csernátoni Gyula, elnök. Fogarasi Béla, alelnök. Szász Gyula, pénztárnok. Földesi Ödön, jegyző. Apáthy Árpád, Bartha Lajos, Böhm Mihály, Damokos Ödön, Dézsi Pál, Ignác István, Kolozsvári Aladár, Kus-

tár Gyula, Meiszner József, Vagner Béla, Vagner Ferencz, Vertán Sándor. Belépti díj: Személyenként 1 frt. 1-ső ablakjegy 1 frt 50 kr. 2-ik ablakjegy és karzat 1 frt. Jegyek csakis e meghívó előmutatása mellett válthatók február 10-én d. e. 9—1, d. u. 3—5 óráig a „Nemzeti száloda“ 8. számú szobájában, estve a helyszínén. Feltűzések köszönettel fogadtatnak és hírlapilag nyugtáztatnak. Kezdeté 7 $\frac{1}{2}$ órakor.

— **Tanári jubileum.** Sárospatakon e hó 27-én ülték meg *Zsindely* István főgymnásiumi tanár hivataloskodásának 25 éves örömmünepét. Az előadások az egész ref. kollégiumban szüneteltek. Délelőtt tizenegy órakor kezdődött a jubileum. Mindenekelőtt dr. Szánthó Gyula igazgató vezetése alatt küldöttség ment az ünnepelt férfit meghívására, s mikor megjelent a tanácsteremben, először Fejér István egyházi algondnok üdvözölte. Az érdekes tanár meghatóttan válaszolt, s ezután Molnár Lajos egy ritka szépségű beszédben fejtegette az ünnepelt érdemeit, majd ódáját szavalta el, mire a főgymn. VIII-ik osztályának egy növendéke: Mándy István üdvözölte Zsindelyt az ifjuság nevében. Leleplezték ez alkalommal az ünnepelt tanár arczképét is, melyet Zombory Emőd rajztanár festett. A főgymnázium ifjusága aranytollal, a főisk. igazgatótanács érdemeinek elismeréséül díszjegyzőkönyvvel tisztelte meg a jubilálót. Az érdekes férfi könyek között köszönte meg a kitüntetést. Délben 70—80 terítékű közebed volt, melyen résztvettek az igazgatótanács, tanári kar, gazdasági választmány s a kollégiumi ifjuság. Vidám pohárköszöntőket mondtak: Kun Bertalan püspök, dr. Szánthó Gyula stb. Este fáklyásmenet volt, melyen Szikszai András, VIII-ik osztálybeli tanuló üdvözölte az ünnepeltet, ki szép beszéddel válaszolt, intve az ifjuságot a szorgalomra, a főiskola szeretésére s a rágalmak és becsmérlesek ellen való védelemre.

— **A felekezeti jogakadémiák** érdekében, Horváth Ádám, jogtanár indítványára, a kecskeméti jogakadémia mozgalmat készül megindítani s e célra szorgalmasan folynak a munkálatok. — A sárospataki jogakadémia közelebb új tanulmányi és vizsgálati rendszabályokat kapott; a gymnasium szervezete, tanterve s a belrendtartásra és fegyelmezésre vonatkozó szabályai szintén csak imént hagyták el a sajtót; mindkettő az új idő szüleménye, a régiek az állami hasonnemű szabályzatokkal való combinálása. A theologiai akadémia szabályzata most van készülöben.

— **A Vatikánból.** Az egyházpolitikai tárgyalások Oroszországgal, Franciaországgal megakadtak. Ez azon okból történt, mivel e hatalmak figyelmét a gyarmati politika tartja jelenleg lekötve.

Püspöki körözvénnyek.

Nagyf. Szász Domokos helyettes püspök a következő körözvénnyeket bocsátotta ki:

T u d á s u l:

95—1885. *Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur ő nagyméltósága* f. év és hó 3-áról 48761—1884. sz. a. hozzám intézett leiratával arról értesít, hogy az 1876. évi XIV. t.-cz. 42. §-a kötelezőleg elrendelvé, hogy az életmentési és az egészségügy szempontjából főfigyelmet érdemlő szabályok a népiskolákban szem előtt tartandók: e célnak megfelelő tan- s illetőleg vezérkönyv megírására nyilvános pályázatot tett közzé. És a beérkezett pályamunkák közül, az országos közegészségi tanács birálati jelentése alapján, a b. e. dr. *Szell Lajos* által szer-

kesztett „*Életmentés és egészségtan*“ elemi és polgári [iskolai tankönyv és „*Vezérkönyv az életmentés és egészségtanhoz*“ című műveket fogadta el és nyomatta ki a m. kir. egyetemi nyomdában. (Előbbinek bolti ára 20 kr., utóbbinak 50 kr.) Mely művekre t. lelkeszafia figyelmét fölhívom, a tanító afiaknak pedig ajánlom, hogy a törvényesen bevett olvasókönyv mellett az „*Életmentés és egészségtan*“ olvasatását is a körülményekhez mérten és belátásuk szerint hozzák gyakorlatba.

K ö r ö z t e t n e k:

101—1885. *Az orbai egyházmegyében a kovásznai első osztályu papi állomás.* Javadalma, középszámítás szerint, mintegy 300 kalangya ősz- és ugyanannyi tavaszkepe; 200 tere fakepe; 2 holdnyi szántó és kaszáló haszonélvezete; 30 frtnyi oszporapénz; stola; tisztességes lakás, gazdasági épületekkel. A megválasztott köteles Kovásznának Vajnafalva részében is minden szerdán rendes isteni tiszteletet tartani, s az eddigi gyakorlat szerint az urvacsorát minden alkalommal kiosztani. *Pályázati határnap* f. évi február hó 21-ike. Folyamodványok nagy tisztetű *Magyarosi Ferencz* esperes afiához Telekre (u. p. N.-Borosnyó) küldendők.

107—1885. *A püspöki vizsgálat alatt álló m.-vásárhelyi egyházközség első osztályu, második papi állomása.* Javadalma: 1000 frt. évi fizetés, havonkénti előleges részletekben fizetve; 49 frt 66 $\frac{1}{2}$ kr. alapítványi jutalék; 16 frt 95 kr. cameraticum benefitium; 5 holdnyi canonica portio haszonélvezete; tisztességes lakás. A megválasztott a rendes papi teendők teljesítésén kívül, köteles hetenként legalább 4 órán vallást tanítani. *Pályázati határnap* f. évi február hó 23-ika. Folyamodványok alólírotthoz küldendők.

114 1885. *A marosi egyházmegyében a csókai negyedosztályu papi állomás.* Javadalma: Tisztességes lakhely; gazdasági épületek és terjedelmes gyümölcsös kerten kívül minden egész béradó gazdától, kinek 12 kalangya terem (40) 3—3 kalangya (25 kévés) buza, két kalangya zab, felesektől (8) félannyi; minden egész béradó gazdától, kinek 12 kal. buzája nem terem (31) 3—3 véka buza és 2—2 véka zab, felesektől (7) félannyi; minden egész béradó gazdától 11 $\frac{3}{10}$ liter must, felesektől félannyi, özv. asszonyoktól (7) 4—4 sing vászon; az egyh. erdejéből 42 szekér fa, 3 h. 977 □ öl szántó, 1 h. 400 □ öl kaszáló és 9 □ öl szőlő haszonélvezete (a szántókat az egyhk. műveli); esketésért 1 frt, keresztelelésért 20 kr. Az összes fizetés pénzértéke hivatalos felszámítás szerint 337 frt 34 kr.

115—1885. *Ugyanazon egyházmegyében a szent-simoni énekvezér-tanítói állomás.* Javadalma: 80 frt alapítványi kamat; 50 frt. tkts. Szöllősi Sámuel egyhm. képviselő évi legatum; 50 frt. a községi korcsma-regaléből; minden béradó gazdától (55) 22 $\frac{5}{10}$ liter rostált buza- és ugyanannyi zab; tandij minden gyermektől 12 liter szemes törökbuza és 10 kr.; 2 kubik-öl szinfa és annak ága; 1369 □ öl szántó, mivel az egyhk. Az összes fizetés pénzértéke 316 frt. o. é. A megválasztott, midőn a tiszteletes atyafi a leányegyházközségben szolgál, köteles az összes istentiszteletet végezni. *Pályázati határnap mindkét állomásra* f. évi febr. 25 ike. Folyamodványok nt. *Rákosi Lajos* esperes afiához Lukafalvára (u. p. Nyárádtó) küldendők.

Kolozsvárt, 1885. jan. 23.

SZÁSZ DOMOKOS,
erdélyi ev. ref. h. püspök.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓ HIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Az első. — A n.-enyedi theol. académiá ifjuságának válaszirata. — Cicero pro domo suo. — Tárca: Örtüzek (Szalay Károlytól.) — Ellenség-e? — A szőkefalvi orgonára. — Püspöki látogatás. — Ref. egyház Budán. — Az áll. igazgató-tanács üléséből. — Különfélék. — Püspöki körözvények.

AZ ELSŐ.

Az erdélyrészi közművelődési egyesület felszólította Erdély három magyar püspökét, a reformátust, a katolikust és az unitáriust, hogy a megindított cultur-mozgalom iránt nyilatkozni s az eljárások mozzanatait illetőleg nagyrebcsült támogatásaikkal a célhoz hozzájárulni sziveskedjenek.

S a választ adók közül ki volt az első? A magyar püspök, illetőleg a „magyar egyház“ jelenlegi helyettes püspöke, kinek meleg hangon fogalmazott hivatalos átiratát lelkesedéssel fogadta az alapszabályok kidolgozására kiküldött bizottság, mintegy bátorítást nyerve a megkezdett munkára, hogy szavai visszhangra találtak első sorban éppen ott, hol találniok kell.

Ime, egy pont, hol a bérczek közti kálvinismus elnyomatás nélkül, békében, a szélcsend napjai alatt, teendővel találkozik.

Egységessé tenni a magyart műveltség és erkölcsi tudat által.

Támogatni az oly munkálkodást, mely e cél szempontjából solidaritásra, aggressiv összetartásra buzdít.

Összetartásra éppen a mi geographiai és ethnographiai viszonyaink között.

Speciális feladat, milyennel nem állanak szemben a többi superintendenciák.

Mert ne gondolja senki, hogy politikai szabadságunk következtében hatalommá lett a Királyhágón inneni magyar. A sok százados pokol után még csak pitvarába sem nézhetünk be a le-

hető földi boldogság ama csarnokának, melyben a nyugat népei járnak, vagy mely felé legalább napról-napra utban vannak.

Hol vagyunk még attól, hogy embereknek nevezhessük magunkat!? Közerkölcs, közegészség, magánvagyonosodás, magas műveltség, türehető családi existenzia, ellenfeleinkkel szemben való biztos előrekészültség, csekély halandóság s a mindezekből folyó derültség a világnézetben és a kedély életében, — hol vannak mindezek.

Nem vagyunk se földmivesek, se iparosok, se tudósok, se katonák: szegények vagyunk. Nemzeti közszellemünk nyilatkozik-e a mellnek hazafias dal által való tágulásában s a kar izmainak olyszerü feszülésében, milyenben a tornász és lövész nemzetté lett németiség izmai pattannak!

A szorongó, nyomorgó székelység örvendhet-e Széchenyi mondásának, mely ugy hasonlít az ószövetség parancsához: szaporán, mint a tengernek fővénye s mint az ég csillagai?! Kövér-e ez a nép? Örvend-e lételének? Kiheverte-e a hosszú-hosszu sinylést, melybe végzete taszította volt?

Elismerésünket a helyettes püspök urnak, hogy éber lelkiismeretünk kifejezése gyanánt első volt, ki kötelességét teljesíteni sietett, nem kicsinyelve a legkisebb báránnyelvet, mely a látáhatáron mutatkozik, meg lehet termékeny esőnek, meglehet viharoknak, ha a szükség kívánja.

Példája — hisszük és reméljük — nem marad izoláltan. Esperes aai! szintén megkerestettek egyen-egyen a bizottság részéről. Meg fogják mutatni, hogy előljárnak, midőn magyar célzatról van szó. Készséggel felemelik szavukat a biztatásra és a toborzásra.

A szász papság dolgozik a német Schulleireinok, a román papok a román cultur-egyletek ügyében mozognak.

Akarjuk a hegemoniát? legyünk kétszeresen szolgák. Dolgozzunk!

s.

A N-ENYEDI THEOL. ACADEMIA IFJUSÁGÁNAK VÁLASZIRATA,

a budapesti ref. theol. académiája ifjúságának a „Protestáns Köz-
löny“ 1884-ik évi 52-ik számában közzétett felhívására.

Szeretett pályatársak!

Mult év decemberében vettük hozzáink intézett s később az egyházi lapok terén is közzétett becses felhívásokat. Miután akkor — a már jelzett ok miatt — részletes választ nem küldhettünk: örömmel ragadjuk meg a kínáló alkalmat, hogy felhívástokat — az abban kifejtett vezéreszme szempontjából, — alapos és együttes megfontolás tárgyává tévén, ennek alapján alkotott nézetünknek kifejezést adjunk.

Jelzett felhívásokat úgy egészében, mint egyes részeiben egy szép, magasztos és reánk, mint theologusokra kiválólag kötelező erejű eszme lengi át: a vallás-erkölcsi életnek önmagunkban és másokban való minél nagyobb mértékű fejlesztése, ápolása, nemesítése. Ez eszme szeretetétől hevülő kebel lelkesedésével üdvözlünk minden oly törekvést, mely annak megvalósítására vezet. Hiszen aggódással szemléljük mi is az idők jeleit, fájdalommal tapasztaljuk, hogy anyagi irányu korunk zavaros áramlata elborítással fenyegeti a vallás-erkölcsi élet tiszta folyamát és azzal együtt minden eszményi törekvést s hogy nem ritkán még az is, kinek szeme van a látásra, nem lát, füle a hallásra, nem hall. Legyetek hát meleg pályatársi szeretettel üdvözölve, ti, kik a magunk elé tűzött cél buggó fölkarolása által azt bizonyítottok, hogy Krisztus ügyének nemcsak hivatalos, hanem hivattott szolgálói is óhajtatok lenni.

Jelen helyzetünk közös volta szerint, ez eszme megvalósításának két módját mutatjátok fel előttünk. Az egyik által, — követve a mester teremtő lelkének fenséges óhaját: „Engedjétek hozzám jőni a kisdedeket, mert ilyeneké az isten országa“ a gyermeki szív fogékony talaját akarjátok megnemesíteni a vallás-erkölcsi nevelést célzó vasárnapi iskoláztatás útján. Erre vonatkozólag már a mult iskolai évben közöltük veletek részletesen indokolt véleményünket és most is abban összegezhettük, hogy: bárha a mi helyi viszonyaink kedvező volta nem tesz szükségessé ilyennemű intézkedést, de részletekről mindenesetre méltánylandó és üdvös kezdeményezésnek tekinthetjük a „Vasárnapi iskolák“ felállítását, feltéve természetesen, hogy azok helyes elvek alapján vezetnek. Ugyanis azt hisszük, hogy a nagyvárosi élet zajában nemcsak a nagyoknál szorul inkább háttérbe a vallás érdeke, hanem a gyermekeknek — különben talán rendszeres nevelésöknél is — e térerre kevesebb gond fordítatik, mint nálunk, hol e tekintetben is örvendetes nevelésügyi viszonyokkal találkozunk. Ha azonban az isteni gondviselés jövő működésünk számára oly tért jelölne ki, hol a viszonyok e tekintetben kívánivalókat hagyának fenn: mi sem leszünk rest munkásai az ur szőlőjének. Addig is szívünkben óhajtuk, hogy a kegyelemnek istene — e téren kifejtett fáradozásaitokat — jutalmazza meg az elvetett mag gazdag gyümölcsözésével!

A vallás-erkölcsi élet emelésének általatok ajánlt másik módjával felnőttek szívébe akarjátok átültetni, illetőleg tovább plántálni az ige magvaít, midőn a „bibliai szövetség“-be való belépésre és e szövetség terjesztésére hívtok fel minket. Előre is megjegyezhetjük, hogy

mi a „könyvek könyvét“ nemcsak Krisztus vallása megismerésére szükséges okmányoknak tekintjük, hanem az örök életnek ama vizét látjuk és érezzük abban felfakadni, melyből a ki iszik, soha meg nem szomjuhozik, melynek cseppjei mindig üdítő hatással vannak a végtelenhez vágyó lélek vallásos szomjuságára. És mégis jogosan véljük feltehetni azon kérdést, hogy vajjon a cél felé törve, nem tévesztettétek-e el az utat, mely hozzá vezet!? A mi meggyőződésünk szerint ügybuzgalmatok téves utra vezetett. Engedjétek meg, hogy meggyőződésünk indokait pályatársi szeretettel előterjeszthessük!

Ti, szeretett pályatársak! azon előfeltételből indultok ki, hogy: „minden theologus, kibem a Krisztus iránti szeretetnek csak egy szikrája is van meg, tanulmányozza szorgalmasan a szentírást.“ Mi ezen előfeltételt úgy alakítjuk át, hogy hitünk szerint minden theologusban megvan a Krisztus iránti szeretetnek szikrája s ha talán más életpálya a jövőnek csillogóbb képeit tárta volna is fel egykor előtte, csak pályánk fenségének tiszta tudatában és rendíthetetlen vallás-erkölcsi meggyőződéssel kezdett annak előkészületeihez és így szent kötelességének tartja azon könyv tanulmányozását, mely a pályánk létjogát biztosító örök emberinek: a vallás-erkölcsi érzésnek oly gazdag nyilvánulását mutatja fel a szeretet evangéliomában. És ha hiányzik bennünk ezen alapfeltétel, akkor terhünk nem lesz könnyű teher és igánk nem lesz gyönyörűsége. Holt kincs lesz ránk nézve Jézus evangélioma, mit ha szövetségi alapszabályok kötelező ereje miatt olvasunk is: mégis fog hangozni felénk nagy mesterünknek a betű jármát hordozó zsidókhöz intézett kárhóztatása: „Ti tudakoztatok ugyan az írásokat, mert nektek úgy tetszik, hogy azokban örök életetek legyen.“

De nemcsak a pályánk által hirdetett és szent könyvünkben foglalt fenséges igazságok öntudatos szabad becsülése ösztönöz a biblia gyakori olvasására és tesz ránk nézve feleslegessé egy különleges „bibliai szövetségbe“ való belépést, hanem feleslegessé teszi pályánk törvényes kivánalma is, melynél fogva úgy most, mint jövőben elmulaszthatlan kötelességünk az, hogy a bibliát *értelmesen* és *szakszerűleg* tanulmányozzuk. S ha vallásos buzgóság is vezetne a „könyvek könyvéhez“, de nem akarunk inkább egy szót szólni értelemmel, mint ezeret a nélkül: a bibliaolvasás részünkről igazán csak „tudakozódás“ legyen és lelkünk vallásos épülésére bizonyára csekély és mindig kétes értékű befolyást fog gyakorolni.

(Folyt. köv.)

Cicero pro domo suo . . .

T. szerkesztőség! Azon axioma alapján, hogy: „quisque suorum verborum optimus interpretas“ — engedje meg, hogy a „Prot. egyh. és isk. lap“ 2-ik számában megjelent, s a „Prot. Közlöny“ 4-ik számába átvett (a miért köszönetet mondunk) papolczi panaszos cikkről egy pár *felvilágosító* megjegyzést adjak.

Először is annak, hogy a kérdéses cikk nem a „Prot. Közlöny“ szerkesztőségének küldetett be, oka az, hogy ha pl. a betegségi tünetek (symptomák) a főben jelentkeznek, nem a lábukat vizsgálja az orvos, s viszont; vagyis azon gondolat vezérelt a kérdéses cikknél a „Prot. egyh. és isk. lapba“ küldésében, hogy ezen lap Magyarországon elterjedtebb lévén, mint a „Prot. Közlöny“, bizonyosabban számíthatunk arra, hogy panaszunk a segélyező bizottság minden egyes tagjához eljut, s mint a cikk

végén is kifejeztük, az a remény biztatott, hogy ezáltal legalább jövőre némileg magunkra irányozzuk az illető közegek figyelmét. Ez és semmi más oka nem volt annak, hogy a „Prot. Közlöny“ kikerülésével a „Prot. egyh. és isk. lap“-ot kerestük meg panaszunkkal.

Másodszor, midőn az *illető hivatalos közeg mulasztásáról* szólottunk, nem egészen a m. áll. igazgató tanácsot értettük alatta, mert hiszen tudomásunk volt arról, hogy mindenik egyházmegye megkapta a felhívást és hogy az ig. tanács mily elismerésre méltó buzgóságot fejtett ki a kérvények felszerelése, kellő helyre juttatása, ajánlása stb. körül; valahol, tehát másutt, más közegben keresendő a mulasztás oka.

Azonban az is lehetséges, hogy a mélt. ig. tanács Orbaiba is leküldötte maga idejében a felhívást, de az a postán eltévedett, elveszett; hogy ez megtörténhetett, arra nézve praecedenssel szolgálhatok; fájdalom! fejemen történt. Facta loquuntur! Az 1881. vagy 82. évi államségélyben való részesülés végett felküldött okmányaink, hogy s hogy nem, elvesztek. Az esperesi hivatalt ez ügyben többször interpelláltuk, az esperesség pedig ment az illetékes forumhoz, az ig. tanácshoz, s onnan mindig azt a választ nyerte, hogy *a kérdéses okmányok leküldettek*. Hogy leküldettek-e, vagy nem, s hogy a postán veszték-e el, vagy másutt: azt nem tudjuk; de azt igenis tudjuk és sajnosan érezzük, hogy *mi okmányainkat soha kézhez nem kaptuk*. No már most tessék megítélni, hogy ki, vagy mely hivatalos közeg követett el mulasztást? Ezek után csakugyan nehéz eldönteni itt is, hogy hol követtetett el mulasztás, de elég az, hogy mi semmi nélkül, illetőleg semmivel maradtunk. Hanem ebből s az ehez hasonló calamitásokból önként következnek ama tanulság, hogy *a fontosabb és ugyszólva életbevágó, költséges uton előállítható leiratok és okmányok fel- és leküldését ajánlva kellene eszközölni*.

Ennyit tartottam szükségesnek *felvilágosításul* a szerkesztői megjegyzésre.

FÖLDES GYÖRGY.

TÁRCSA.

ÓRTÜZEK.

IX.

Ugyanezen szellem az, mely Schopenhauert s Hartmannat korunk bölcsészeivé tette, t. i. az a kétségbevonhatlan nyugodtság, melylyel mintegy mathematicai pontossággal bizonyítják be, hogy az emberiség élete örökké csak nyomor volt és az is leend örökké. A socialismus s pessimismus a létező világ iránti ezen erős kétségeskedésben s elkeseredésben lelik alapforrásukat. De mig a bölcsészet megelégszik a tények puszta constatálásával s az erkölcsi győzelemmel, addig a socialismus szét akarja rombolni a létező világot, egyházi s társadalmi rendet s egy ujat akar helyére állítani. Hogy e nemű világnézet csupán a vallásos hit teljes hiánya mellett létezhetik; mindenki elhibeti, s mint naponként olvashatjuk, rémitő erkölcsi tévedések s zavarokhoz vezet, megtölti a fegyházakat s tébolydákat, növeli az öngyilkosok számát, stb.

Hogy ezen állapotok így nem tarthatnak sokáig: mondanunk sem kell! S hogy nem is soká fognak tar-

tani: erősen hisszük s rajta is vagyunk. Korunk lassankint, mintegy saját kárán okulva, eljut annak tudatára, hogy ezen szellemben valóságos gyilkost táplál kebelén; s talán nem állítunk valótlanúságot, midőn azt mondjuk, hogy ezen pessimisticus világnézet épen a valláshoz fog visszavezetni; nem a dogmák labirintjába, nem külsőségeken alapuló, egymástól elszigetelt egyházi rendekhez, hanem a humanitás tisztult vallásához, mely az embernek kijelöli helyét, mint természeti egyednek s mint embertársnak a nélkül, hogy oly dolgokban való vakonhívást parancsolna, melyekre nézve hozzávető ismereteink sem lehetnek. A tiszta szeretet vallásának nem leend szüksége sem dogmákra, sem léleknyűgző külső czerimoniákra, kivált ha ez utóbbiak az emberek együvé tartozásának eszméjét ébrentartó czélokon túl akarnak érní. Hogy pedig korunk ezen ismert pessimistikus szellem irányzata mellett is erős vágyódással viseltetik a vallás iránt, magok e szellemi áradat zászlóvivőinek példái mutatják. Hartmann folyvást a vallás kérdéseit, multját, jelenét s jövőjét fejtegeti s hogy mily nagy hatalomnak ismeri el, legjobban igazolják eme szavai: „A vallásos kérdés akkor lesz legégetőbb, a mikor az emberiség mindazt elérte, mit a kultúra a földön elérni képes, s midőn ez elérhető legmagasabb világi situationak siralmas szegénysége kitünik.“ Az éles elméjű Alb. Lange, a materialismus e legtudományosabb zászlóvivője is erősen meg van győződve a vallás nélkülözhetlenségéről, s hogy mennyire nem képesek a reáltudományok sem pótolni p. az istenbe vetett hit hiányát: ezt legvilágosabban mutatja. Phil. Spiller egy csak nem rég megjelent röpiratszerű tanulmánya („Gott in Lichte der Naturwissenschaften“), melyben a „világ-aethert“ (Weltäther) nevezi istennek, a melyre aztán a keresztyén istenfogalom minden tulajdonságát, jelzőit reáruhazza. Avagy figyeljük csak meg azt a titokszerű utáni erős vágyakozást, mely a folyvást nagyobb körben terjedő spiritismusban, — az előkelők e nevetséges babonájában — magnetismusban s több e nemű, a csodák hitére emlékeztető jelenségben nyilvánul s át kell látnunk, miszerint ezek oly törekvést, vágyódást jelölnek, melyeknek czéljok a szellemet megszabadítani azon száműzetésből, melybe az anyagi világ egyoldalú felfogása folytán jutott. Csakhogy korunk e vallás után való vágyódása, mint már láttuk is, nem oly alakban nyilvánul, melyről hinnünk lehetne a már meglevő vallásalakokhoz való visszatérhetést. Ki nem ismeri a Madách „Ó- és uj-kor“ czimű, a vallásos sovárgást oly hűen visszatükröző költeményét, melynek első strófáját im ide igtatom:

„Mért nem imádunk most mint hajdanán
Hellász napos, olajfás partjain!?
Midőn füzéres fejjelel áldoztak
Mosolygó Istenek oltárain?
Hittek, mert köztök laktak, élveztek
Isteneik s parancsuk is ez volt.
E végett alkottak berket, napot,
E végett zúgott hab, szolgált a hold.
Ledönték lángoló oltárukat
És jött helyébe vérző feszület,
Egy isten szenvedt rajta s vérzeni

Kell annak is, a ki istent szeret.
Mit oly bőven hintett szét a nagy ég.
Elvezni bűn lett ajándékait;
Az istent tőlünk égbe száműzék.
És idegen lett szellemünk is itt.“

mely sorok egyszersmind azt is igazolják, hogy mihelyt a vallás összhangba lép az emberi észszel s megszűnik, ha csak annyira-mennyire is, mysticus lenni: akkor az már nem vallás többé. Ha a vallás az észhez szól, akkor már a tudomány tárgya s nem a szív kincse.

SZALAY KÁROLY,
papjelölt.

Ellenség-e?

(Folytatás.)

A bibliai régi és a mai új világkép mindenestre lényegesen eltérnek. És a közönséges felfogásban nem volt semmi különbség a zsidó és a pogány népképzet között a föld határaitól és a többi világtestekhez való viszonyáról. Ha voltak is egyes vizsgálók a görög ó-korban Plato és Aristoteles óta, kik a föld gömbalakját sejtették, sőt saját tengelye körüli forgását is vitatták, nem késett ezeket a közvélemény istenteleneknek bélyegezni. A nagy sokaság képzetében azért a föld tengertől körülvevő tányér maradt a 2-ik századig, mikor Ptolemeus rendszere által a föld gömbalakjáról való képzet szélesebb körben nyert érvényt. A föld a világ mozdulhatatlan központja, mely a CXXXVI. zs. 6. és XXIV. zs. 2. szerint a roppant őstengerben lebegő, a CIV. zs. 5. szerint oszlopokon nyugvó kerek tányér. Azon gondolat, hogy a föld a világűrben lebeg, csak egy helyen — Job XXIV. 7. — jön elő. A föld fölé boltozatként borul az ég, melyen a földet megvilágító csillagok mozognak, belséjében pedig a meghaltak lelkei élnek valami jellemezhetetlen gyászéletet. Mennyire más a mai világkép! És ez ellentét már korábban is aggodalomba ejtett többeket. Maga Melanchton, midőn Kopernikus új tanairól értesült, oda nyilatkozott, hogy ha Kopernikusnak igaza van, akkor vége a bibliának; Kopernikusnak tévednie kell és tanait, mint tévelygést, be kell tiltani. Ily elfogultságból kényszerítettett a nagy Galilei alapos meggyőződésének — hogy a föld mozog — visszavonására. S pedig hát „mégis mozog a föld“, Kopernikusnak is igaza volt, még sem jut ma eszébe senkinek őket istentelenséggel vádolni. Épen így Kepler és Newton, kiknek a világfelfogás megváltozásában oly nevezetes szerep jutott, mint a kegyesség példányképei állanak előttünk. A megváltozott világkép ma sem tesz senkit vallástalanná, csak ne feledje azt, hogy a világ úgy, a mint létezik, isten műve, mely annál inkább magasztalja és dicsőíti terem-tőjét, minél nagyobb szerűek törvényei!

Sokkal élesebb az összeütközés a bibliai és a modern világnézet között a világ berendezésében. A biblia semmit sem tud a természet egységes, megváltozhatatlan rendjéről. Mózes vesszőcsapásával utat nyit a tengeren, forrást fakaszt a sziklából; Józsué imája megállítja a napot; egyesek hatalma legyőzi a tér és idő korlátait; egyetlen szó képes megváltoztatni azt, a mit ma változhatatlan természettörvénynek nevezünk. Egy felsőbb erő fellépésére lehetséges lesz, a mi a természet rendes folyása szerint lehetetlen a csuda. A felső hatalom legtöbb esetben maga isten; azonban vannak más hatalmaságok is, kik ugyanezt mivelhetik. Irva van az írásban, hogy hatalma volt az ördögnek zivatart és földrengést eszközölni, az úr Jézust a levegőben hordozni, élettelen

képet értelemmel és hanggal ruházni fel, szóval: jeleket adni, csudákat tenni. Isten működése pedig csak a természet rendjének nagyobb és feltűnőbb megtöréseiben nyilvánul. Ezek szerint a bibliai régi és a mai új világnézet közötti különbséget következőleg lehet és szokták összefoglalni: „a bibliai régi világnézet hiszi, hogy a természet rendes folyása csuda által megtörhető; a természettörvények érvénye valamely felsőbb hatalom által megszüntethető: ellenben a természet helyesebb ismerésén alapuló modern világnézet a természet törvényeinek semmiféle hatalom által való megváltoztatását sem ismeri el, azaz: csudát nem hisz.

Bármennyire éles is az ellentét a két felfogás között, azért mindkettőnek megvan a maga természetes alapja és jogosultsága. A bibliai világismeret mellett csudát hinni, egészen más volt, mint a mai korban. Nélkülözhetetlen módja volt ez a természettörvények hiányos sejtelmé kiegészítésének. Csak isten lüségébe vetett bizalom volt erősítője azon sejtelmeknek, hogy „*mig föld léssen, vetés és aratás, hideg és meleg, nyár és tél, nappal és éjszaka meg nem szűnnek*“ (Móz. I. 8, 22.), de azon gondolat, hogy ezt egy egységes, a látható világ felett, mint isten működésének eszköze, uralkodó természetrend hozza magával, akkor még teljesen ismeretlen volt. Tehát, ha akkor valaki a csudahithez ragaszkodott, ép oly természetes volt az, mintha ma megtagadjuk ezt. Egészen más volt akkor csudában hinni, mert nem kellett azon kor fiának ellentálló meggyőződésekkel számolnia le, hogy oszthassa korának ez általános gondolkozását. A mai kor embere azonban már az iskolában alapos meggyőződést szerez a természettörvények megtörhetlen érvényéről, mely meggyőződése későbbi tanulmányai és tapasztalatai által mindinkább tisztul és erősödik. A természettudományok fejlődésének eredményei mind szélesebb körben terjesztik és erősítik ezen meggyőződések. Ma tehát a csudahitért legnélkülözhetlenebb és legbiztosabb meggyőződéseinket kellene korlátozni, vagy egészen feladni.

Tényeket és igazságokat kell megtagadni a csudahitért és mégis vannak ma is, kik hangosan hirdetik, hogy „csuda-hit nélkül oda van az evangelium“, „ki csudát nem hisz, az istent is megtagadja“ és így a modern világnézet a csudahit megtagadásával az atheismus és materialismus forrása. De vajjon úgy van-e? Arról már szólottunk, hogy az atheismus és materialismus nem a modern világnézettel léptek a világba és másfelől, vajjon a csudahit volna a keresztyénségnek az a lényeges ereje, mely megmenti az atheismus és materialismus gonosz szellemétől?! Nehéz volna megmondani, mire alapítják a csudahit ezen védelmezését. Hisz épen a keresztyénség első legveszélyesebb ellenségei voltak csudahivók! Jézus pedig épen nem tett a farizeusok kívánságának megfelelő csudákat. Külső jelek és csudák után vágytak ezek és azért nem tudták tisztelni a belső ember megújulását és a szívben levő isten országát. Nem azért feszítették keresztre az idvezitőt, mert csudákat tett, sőt ellenkezőleg, mert csuda helyett Jónás próféta *ama jelére* utasította a *parázna nemzedéket*. Az ókornak pedig általános jellemzője volt a csudahit, a nélkül, hogy annak korlátozását valami megkívánta volna. Álomlátások, előjelek, varázslatok minden ellenmondás nélkül férték meg a pogány ó-kor képzetében, de a keresztyénségbe, ha mint le nem vetkezhető megszokottság átszármaztak is, sokkal szűkebb térre szorultak. Vagy miért hozza fel a keresztyénség bölcs czáfóljója *Celsus* épen a legfőbb hiányaként a keresztyénségnek, hogy ennek kevés és kisszerű csudái vannak a pogánysággal szemben. „Fel lehet-e számítani —

irja ő vita-iratában — mily sok minden jelentetett ki a jósdáktól, részint próféták és prófétanők, részint más, isteni szózatától ihletett férfiak és nők által? Mily csodálatraméltó jóslatok hangzottak a szent berkek belsejéből? Mily sok elrejtett titok lett nyilvános az áldozati állapotok megkérdezése és más csudajelek által? Mily sokan részesültek jelentékeny jelenésekben? Ezekkel telt be az egész élet. Mily sok város szabadult meg döghaláltól és inségtől a jósda által és mily sok más jutott tönkre, mert vagy megvetette, vagy elfeledte a jósda tanácsait? Mily sok fejedelem és magánegén jutott ez által jobb sorshoz és mily sok szentséggunyolót ért el rögtön a büntetés, midőn némelyeket őrzöngés ragadott meg, mások vagy kibeszélték tettüket s maguk léptek fel maguk ellen, vagy menthetlenül az örvénybe jutottak?!“ A keresztyénségben tehát a csudahit — a mennyiben felvétellett — nem mint ennek kizárólagos karaktere, hanem mint a kor elmentmondás nélküli általános képzele jelent meg. Görög és zsidó, pogány és keresztyén egyformán hitt a csudában, de a nélkül, hogy ebben a törvényszerű természetrend megmásmítását még csak képzelte volna is: és ha tán egyesek kételkedtek, az inkább azért történt, mert hiányzott szívükből az erre szükséges bizalom az isteni erőben és nem azért, mintha a természet rendjéről való meggyőződésük akadályozta volna a csuda-hívésben.

BODOR JÁNOS.

(Folyt. köv.)

A szőkefalvi orgonára.

Szőkefalva, 1885. január 29-én.

Szőkefalván 1885. január 24-én méltóságos özvegy Kispál Lajosné ő nagysága házában az ev. ref. egyház „orgona-alap“-jának javára rendezett zártkörű táncmulatság összes bevétele 92 frt 42 kr, kiadása 33 frt 42 kr. és így tiszta jövedelme 59 frt. — Belépti személyjegy 60 kr, családjegy 1 frt 60 kr volt.

Felülfizettek: Kinizsi Mihály 4 frt 50 kr, Török Vilmos 2 frt 96 kr, kebelei Nagy Pál, Kispál Sándor, Nagy György és Ferencz János 2—2 frt, Orbán Józsefné 1 frt 50 kr, Moóré János 1 frt 40 kr, Gerendi István, Járay Róbert, Kovácsy Károly, Utzás Sámuel, Boér Gábor, Nagy Sándor, „Nagy és Czirka“ cég, Szaczké Alajosné és Orbán József 1—1 frt, Gyulai József, Kiss Elek, Pap János 60—60 kr, Józsa Ferencz küiküllővári ref. paptól küldve 2 drb jegy ára 1 frt 20 kr, Nyárádi Dénes, Tamási Albert, Csontos Miklós, Keserü Lajos, Száva Dénes, Számtartó István, Csukina Simon, Réthi István 40—40 kr, Engi Mózes, Nagy József, Péter József és N. N. 20—20 kr, N. N. és N. N. 10—10 kr.

Ezenkívül kebelei Nagy Pál, Kispál Sándor, Fekete Pál, Pataki Lajos, Szabó László és Orbán József a bál borszükségletét saját boraikkal sziveskedtek fedezni. A táncmulatság helyiségeül pedig méltóságos özvegy Kispál Lajosné ő nagysága lakásának 4 szobáját díjtalanul, kész szívvel bocsátotta rendelkezésünkre.

Midőn köszönetet mondunk a felülfizetésekért, az adakozásért és jószívűségért: ugyanakkor nem tehetjük, hogy kifejezést ne adjunk örömünknek és hálás elismerésünknek a közönség pártfogásáért. Mert jóllehet a fent kitüntetett összeg csekélynek mondható, azonban tekintve a viszonyokat, a belépti jegy olcsóságát, mégis szép bevételnek nevezhetjük.

A helybeli és vidéki közönség szép számban jelent meg, úgy, hogy a különben kényelmes szállás 4 szobájával szűk volt kényelmesen befogadni vendégeit. A négyeseket 24—28 pár táncolta és még a „kivilágos-kivirradtig“-csárdásban sem fértek meg a legkényelmesebben a tánczó párok s csak a teljesen kivilágosodott reggel vetett véget a mulatságnak.

Szóval, a késő reggelig mulató közönség arról tett tanubizonyosságot, hogy a mulatság kitűnően sikerült; mely körülmény nemcsak nemes büszkeségünk, de egyszersmind kezesség is egy, ez évben — ha a gondviselés kedvez — rendezendő „majálisra.“

A rendező bizottság nevében:

ORBÁN JÓZSEF,

ev. ref. lelkész, bizottsági jegyző.

Püspöki látogatás.

(Vége.)

II. A másik — s mondhatni legfőbb s legfontosabb cél — a melyet püspöki látogatásom elébe tűztem egyházaink és népünk erkölcsi és hitéletére jótékonyan hatni, netalán bajaikban e kölcsi segílyt nyújtani a fölemelkedésre, kiépülésre és megújódásra. Lehetnek, kétségkívül vannak is, egyházaink között oly boldog gyülekezetek, a melyeknek kebelében erkölcsi bajok elharapózva nincsenek s uralkodó vétkek nem dűlnak; de lehetnek olyanok is, hol ilyenek létezését eltagadni nem lehet. A nazarenizmusnak nevezett hitbéli rajongás, összekötve az egyházi test szétmállasztására irányuló törekvéssel; a vadházasságok és általán a nemi élet erkölcstelenségei; iszákosság, korhelység, fényűzés, pazarlás; a vallás iránti közöny és a templom megvetése s általán egyháziatlanság és az egyház javára való áldozatoktól idegenkedés, az egyházi szolgál iránti kicsinylés, irigykedés, patvarkodás; a visszavonások és gyűlölködések atyafiak és nem atyafiak közt; éktelen káromkodások és trágár beszédek . . ime, csak néhány főbbek elősorolva azon erkölcsi fekélyek közül, melyek hazánk különböző vidékein elharapózva, népünk lelki életén emésztenek és dűlnak.

Es mivel azt hiszem, hogy a főpásztor ajakáról, a Jézus nevében alkalmas időben intézendő egy feddő és kérő szó, itt-ott talán nem marad hatás nélkül, s a sziklára, utfélre és dudva közé esendő sok mag közül némely eshetik termékeny földbe is, de hogy a feddés és intés alkalmas legyen a hatásra, a lelkiállapotok ismeretéből kell származnia, a melyekre hatni akar, — ennél fogva arra kérem t. lelkésztársaimat, sziveskedjenek elfogulatlanul, s nem a harag vagy gyűlölet, sőt inkább a szeretet lelkétől vezéreltetve, gyülekezeteik erkölcsi és hitéleti állapotát előttem őszintén lefesteni, a netalán létező bajokat előttem a bizalom pecsété alatt föltárni, hogy a látogatáskor a hivekhez intézendő szavaimat, intelmeimet annál gyümölcsözőbbé tehessem. Viszont, ha a gyülekezet erényekben ékeskedik, ha szorgalom, békesség, szeretet, vallásosság és tiszta erkölcs uralkodik körében: nyujtsanak nekem alkalmat ezek kiemelésére s a bennök való állhatatosságra való buzdításokra.

Es mig az előbbi pontban kért leírás előre való be- küldését — mivel az több időt is igényelhet — nem kívánom multhatatlanul (bár szintén szivesen venném) emezt mindenesetre előre, és mielőbb, legfőlebb husvétig, kérem; a mit annyival inkább elvárhatok, mivel meg vagyok győződve, hogy minden lelkész, kötelessége szerint, kezét mintegy a gyülekezet erkölcsi üterén tartja folytonosan s így gyülekezete erkölcsi állapotával tisztában van.

III. Harmadik főcélja püspöki látogatásomnak, megismerkedni egyházaink anyagi helyzetével s világi vonatkozásával. Vagyonosság, rendezett viszonyok, kedvező közegészségi állapotok, a terhek viselésére való képesség — s mind ennek különböző fokozatai, igen nevezetes tényezők az egyesek s a társaság életére s vidám felvirágozására. Ismerni kívánom e részben is gyülekezeteink állapotát s tudni, mikép — könnyen e vagy nehezen, szívesen-e, vagy kedvetlenül — viselik-e az egyház terheit: úgy a helybeli, mint a kerületi s egyetemes egyháziakat? És mivel tudom, hogy itt kényes kérdések is támadhatnak, melyeket megbolygatni nem volna eszélyes és jelesen a papi s tanítói fizetések és azokra nézve zsinati törvényeink 231. §-ának fokozatos foganatosítása iránt, a m. é. octóberi egyházkerületi közgyűlésünk 46. jksz. alatt hozott határozata, valamint az egyetemes közalapra való köteles adózás ügye: oly kérdéseket hozhatnak felszínre, melyekre nézve a püspöknek előre tájékozva lennie szükséges, nehogy legjobb szándéktól vezéreltetve is, metálan ártson inkább, mint használjon.

Másfelől a gyülekezetnek a polgári községgel, valamint más felekezetekkel való viszonyai is adhatnak okot és alkalmat arra, hogy a püspöki látogatás figyelme ezekre kiterjesztessék. Sőt a gyülekezetben magában, keblileg is lehetnek nemcsak erkölcsi, de anyagi bajok is, orvoslást igénylők: mint a terhek nem bírása, számadásokban való hátramaradás, eladósodás, talán természeti csapások folytán stb.

Ambár mindezek inkább az évenkénti rendes esperesi látogatás tárgyai, melyeket szükség nélkül feszegetni nem is kívánok, mindamelllett, a mennyiben lelkészársaim az ilyenekre eleve figyelmeztetni engem is szükségesnek vélnek, köszönettel veszem, hogy Nagytiszt. Esperes társammal előre megbeszélve, az orvosláshoz, ha lehet, én is hozzájárulhassak.

Hátra van még kijelentem, hogy saját magamra nézve a püspöki látogatás legfontosabb céljának tekintem a személyes találkozást és közvetlen érintkezést a vigyázatombra bízott egyházakkal s a pástorkodásom alatt álló lelkek egy nevezetes részével, ezáltal adatván nekem alkalom irántok különbség nélkül való szeretetem és jóindulatom kifejezésére. E részben azért tőlök sem várok egyebet, mint szíves és nyájas fogadást; s mind protestans papi hivatalom egyszerűségénél, mind személyem igénytelenségénél s minden pompától való irtózásomnál fogva, előre óvakodom minden külső, csinált vagy épen erőszakolt ünnepélyesség ellen. Nem vivén egyebet magammal őszinte szeretetnél, hivatásomtól sem kívánok s nem várok egyebet. Ha szívesen látnak s akarják, hogy jól érezzem magamat körükben, mutassák ezt meg szíves, de egyszerű fogadás által. Különösen kívánok kerülni és kerültetni mindent, a mi a gyülekezeteknek terhére volna, vagy költségekbe kerülne. A hitbéli buzgóság, a gyülekezetekben és az iskolákban való jó rend, s az irántam való bizodalom és jóindulat látása fog engem megörvendeztetni, sokkal inkább, hogysem mint hiu pompa tehetné. Püspöki látogatásomat munkának és nem hivalkodásnak kívánom tekinteni, mert *illik nekünk a mi tisztünknek minden igazságát betöltenünk* (Mát. III. 15.); ellenben *senkit semmi dologban meg nem botránkoztatnunk, hogy ne szidalalmaztassék a mi szolgálatunk.* (2. Kor. VI. 3.)

Kegyelem néktek és békesség az Istentől, a mi Atyánktól, és az Úr Jézus Krisztustól!

Budapest, 1885. évi január hó 24-én.

SZÁSZ KÁROLY.

Ref. egyház Budán.

Budapest, febr. 7.

A budai magyar ref. anyaegyház, mely 1686-ban megszűnt, újra felállítása tárgyában, ma délután 4 órakor az egyháztagnak *Borosnyay* Oscár elnöklete alatt a krisztinavárosi elemi népiskola üléstermében közgyűlést tartottak. A gyűlés első tárgya a budapesti anyaegyház levele s az arra adandó válasz volt. A pesti ref. egyháztanács ugyanis arra szólítja fel az alakulóban levő új egyházköztség hivatát, hogy válaszszenak egy 5 tagu bizottságot, mely az egyháztanács részéről a püspök elnöklete alatt kiküldött, szintén 5 tagu bizottsággal értekezve, a budai ev. ref. lakosság vallási életének gondozása iránt javaslatot készítsen. A válasz *Szász* Károly ref. püspökhöz van intézve. Ebben kimondják, hogy a budai reformáltak a leányegyházat nem kérték és nem is kérhetik, mert a budai ugyis leányegyház, úgy helyrajzi fekvésüknél, mint történeti multuknál fogva, tehát csupán a kellekek megadását sürgetik. Továbbá kimutatják, adatokkal indokolva, hogy a budai leányegyház a pesti anyaegyház virágzását épen nem gátolja. Ezután jelentik, hogy az *ötös* bizottságot megválasztották és pedig: *Borosnyay* Oscár pénzügyminisztereri titkár vezetése mellett, dr. *Kiss* Áron, dr. *Hamary* Dániel, dr. *Szenácssy* Ferencz és *Vári Szabó* Antal személyében.

Végül felsorolják az alakítandó önálló anyaegyház szervezetének szabályait. A válaszlevél, felolvasása után, egyhangulag elfogadtatván, következett dr. *Hamary* Dániel pénztárnok jelentése. E szerint 44 gyűjtőív bocsátott ki, de teljesen betöltve csak 10 érkezett vissza. Ezen 10 iv eredménye 1546 frt 91 kr készpénz, az ajánlott összegekkel együtt 2928 frt 91 krt teszen.

r. l.

IRODALOM.

Az „Országos középiskolai tanáregyesületi közlöny“ februári számának tartalma: Értekezések. A reáliskolai utasítások tervezetéről. I. Az utasításokról általában. — A magyar nyelvi utasítások. Riedl Frigyes. Történet. Sebestyén Gyula. A természetrajzi oktatás segédeszközei a középiskolában. Észrevételek Paszlavszky József megjegyzéseire. Dr. Fialovszky Lajos. — II. Irodalom. Böngezet az iskolai értesítőkből. Requinny Géza. — Frick u. G. Ritter: Lehrproben und Lehrgänge. Ism. Rombauer Emil. Molnár Viktor: A hazai középiskolák reformja. Ism. mp. — III. Közoktatási szemle. Utasítások a reáliskolai tantervhez. (Az orsz. közokt. tanács javaslata). Befejező közlemény: Német nyelv és irodalom. Francia nyelv és irodalom. A középiskolai oktatás állapota 1883/4-ben. A. B. — IV. Egyesületi élet: I. A választmány (tudósítás a január 13-án és 20-án tartott ülésekről). II. A körök (a budapesti, kecskeméti, selmeczbányai, fiemei, n.-kállói, zombori körök tudósításai. Arad). — V. Vegyesek. Az orsz. közokt. tanács tagjai az 1885—87. időszakra. Kinevezés. Előfizetési felhívás Neu F. „Magyarhon ezredéve“ cz. költeményes munkájára.

A „Magyar-Zsidó szemle“ februári számának tartalma: Tudomány. Löw Immanuel és Kulinyi Zsigmond. A szegedi zsidó község történetéből. Klein Mór. Az agáda. II. Irodalom. Bloch Fülöp. Az ércekek. Klein Gyula. A talmud-irodalom keletkezéséről. Kecskeméti Lipót. Alcharizi. Társadalom. Goldheim Lipót. Az anya-

könyvelésről. Palóczy Lipót. A műveltség állapota Magyarországon, különös tekintettel a zsidókra. VII. Értesítő. Országvilág. — Seltmann Lajos. Külföldi utamból, — *** A tanférfiak gyülekezete Berlinben. — n. f. Egy antisemita kerületből. — Tanügy. — Radó Vilmos. A zsidó népiskolák. I. — Schön Dávid. A pesti zsidó hitoktatók testülete. — Kútfők. Szerződés a koronauradalommal. Közli: Fleischmann Izrael. — Vegyes. Irodalmi hírek. — Az állás nélküli zsidó tanárok, — Zsidó egyetemi tanárok. — Zsidó halottak. — Az Alliance. — Zsidó hitoktatók testülete. — Téli fölolvadások. — Levél a szerkesztőhöz.

AZ ÁLL. IGAZGATÓTANÁCS NAGY ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvártt, 1885. febr. 1.

Elnökölt br. Bánffy Albert egyházkerületi főgondnok. Jelen voltak Szász Domokos h. püspök, Székely János, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Kovács Ödön, dr. Szász Béla, dr. Jenei Viktor igazgató-tanácsosok, Parádi Kálmán tanügyi előadó, Szabó Ádám számvivő, Deák József pénztárnok és Bodor Antal titkár.

Az ülésen kívül ellátott ügydarabok bejelentése és helybenhagyó tudomásul vétele folytán a közfigyelmet és méltányoló elismerést megérdemelt két ügy adatott elő. Az egyik a bonczhidai pap jelentése, melyben tudatja, hogy azon kepeváltási magtár, melynek tőkepénzéből 110 frt egyházkerületi kezelés alá felküldetett, általa alapított a bonczhidai papi fizetésnek 600 frtos felemelése céljából; a másik pedig a nagysajói decán azon jelentése, melyben tudatja, hogy már néhai Lajos János tacsai egyháztag által orgona-alapra adományozott egy kas méh-alap, az alapító és hasonnevű utóda buzgó és lelkiismeretes kezelése folytán 314 frt 54 kr. készpénz tőkéből és hét kas anya-méhből áll.

Nt. Szász Domokos h. püspök a fia előterjesztésére b. e. Nagy Péter püspök ő emlékére gyász-istenti tisztelet tartása rendeltetett el és pedig az egyházmegyékben a tavaszi közgyűlés alkalmával valamely központi nagyobb egyházközségben, az egyházkerület részéről a folyó évi egyházkerületi közgyűlés első napján Kolozsvártt megtartandólag.

Mélt. br. Vay Miklós konventi világi és főt. Kun Bertalan konventi egyházi elnök felszólítást intéztek az igazgató-tanácsához Gergelyfy György g.-kereszturi volt pap ügyében követett eljárásról felvilágosításnyújtás végett. E tárgyban Szász Domokos h. püspök a fia által nt. Kun Bertalan conventi egyházi elnökhöz intézett felvilágosító levelére a válasz megadásáig az ügy levéttett napirendről.

A kolozsvári egyházközség bejelenti egyházmegye és egyházközségi főgondnok dr. Szócs Emil a fia lemondását, kérve az igazgató-tanács közbelépését tevékeny s buzgó főgondnokának lemondását tárgyzó nyilatkozatának visszavételére; felkérte nevezett főgondnok a fia megbízásának további megtartására.

A besztercei papilak kiépítéséről szóló tervrajzot és költségvetést Székely János igazgató-tanácsos főmérnök a fia felülvizsgálva, a műszaki vélemény ahoz alkalmazkodás végett közöltetett az egyházközséggel, felhivatván az újabb költségszámítás elkészítésére.

r. l.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. febr. 7.

— A kolozsvári ref. collegiumban jövő pénteken és szombaton lesznek a 4 elemi osztály vizsgái. Aztán f. hó 14-től kezdve egy hét szünet lesz, hogy ez idő alatt a beiratások eszközöltetvén, 23-án megkezdődjék ismét a tanulás. Az egészségi állapot az egész tanodában kitünő.

— A legújabb kátè. Több linzi polgár Budapestten nyomtatott vaskos könyvet kapott, mely *Anarchista-kátè* címmel magyar, német és latin nyelven ismerteti az anarchisták állam- és egyházellenes tanait. A walesi kerület több papjának is megküldötték Budapesttől az Anarchista-kátét, mely nyolczszáz oldalra terjed. Kiadója, bizonyos Dvorzsák Ker. János, 1000 forintot ígér annak, a ki a könyvében foglalt tételeket megczáfolja, s 5 forintnak beküldését kívánja attól, a ki könyvét megtartja. Öt forintos kötelet!

* Jókai Mór napok voltak mult szombaton és vasárnap Kolozsvártt. Az „Arany ember“ előadásáralerándult (kálvinista) költőt nagy ünnepélyességgel fogadta a város közönsége. A tiszteletére rendezett banketten a vidékiek közt ott láttuk dr. Kovács Ödön nagy-enyedi theol. akad. tanárt is. A fényes ebéd után, távoztakor koszorus költőnk melegen csókolta meg régi barátját, Szabó Károlyt, a híres magy. historikust.

— Az erdélyrészi közművelődési egyesület egyenként külön kereste meg egyházkerületünk összes espereseit, ama hazafias kéréssel járulva a ref. papság elé, hogy az alakuló egyesületet erkölcsi támogatásában részesíteni sziveskedjék, annál is inkább, mert az egylet alapszabályaiban iskolák és fontos pontokon pusztauló egyházak támogatása is foglaltatik.

— A m.-régeni ev. ref. egyház kepe megváltási alapja javára 1885. február hó 15-én báró Kemény Kálmánné, sz. báró Bánffy Polixéna öméltósága védnöksége alatt Sz.-Régen város szállodája disztermében zártkörű tánczestély tartatik. Rendező bizottság: Benkő János, elnök. Éltes Albert, alelnök. Wagner Dániel, alelnök. Körösy József, pénztárnok. Személyjegy 1 frt. Páholy-jegy 6 forint.

— Belmissio Debreczenben. A debreczeni tanító urak figyelmébe ajánlatván a vallásos néplapok általában a vallás-erkölcsi irodalom terjesztése, ma már több, mint 220 gyermek hordatja és így több, mint 220 családban olvassák Csécsi Miklós „Téli Ujságát.“ A debreczeni tanító-testület m. hó 24-én tartott közgyűlésén Csiky Lajos felolvasást tartott a gyermek-istentiszteletek ügyében, mely rokonszenvesen fogadtatván, a magas színvonalon álló vitában az eszme létesítésének célba vétele terve egyhangulag helyeseltetett. A tanítói kar küldötteinek bevonásával bizottság neveztetett ki a további, vagyis a tulajdonképeni munka módozatainak megbeszélésére.

— A párbér és a cultusminiszter. A cultusminiszter 20642. sz. a. küldte át a belügyminiszterhez amaz átiratot, melyben báró Vay Miklós és báró Prónay Dezsőnek a párbér-ügyekben hozott határozatok el-

len a miniszterelnökséghez intézett előterjesztésére választ ad és kifejti, hogy nem katólikusok csak akkor kötelezhetők a párbér szolgáltatásra, ha jogelődjük, a kath. telektulajdonos a kötelezettséget nem személyére, hanem a telekre nézve vállalta magára. — Ez iratot, mely 1884. jan. 9-én kelt, először a „Magyar Korona“ tette közzé e héten.

— **A domestika javára.** Néhai *Jordán István*, pomázi volt birtokos végrendeletébe volt alkalma bepillantania a „Prot. egyh. és iskolai lap“-nak, a következő szép pontot jegyezve ki: Miután — ugymond — az én egész életemben és közpályámon a magyar nemzeti-ség és állameszme megszilárdítása és erősítése volt vezérelvem, és én annak tehetségem szerint hiva, harczosa, s a mennyire működésem köre engedte, mindenütt elősegítője is voltam, és a multak tanuságán erősödött meggyőződésém az, hogy a magyar nemzetiség és állameszme legerősebb támaszát a magyar reformált egyházban találja és találandja: nőm elhalálózása utánra a magyar országos reformált közalapot nevezem összes vagyonomra általános örökösömmé.

— **A fővárosi protestáns bál** csütörtökön este oly fényesen sikerült az „Európa“ termében, hogy ez év farsangjának egyik fénypontja lett. E bálunk legelső sorban az előkelő protestáns családok gyűlhelye, élükön a Tiszák, Telekiek, Kemények stb. családjával. A protestáns bál még egy-két évvel ezelőtt szerényen meghuzódott a református iskola gyűléstermében, majd átköltözött a „Hungária“-szállóba, s innen az „Európá“-ba. A protestáns árvaház hatvanöt szegény árva gyermekének helyzetét könnyíti ez emelkedés.

— **Nagy-enyedi tanárságom 1862-től 1878-ig.** *Szathmáry Károly* „Emlékeim“ czim alatt, a „Szilágy-Somlyó“-ban a következő érdekes sorokat írja: A nagy-enyedi főiskola is akkor támadt fel igazán halottaitól; akkor lett újra előbbi állapotába fölemelve. A 48 előtti tanárokból csak kettő maradt volt: a *buzgó, jámbor* Vajna és az *eleven, fürge* bölcselő Mihályi Károly, egy valódi kincs és tehetség, kinek érdemeit talán csak a későbbi kor fogja méltányolni. Előadási biztosság, életmegfigyelő és nagy pädagogiai képesség jellemezték, melyek műveiből is kivehetők lennének, ha valaki úgy tudná előadni, mint ő egykor. Az újabbak közül Gáspár János a mai tanfelügyelő, e valódi értelmi és lelki tisztaság, Kasza Dániel, egy igen világos fej, a régi fajtából, az irodalmilag is ismert Jancsó József, a nagy megfigyelő tehetségű természettudós, a *buzgó* Herepey Károly, Hegedüs János és a *görög bölcs*: Décsey Károly voltak már ott; most hárman léptünk be a tanári kar kiegészítésére: Gyarmati Samu a jogi tudományokra, Garda József az egyházi tudományokra és én a történelmi tanszakra. Gondnoki karunk is igen fényes volt; mert főgondnokunk gróf Mikó Imre volt. — A jelzők kedvéért vettük át e kis hirt.

— **Párbajozó pap.** Krsnjavi zágrábi theologiai tanár párbajt vivott. Smétisko papnövelde-igazgató a tridentini egyházi zsinat határozatának 19. fejezete értelmében kimondta exkommunikáltatását, egyuttal megtiltotta a papnövelde-eknek, hogy előadására járjanak.

Krsnjavi febr. 3-án harmadizben találta üresen tantermét a papnöveldeben, mire névjegyének a tanterem falára való föl szegezésével távozott. A magyar kormány, noha sajnálja, hogy ezzel meg kell bántania Mihalovics bibornokot is, a kivel jó viszonyban van s abban is akar maradni, megtorlási intézkedésekre készül és meg fogja tiltani a tanároknak, hogy előadásokat tartsanak a papnöveldeben, mivel ezt csak az egyetemen tehetik. A kormány, hir szerint, erélyesen rendre fogja utasítani a papnövelde igazgatóját, a ki egy egyetemi tanárral szemben, ki nem alárendeltje, ily eljárásra ragadtatta magát.

— **XIII. Leo pápa** legközelebb encyclicát bocsát ki a magyarországi katólikus egyház helyzetéről.

Püspöki körözvénnyek.

Nagy. Szász Domokos helyettes püspök a következő körözvénnyeket bocsátotta ki:

Köröztetnek:

155—1885. *A széki egyházmegyében a feketelaki papi állomás.* Javadalma: Minden egész bérfizetőtől 2 kalangya buza; fél bérfizetőktől 2 kis véka buza vagy törökbuza; minden füst után 1 veder bor, vagy egy véka csős törökbuza; egy szekér fa, vagy ennek árában 20 kr. (a failleték $\frac{1}{3}$ része a kántortanító javadalmához tartozik); confirmandusoktól egy-egy napszám; temetésért 80—80 kr.; keresetlenségért 20, — esketésért 80 kr.; 13 hold 157 ööl I. és II. osztályu szántó és kaszáló haszonélvezete, melyből 2 hold területnek minden munkáját az egyháztagok végezik, kik egyszersmind kötelesek a can. portio többi részén termelt terményeket is hazaszállítani; lakás. Az összes bérfizetők száma 66—70. A megválasztott az egyházmegyei özv.-árva gyámintézetnek köteles tagja. *Pályázati határnap* f. évi márczius 1-je. Folyamodványok nt. *Csiszár László* h. esperes afiához Bálványosváráljára küldendők.

147—1885. *A v.-hunyadi egyházmegyében a bácsi papi állomás.* Javadalma 300 frtnyi pénzértéknek megfelelő kepe. *Pályázati határnap* — tekintettel ez állomás betöltésének sürgős voltára — f. hó 15-ike. Folyamodványok nt. *Bartha Lajos* esperes afiához Tordosra — u. p. Szászváros — küldendők.

Értesitem végül tiszteletes lelkésztársaimat arról, hogy a m. kir. statisztikai hivatal a hazai köz- és nevezetesebb magán könyvtáraknak statisztikáját szándékozván egybeállítani, 399—885 sz. a. erre vonatkozó rovatos ürlapokat küldött hozzám s tőlem célja kivitelére támogatást kért. Tiszteletes lelkésztársaimnak azon felhívással hozom ezt tudomására, hogy azok, kiknek egyezer darabot meghaladó, vagy más tekintetben is kiválóbb becsü magán könyvtáruk van: sziveskedjenek engemet erről f. évi márczius 1-ig értesíteni, hogy számukra betöltendő rovatos ivateket küldhessek. A közérdekü vállalat részünkről pártolásra teljesen méltó.

Kolozsvártt, 1885. febr. 1.

SZÁSZ DOMOKOS,
erdélyi ev. ref. h.-püspök

„kot“, annyival kevésbé voltak tájékozva a saját vallás-felekezeti és a másoké közötti különbségek felől. Egy 16 éves fiú bevallotta, hogy soha életében templomban nem volt, s el nem tudta képzelni, hogy mit csinálnak ott az emberek. Szülei nem menévén, őt sem engedték. Egy másikat elkorcsosodott testvére sehogy sem akart a tanulásra engedni, mert — mint mondá — míg a pap hazugságait hallgatja, elvesziti a drága időt. Ilyen példaadás és buzdítás mellett nem csoda, ha se pappal, se vallással nem törődik az ifjú, s nem csoda, ha martalékul vetve a hitetlenségnek s gonosz indulatoknak, a legtöbb esetben terhére válik az emberiségnek.

A vallás iránti közönyösségből származik aztán az, hogy semmi érdeklődést sem tanusítanak az egyház ügyeivel szemben, áldozatot hozni pedig épen vonakodnak. Csodálkozom, hogy miként fajulhatott el oly sokban a protestáns szellem, mely megalkotta egyházainkat. A mai világban egy pár forint igenlegesen vagy nemlegesen kiviszi a népnél, hogy elhagyja ősei vallását; nem kell máglya, nem vérpad erre. Egyik egyházi községem a múlt években, mint az akkori mozgalom emberei most mondták, azon ponton állottak, hogy katholicizálnak: ha templomot épít a püspökség és papot rendel, de úgy, hogy e papnak ők semmit se fizessenek. — Sokan pedig nekem is kijelentették, hogy ők a kepe hátralékait azon időről, míg pap nem volt, ki nem fizetik, inkább az oláh vallásra térnek át. — S valljuk meg, hogy az efféle beszéd sok esetben nem frázis; hajlandóság igen sokban van erre, mit az oláh papok csalogatása még inkább erősít. E papok, ha tehetik, édesgetés, barátkozás, komaság útján, vagy pedig vegyes házasságok előkészítése által áthódítani iparkodnak a satnyuló, nyelvét is alig törő magyar reformátusokat. És sok esetben sikerrel is. Sajátságos aztán, hogy az áttért renegát mindent megtesz új egyházáért. Stolát fizet kétszer annyit, templomi és iskoladót hatszor annyit; míg előbbi egyháza javára prédikációval sem lehetett kivenni az említettek egy negyed-részt. Egy példát említek csak. A múlt években avertált egy magyar, ki arról volt nevezetes, hogy a papnak soha sem akart semmit fizetni, pedig összes tartozása 50 krajczárra ment. Most az oláhoknál, daczára annak, hogy gyermeke nincs, fizet 2 forint iskolarovatalt, ezenkívül papbért és egyebet, de ha esküdtel veszik fel, sem jut eszébe, hogy visszatérjen ősei hitéhez.

E sajátságos tünemény igen természetes magyarázatát bírja azon második, sajnós tapasztalatomban, hogy itteni köznépünk roppant *hajlandósággal bír az eloláhosodásra*. A tulnyomó oláhság mint egy nehéz szikla nyomja népünket és porlasztja hovatovább mindinkább. Mint gyermek, együtt játszódnak az utcán; mint ifjú együtt járnak a munkára és a tánczba — beszélvén mindenütt oláhsul. A magyar ha küszöbén kilépett, már nem használhatja nyelvét, mert a szomszédja nem érti. Ezek miatt könnyebben megtanul oláhsul s érthetőbben tudja kifejezni magát e nyelven. Többször hallottam magyar emberek szájából ilyforma kifejezéseket: „hogy jobban megértsük egymást, elmondom oláhsul“, vagy „jobban lehet azt oláhsul mondani.“ Így aztán két magyarul már jobban értekezik oláhsul, mint édes anyanyelvén! A gyermek is így szokja meg a porban, a munka közben, a mulatóságban. Ha aztán még oláhleányt is vesz valamelyik suhancz nőül, annak a családját a legtöbb esetben elvesztettük; mert a hová a háznépnek oláh nő teszi be lábát, mint feleség, ott kevés kivétellel biztos az eloláhosodás.

Mondják, vagyis inkább hiszik, hogy az ilyen vegyes házasságok megakadályozására igen nagy hatalma van papságunknak. Nem mondom én, hogy sokat nem

tehet, de mindent semmiesetre sem; még pedig azért: mert a házasságnál nemcsak felekezeti, hanem társadalmi faktorok is működnek, még pedig sokszor oly hatalommal, hogy pusztá rábeszélés ellenük vajmi keveset használnak.

Az egyik ok, hogy sok esetben elég magyar ifjú vagy leány nincs két-három községben, kik egymással összekelhetnének; a másik pedig a vagyon léte, vagy nem léte. Csak erősebb magyar érzelmű, beköltözött családok sarjaival történik meg, mi nagyon ritka, hogy más községbe menjen saját nemzetebeli leányért. A legnagyobb része mostani magyar-paraszt ifjuságunknak örömet veszzen más nemzetiségűt, de a falujából valót, kivel ifjusága első érzelmeiben kötött ismeretséget. Legtöbbször még nem is tiszta vonzalomból esik meg a házasság; még a nép gyermekeire is elragadt — tán a felsőbb körökből — korunk ifjuságának nagy átka: a vagyonra törekvés. Innen van, hogy oly ritka ma az érdek nélkül kötött viszony, hogy egészen bámulunk rajta, ha valahol olyanról is hallunk. A paraszti házasság ifjú egy hét alatt teszi meg azt, mit a mivelték éveken keresztül, t. i. hárommal-négygyel „csinál vásárt“, minden utógondolat s lelkiismereti furdalás nélkül hagyva el, a kinek egy tiz forintos borjuval kevesebbje van, mint a másik, habár ügyetlenebbnek. Ha pedig valamelyik oláh leánnyal többet kap egy negyed holddal, mint a magyar viszen, azt választja, hol gazdagabb zsákmányt kap. Ilyen helyt — úgy veszem észre — egy pár tiz forintos kiosztása több tiszta magyar házasságot kötne, mint ugyanannyi ékes beszéd és hazafiasságra való hivatkozás. — Oly sajnós jelenség ez népünknel, melyet csak a létért való küzdelem nagyságának szemlélése után érthet és fejthet meg az ember, de belenyugodni teljességgel nem képes. Ha volna nekünk egy kis kasszánk, akár kultúregyleti — mi tán életet nyer valahára erdélyi részeinkben is — vagy belmissioi alapunk volna, egy kis anyagi áldozattal nagy erkölcsi és nemzeti sikert érnenk el népünk ilyen gondolkodásu osztályánál.

(Folyt. köv.)

A N.-ENYEDI THEOL. ACADEMIA IFJUSÁGÁNAK VÁLASZIRATA,

a budapesti ref. theol. académiá ifjuságának a „Protestáns Közlöny“ 1884-ik évi 52-ik számában közzétett felhívására.

(Folytatás.)

A mi pedig általánosan tekintve a „bibliai szövetség“ felállításának szükségességét, vallás-erkölcsi hasznát illeti: e tekintetben is a tiétektől eltérő nézeteket kell nyilvánítanunk. Már elvileg is ellene vagyunk, mert mi a szabad protestantismus szellemében minden érzést s azok között a legnemesebbet: a vallás-erkölcsi érzést is oly természetűnek tartjuk, melynek nyilvánulását semmi-nemű szövetség alapszabályai által előre megállapítani, jobban mondva: megszabni nem lehet. Már pedig az a bibliai szövetség, mely semmi egyébre nem tekintve, meghatározott időben, meghatározott bibliai részek olvasását a vallás-erkölcsi életre nézve, ha nem is abszolút feltételnek, de elsőrendű tényezőnek állítja — ellene mond a vallás-erkölcsi érzés azon subjectiv jogának, mely akkor, úgy és onnan szerez magának kielégítést, a mikor, a hogy és a honnan reá nézve a legüdvösebb.

De gyakorlati szempontból is számtalan indokot hozhatunk fel tiétektől eltérő nézetünk támogatására. Tekinteten kívül hagyjátok, szeretett pályatársak! először is az

olyan külső életviszonyokat, melyek között physicaillag is lehetetlen a vallásos buzgóságnak olynemű nyilvánítása, minőket az általatok körvonalozott „bibliai szövetség” megállapít. E mellett azon szintén fontos körülménnyel sem számoltatok, hogy a bibliai emberek által irt emberi mű s így fenségei mellett tartalmaz olyanokat is, melyeknek olvasása által a vallás-erkölcsi érzés épülést teljességgel nem talál. Sőt ha a „bibliai szövetség” elolvasására csakis vallás-erkölcsi tartalmu részeket jelölne ki: akkor is fordulnának elő esetek, melyekben psychologiai okból a „bibliai szövetség” elé tüzött cél nem lenne elérhető. Hogy praegnansabb példára ne hivatkozzunk: vajjon a kánai menyegző csudás elbeszélése akár Jézus nagyságát bizonyító historiai ténynek, akár egy vallás-erkölcsi eszme jelképes kifejezésének tekintjük — a tény vagy eszme köntösének alakjájánál fogva, az életnek egy lesújtó, fájdalmas helyzetében van-e befolyással a hívő lélek vallásos épülésére? Bizonyára nincs!

Mi ugyan meg vagyunk győződve, hogy ti a bibliának szabályok által meghatározott olvasását csak a vallásos buzgóság egyik kifejezett módjának, a vallás-erkölcsi élet egyik fejlesztő eszközének tekintitek, de a kevésbé miveltek előtt az eszköz igen könnyen czéllá változik és a bibliaolvasás bibliaimádássá, vagy lelketlen robottá fajul, melynek lerovása által az illető minden kötelességét végrehajtani véli, a melylyel istene iránt tartozik. A vallások — legközelebről a protestantismus történeti multja — világosan bizonyítja, hogy mindazon irányzatok, melyek a belső kegyesség külsőies nyilvánítására fősulyt helyeztek, a káros következmény mindig tapasztalható volt. A pietismus, bárha ama kor uralkodó dogmatismusával szemben egyelőre üdítő fuvalomként hatott Németország vallás-erkölcsi társadalmára, a tiszta forrásból fakadt kegyességet később kegyeskedéssé s ezzel kapcsolatosan farizeusi önhihisséggé változtatá, mely képzelt vallásosságának magaslatáról megvetéssel tekintett arra is, ki a vallást, mint életelvet, Isten akaratának teljesítésébe helyezé, de vallásosságát nem bizonyítja az: „Uram! Uram!” hangoztatásával is. És midőn a vallásról való felfogás s a felfogás gyakorlati kifejezésének minősége idézte elő az egyes korok vallás-erkölcsi életének általános hanyatlását: úgy tapasztaljuk, hogy nemcsak a dogmatismus, hanem igen gyakran az ilyenemű beteges irányzatok fordították el sokaknak szívét a vallástól s vezették a vallási közöny, vagy a teljes vallástalanság örvényébe. S korunk szelleme pedig nagyon alkalmas arra, hogy bármily csekély ilyenemű ok nagymértékű visszahatást ébresszen és szaporítsa azok számát, kik a „csúfolók” székében ülnek.

A „bibliai szövetség” hasznosságának bizonyítására fölhozott főindokotok nem bir bizonyító erővel. Mi nem tudjuk oly könnyen elképzelni, mint ti véltétek, azon tudatnak, hogy a Krisztusnak annyi ezer hive ugyanazon időben a bibliának ugyanazon helyéről elégit ki vallásos szükségletét — a vallásos buzgóságra gyakorolt jótékony hatását. Nem tagadjuk ugyan, hogy a lélek a legmélyebb áhitat percében sem veszíti el érzéki öntudatát, sőt a külvilág egyes jelenségei, pl. mások buzgóságának látása felemelő hatással van reá, de Krisztusnak ezen parancsában: „te pedig, mikor imádkozol, menj be a te titkos házadba és ajtód bezárolva imádjad a te atyádat.” azon elvet is kifejezve látjuk, hogy az egyéni vallásosság, ha igaz és őszinte szívből fakadó, önmagában találja fel táplálékát, fejlődésének alapját és emeltyűjét, és nem gondol azon esetleges körülményre, hogy mások is — talán nem a lélek szabad ösztönéből, hanem szövetségi szabályok kötelező ereje folytán — ugyanazon időben, ugyanazon mód

szertint buzgólkodnak. Ingatag, fővényre épített ház annak hite, ki ráér buzgósága percében azt is elgondolni, hogy akkor mások is, olyan módon buzgólkodnak.

Eddig kifejtett indokaink nyomán álláspontunkat röviden a következőkben körvonalozhatjuk: Mi a bibliát, mint a krisztusi igazságok egyedüli tárházát, pályánk funkciójánál mindig szem előtt fogjuk tartani: ez lesz a szilárd alap, melyre támaszkodni fogunk, ugyszintén kötelezve érezzük magunkat arra is, hogy annak buzgó és értelmes olvasása, illetőleg olvastatása által önmagunk és mások vallás-erkölcsi életét fejlesszük, Krisztus iránti szeretetét élesszük: de előbbi indokaink nyomán egy speciális „bibliai szövetségbe” belépni sem magunk nem szándékozunk, sem pedig annak terjesztését nem ígérhetjük. Sőt titeket is pályatársi jóakarattal figyelmeztünk, hogy szem előtt tartva a nagy apostol utasítását: „mindeneket megvizsgáljatok, a mi jó, azt” — és csakis azt! — „megtartsátok” — jövőben ovakodjatok az olyan kezdeményésektől, melyek világos indokok bizonyítása szerint nem eredményezik.

Eltérő nézeteink daczára, legyen összetartó kapocs közöttünk a Krisztus iránti szeretet.

„A mi Urunk Jézus Krisztusnak kegyelme legyen tiveletek!”

N.-Enyed, 1885. jan. 30.

Az ev. ref. theol. academia ifjusága.

A párbér kérdéséhez.

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter a következő átiratot intézte a belügyminiszterhez:

Br. Vay Miklós helv. hitvall. egyházi főgondnok és br. Prónay Dezső ág. hitv. egyet. egyh. főfelügyelőnek a róm. kath. lelkészek és kántortanítók járandóságai tárgyában a vezetésem alatt álló miniszterium részéről hozott, állítólagosan sérelmes határozatok ellen nagyméltóságodhoz intézett s onnan. f. évi május hó 16-án 27,531. sz. a. hozzám áttett panaszos előterjesztésére van szerencsém megjegyzéseimet teljes tisztelettel a következőkben megtenni. Mindenekelőtt megjegyezni kívánom, miszerint a főgondnok és főfelügyelő urak nagyméltóságodhoz intézett kérvényük, helyesebben panaszukban jogilag téves álláspontból indulnak ki, mely az e tekintetben fennálló törvényeket és százados intézkedéseket szem elől téveszteni látszik, midőn azt állítják, hogy az egyházi látogatási okmányok a protestánsokra nézve érvénytelenek, hogy továbbá az egyházi látogatási okmányok a földnek vallást nem adnak, a hívő vallásával járó terhet birtokkal járó teherré át nem alakíthatnak s végre, hogy a miniszteriumi intézkedések az 1790/1 26. törvényczikkbe ütköznek. Ezek levén a főokok a panaszban, azok megdöntésére az alábbiak szolgálndnak.

Tudvalevő dolog az, hogy az egyházi látogatások kétoldalu szerződést képeznek és hogy eme egyházi látogatások az egyházi hatóság, a kegyur s az illető község vagy községbeliek közt mindenkor a politikai hatóság közbenjötté mellett létesültek; a kétoldalu szerződések pedig egyoldalulag egyik fél által sem honthatók fel, főleg a másik fél hátrányára.

Tudvalevő az is, hogy ez egyházi látogatások egymástól igen különböznek, s azért ezek tekintetében általános elvet kimondani nem is lehet, hanem majdnem minden eset külön jogi elbírálás alá esik; így: némely egyházi látogatásokban a papi szolgálmányok teljesítésére a „fideles”, másokban a „parochiani” köteleztettek; ismét

másokban a „coloni“ vagy „sessionalistae“, végre igen sokban a „communitas“. Léteznek még több változatok is, de e most említett kifejezésekben az alább mondandókra a tájékozási pont, a főgondnok és főfelügyelő panasza alaptalan voltának kimutatására pedig az elégséges argumentum megtalálható lesz.

(Folyt. köv.)

T Á R C Z A,

ÖRTÜZEK.

X.

Ezeknek rövid elmondása után talán emlitenem sem kell, hogy mi a protestantismusnak kötelessége a megváltozott viszonyok között, ha hű akar maradni elvéhez, a haladáshoz s a tisztult vallásos értelem megteremtéséhez?! Ma már minden ember egy szívvvel s szájjal vallja Tompa amaz ismert verssorának igazságát, hogy „Bolond, hitén ki hazugságot vesz“ („Márvány-szobor“) s hogy eltekintve a vallás érzékfeletti tanaitól, a legjobbak tábora is két részre van oszolva: nem tagadhatjuk, habár a világmindenség s a lét kérdéseire adott feleletüknek alaphangulatát az embernek önmagával s a világgal való kibékülése képezi is. E jók között is két nézet viv egymással, melyek közül, azt hiszem, egyik sem fog soha teljes győzelemre vergődni. Az egyik félnél a kibékülés alap gondolata az, hogy bár sok bajokkal telt az élet, de azért az élet ellenmondásai mind csak pillanatnyi bolondságok s előbb-utóbb is a jó fog diadalmaskodni s a világ alapjában véve jó; a másik fél nem reméli, hogy az elmentétek valaha megszűnnek, de mivel velők szemben érzi tehetetlenségét, mintegy a világ az élet hiábavalóságának tudatában nyugszik meg. Ez irányzat, úgy látszik, a pessimismus szülötte s talán legnemesebb alakja is, de hogy a protestantismus az előbbivel tart, mondanunk is felesleges.

De mint már említők is, ma már nem kiabálják ugyan fülünkbe, mint a hogy ezt Ludw. Feuerbach nem nagyon rég is tevő, hogy:

„Reisst die Kreuzen aus der Erden
Und: fluch dem alten Gott!“

de azért a legmérséklettebbek sincsenek megelégedve a vallás tanaival, melyek egy tulvilági élet reménye árán igazán sokszor pokollá akarnak tenni e földi életet s gyakran fájdalmasan kiáltanak fel a magasztos szellemű Heinr. Lang-al illetékesen: „Mikor fog már a vallás édes szőlőt teremni egres helyett? Mikor következik be nagy uniója mindazoknak, kik az ur Jézust dogmatica nélkül is szeretik!“

És most kioltom e tárgyban őrtüzemet, melylyel, mint mondám is legelőbb, nem a polemia lángját szítani volt szándokom, csakis előadni a lelkemben támadt eszméket amaz ismert czikk alapján. Még csupán néhány szót a „Mi terem a fán? írójához. Ha netalán munkám

végigolvasása után azt találná, hogy hiszen én tulajdonképen teljesen egyetértek ő vele, sőt mintegy nemzeti táblázatot állíték fel az általa felsorolt hibák részére; azt felelném, hogy: nem csalódik feltevésében; csakhogy az általa felsorolt hibákért egyetlen vallást sem teszek felelőssé s sem felekezetet, sem államot nem gyanusítok, azt nem is említve, hogy e nemű elszólásait: „az imprudens papok számának szaporítása életkérdéssé kezd qualificálódni s az egyháztagok egyháziasságát az egyházi rovatok, papbérek fizetési készsége határozza meg stb.“ sértőknek s méltánytalannak s talán elhamarkodottaknak tekintek. Miként az egyes emberek, úgy az egész emberiség együttes gondolkodásának is megvannak mondhatni a saját logikai törvényei s azon különféle stádiumok, melyeken át kell esnie, ha számos botlások árán jut is el végre az igazsághoz.

Csak nemrég olvastam egyik elsőrendű napilapunkban az alábbi sorokat, melyeket munkám záradéka gyanánt ide igtatok: „Az eltérések az emberek egyéni qualificációjában ma is a régiek, a természet nem változott. Csak a viszonyok mások s a társadalom keretei változtak meg. A civilizatio nivelláló hatása nem volt egyenes s nagy csorbákat ütött minden osztályon. A felvilágosodás bizonyos félműveltséget termelt, mely elég arra, hogy új igényeket teremtsen ott, a hol ezelőtt ilyenek nem léteztek s megdöntse a régi tekintélyeket, kiölje a vallásosságot; de nem elég arra, hogy az embert boldogulása feltételeire, nemes hivatására, valóban isteni rendeltetésére megtanítsa. Az élet szabad versenye pedig megkivánta az áldozatokat s ezek sorában megteremté a pauperismust. E két tulajdonság: félművelt elme és eldobott társadalmi existencia adja meg a forradalmi áramlat vdszedelmes, mert mindenre elszánt contingensét. A félműveltségen segíthet az állam jó oktatási politikával; a pauperismust ellensúlyozhatja a társadalom a humanismus segélyével.“*)

Szinte hihetetlen, hogy a protestantismus félreismerhesse feladatát! Excelsior!!

SZALAY KÁROLY,
papjelölt.

Ellenség-e?

(Folytatás.)

A régi világnézet tehát a természettörvények megterhetetlen érvényességének felmutatása által nem állott ellent, hogy a csudahit általános legyen. De épen azért: kérhetjük: vajjon egy vélemény, melyet a keresztyénség ellenségei még nagyobb mértékben osztottak, mely anyyira közös volt az egész emberiséggel, mint a belélegzett levegő és az evőkenyér, lehet-e lényeges eleme, nélkülözhetlen alapelve a keresztyénségnek? Bizonyára nem! Nem abban gyökeredik a vallás, a mit az emberek a világról gondolnak és az ebben levő rendről és törvényekről tudnak, hanem a világ végokául elismert erőnek, a lelkiismeret felett uralkodó szent hatalomnak tiszteleté-

*) „Budapesti Hirlap“ 1884. 336. sz.

ben. Az embernek, e soha ki nem aludható vágyát kielégíteni, a világ végokának kérdését megfejteni, csupán csak természetvizsgálat — csak a dolgok mechanikai folyását és az anyag világi előállásnak és elmulásnak összefüggését kereső észleletek által nem sikerülhet soha. Itt csak a belső ember tapasztalatain nyugvó vallásos meggyőződés és kegyes érzés juthat teljes felelethez.

Teljesen összhangzó ezzel az új-szövetség tana. Jézus nem hirdetett semmiféle tant a világ teremtéséről és berendezéséről. Az ismeretes szóban, hogy egy hajszáll fejünkről és egy veréb a fedélről le nem hullhat Isten akaratja nélkül, csak azon vallásos alapmeggyőződést fejezi ki, hogy minden, úgy a mint valójában van, isten akaratán nyugszik. Az evangelium hirdetése új érzelmek kivánásával kezdődik: „*térjétek meg, változtassátok meg érzelmeiteket, mert elközelgetett Isten országa!*“ A hegyi beszédben pedig ezen új érzelmek vannak leírva, melyek: *alázatosság, szelidség, türelem a szenvedések közt, szitiztaság, békeszeretet, megbocsátás és könyörületesség.* Ezeket követte a mester tanítványainak szívére, inti, hogy ezeket gyakorolják, mint az isten akaratát és hagyják a gyertyát világítani, hogy az emberek lássák jó cselekedeteiket és dicsőítsék a mennyei atyát. Végén pedig a hegyi beszédnek határozottan ki van fejezve, hogy isten országában a csudára és csudatételre hivatkozásnak nincs helye. „*Sokan mondják nekem ama napon: Uram! Uram! nemde nem a te nevedben tanítottuk-e, nem a te nevedben üztünk-e ördögöt és tettünk sok hatalmas dolgokat?* — csudát? de a felelet ez: „*soha sem ismertelek, távozzatok tőlem gonosztevők!*“ (Máté VII. 22.) Az irá: elfogulatlan vizsgálói előtt semmi kétség, hogy az egyetlen csuda és jel, melyet Jézus e nemzedéknek adott, nem más, mint Jónás prófétának *ama jele: a pogányok megtérése.* És nem az érzelmek megújulását prédikálja-e Pál apostol, midőn hirdeti: „*vetkezzétek le az ő embert és ültözzétek fel az új embert.*“ A gallatákhoz irt levelében írja le az ő, vagyis külső embernek levetkezendő — és a belső embernek felöltendő új érzelmeit. „*A „sarrx“-nak gyümölcsei: paráznaság, tisztátlanság, bujálkodás, bálványimádás, büvölés-bájlás, haragtartás, versengés, irigység, harag, perlekedés, visszavonás, pártütés, gyűlölség, gyilkosság, részegség, dobzódás és ezekhez hasonlók, melyekről ezt eleve mondom nektek, miképpen ezelőtt is mondtam: valaki ilyen dolgokat cselekszik: Isten országának örököse nem leszen. A lélek gyümölcsei pedig: szeretet, öröm, békesség, béketürelem, kegyelmesség, jóság, hit, alázat, mértékletesség. A kik ilyenek, azok ellen nincsen törvény. Mert a kik Krisztuséi, a „sarrx“-ot megfeszítették indulataival és kívánságaival együtt.*“ (Gal. V. 19–24.)

A bibliai keresztyénség tehát egy egészen új érzelm, mely Isten igaz lényegéről és működéséről, másfelől az újjászületett ember valódi hivatásáról alkotott meggyőződésből született egy szívben; erejét isten könyörülő atyai szeretetéből meríti; Jézusnak, az igazi új embernek magasztos képéhez törekszik, kinek tekintetéből isteni hatalom sugárzik felénk; de azért ez új érzelmeknek az anyagot, melyből magának alakot alkotott, a gondolatot, melyben a létesített nagy átalakulásról számot adott, csak az akkori világ- és világfolyás képzetéből kellett vennie. Ezért festi a Messiás isten országának elközelgetését a prófétától vett gyönyörű vonásokkal: „*a vakok látnak, a sánták járnak, a bélpoklosok megtisztulnak, a siketek hallanak, a halottak feltámadnak és a szegényeknek az evangelium prédikáltatik.*“ (Máté XI. 5.) Bizonyára, a ki nem feledkezik meg, hogy „*hus és vér nem örökölhetik isten országát*“, annak eléggé kezébe adja a kulcsot a fennebbi csudának tetsző nyilatkozat megfejtéséhez — pl.

hogy halottak támadnak fel — maga az idvezítő az elvezett fiúról mondott hasonlatában e szavakkal: „*ezen fiam halott volt és most ismét él.*“ Világosan látszik ebből, hogy milyen vakokról, sántákról, siketekről és halottakról szól az idvezítő, világosan látszik, hogy szerinte a csuda nem volt egyéb, mint a mit az isteni kegyelem a szellemi emberben véghezvisz.

Könnyen belátható tehát, hogy a *modern világnézet az igaz keresztyénséggel* nem ellenkezik. Épen a milyen jól össze volt kötve a régi világnézet a keresztyénséggel, ép úgy összeköthető az új is, sőt minél magasabb ismeretere emelkedünk a természet bámulatos rendszerének, annál nagyobb bölcsességét és egyszersmind dicsőítését látjuk abban istennek, a teremtőnek. A mennyei atya dicsérete még magasztosabb harmóniában hangozhatik fel és a könyörülő atyai szeretet hirdetésének még szélesebb körben kell elterjedni, mint a világ régi felfogása mellett.

Mondhatná azonban valaki: szép szavak ezek és tán igazak is papíron, csak hogy az élet egészen egyebet mutat. A vallásos viszonyok általános lazulása más hatásáról győz meg a modern világnézetnek, mely némely apostolának ajkán épen a vallás kicsinylésében jelentkezik. A melyekben pedig él még valami kegyelet, leereszkedéssel nyilvánítja ki, hogy „*a vallás egy szép mythologia és mint ilyen, nem minden érték nélküli.*“ A vallás ily nagy lelkű becsülésében sem nagy köszönet van. S tehát hol vannak az előnyök, melyeket a modern világnézet nyújt a vallásnak? hol van a megtisztult erősebb hit, mely istent még bölcsőbbnek látja?

BODOR JÁNOS.

(Folyt. köv.)

A deési egyházmegyéből.

Egyházmegyénk rendkívüli közgyűlését január 20-dikán tartotta Deésen, Nagy Lajos esperes aa. elnöklete alatt. Renkivülisége daczára népesnek mondható; főleg a lelkészek közül alig hiányzott kettő, kikre, távol lakásuk okán kimaradásuk miatt az e végre hozott büntető határozat alkalmazása szóba sem jött. Mint más, úgy ez alkalommal is szerencsés volt a közgyűlés megyénk derék fő- és alispánját br. Bánffy Dezső és Szarvadi Pál aa.-it a jelenlevők között láthatni, kik ez alkalommal is kifejezést adtak annak, hogy nem csak a megyei, hanem az egyházi élet fejlődése iránt is melegen érdeklődnek.

Több elnökileg elintézett felsőbb rendeletek elintézése és tudásul vétele után tárgyalatott az igazgatótanácsnak a m. általános biztosító-társasággal kötött szerződése. Miután esperes aa. minden egyháznak a szerződést megküldötte, melyek közül többen a biztosítást meg is tették, a melyek még nem, azok részéről rövid időn eszközölve leendő; hozzászólás tárgyát csak azon pont képezte, hogy a visszafizetendő 10% hová fordíttassék? egyhangulag elfogadtatott, hogy felerészben a biztosítást eszközölő ügynök, felerészben az özv.-árvai pénztár javára adassék.

A m. ig.-tanács 1387—884 sz. leirata értelmében a püspöki jogoknak körvonalozására és a püspöki szék hatáskörének körülírására adandó véleményezésre az őszi közgyűlés alkalmával kiküldött bizottság véleményét beadta, mely a püspöki vizsgálat alatti egyházaknak, az illető egyházmegyékbe kebelezését véleményezi, a püspöki hivatal általánosabb munkával tulterhelhetése és magokra az egyházakra nézve is czélszerűbb administratio szempontjából.

Azon nézettel szemben, hogy ezáltal a „jus dispensandi“ valamely alaptól kárpótoltassék, a bizottsági vélemény oda irányul, hogy e jog bekebelezés esetén is általánosságban püspöki jognak marad, kárpótlás alá nem jöhet. A püspöki székre vonatkozólag, miután annak teendőit az egyházkerületi főtörvényszék végzi, e czimen való fenntartása szükségtelenné válván, megszüntetendőnek véleményeztetik. A bizottság véleménye változtatás nélkül elfogadtatott azon kijelentéssel, hogy a püspöki jogoknak törvény által körülírt minden része teljesen fenntartandó. B. emlékű püspökünk Nagy Péter arczképe megrendelése tárgyában esperes afia a gyűlést előzőleg is intézkedett, a gyűlésen is a megjelent tagoknak melegen ajánlotta megredelni arczképét annak a férfinak, ki életében akarata egész erejével, a hűség és jellem kipróbált tisztaságával, szelleme magas röptével szolgálta a magyarságot; kinek buzgósága és példája annyikat lelkesített és lekesit a nemes munkára. A gyűlés tagjainak szívében nem kevésbé nyilvánult tényben a kegyelet, mint az élő iránt mindig a tisztelet kifejezése.

Végül az országos alaphoz segélyért folyamodó egyházak és lelkészek kérvényei tárgyalattak. A folyamodók számából azonnal kitűnt, hogy ez alap végrehajtó-bizottságának egyházkerületünk szegény egyházközsegei és lelkészei iránt a mult évi segélykiosztás alkalmával tanusított figyelmé a mi egyházmegyénkben is több egyháznak és lelkésznek reményt nyújtott a folyamodásra. És mondjuk ki, nem alaptalanul, mert egyházmegyénkben több egyház vallás és nemzetiségi szempontból felette igényli a segélyt; több lelkész aa. szerény jövedelme miatt bizony elfér. Azt is kimondhatjuk, hogy a nevezett alaphoz, szegénységéhez képest, a legtöbb egyház törekedett járulni, azonban miért ne mondjuk meg, hogy egy részén a közöny e tekintetben is meglátszott a magasztos cél iránt. Ép azért egy tag indítványára határozatilag kimondatott, hogy jövőre csak azon egyház folyamodása vétetik figyelembe, a mely oda törekszik, hogy a megszabott összegek a pontos időre beszolgáltatja illetékes helyére. Ez méltányos és igazságos is, hogy az kapjon segélyt, a ki tehetsége szerint bármi keveset ad oda, honnan hatványozva vissza kapja. Az özvegy asszonynak minden vagyona két fillér volt és azt is a perselybe tette; egyházmegyénknek nincs olyan szegény egyháza és annak oly szegény tagja, kinek meg ne maradjon jövedelméből annyi, hogy $\frac{1}{1000}$ -ed részt ne adhasson oda, honnan, ha szükségét feltárja, többet ne kapjon vissza.

Több kevésbé érdekes tárgyak elintézése után azon reményben vettünk egymástól búcsút, hogy e határozat alkalmazását igyekszünk kikerülni.

p. n. —

SZÁSZ DOMOKOS FOGARAST.

A „Kolozsvári Közlöny“ febr. 13-ki számából vettük át egész terjedelmében az itt következő tudósítást:

A fogarasi püspöki vizsgálat alatt álló ev. ref. egyház lelkésze folyó hó 5-én egyetlen egy pontból álló tárgysorozattal hívta egybe a presbyteriumot. Ez a pont pedig azt foglalta magában, hogy a következő napon gyorsvonaton meg fog érkezni egyházkerületünk helyettes püspöke, főtiszteletű Szász Domokos ur Kolozsvárról, a szabályszerű egyházvizsgálat megejtése végett.

Az egybegyűlt egyházkeblé tanács azonnal intézkedett a főtiszteletű vendég illő fogadtatása iránt oly módon, hogy Imreh István segédlelkészt s Nagy Sándor árvaszéki elnököt és presbytert a homoródi vasuti állomásnál, Pánczél Károly lelkészt pedig a vasut felé menő ut-

vonalba legközelebb eső Mundra községben, Kőnczei Gyula jogi gondnokot végül a Horváth Mihály főispánnal eszközlendő fogadással bizta meg. mint a kinek vendégszerető házához hivatott meg vendégül. — Másnap aztán a küldöttségek s nagyszámu látni óhajtóktól kíséretelve, az esti órákban meg is érkezett a várt, kitűnő vendég.

A következő napon délelőtti 10 órára a helyettes püspök ur elnöklete alatt tartandó presbyterialis gyűlés hivatott egybe, melyre egy három tagu küldöttség által hivatván meg, mielőtt az ülést megnyitotta volna, a szíveket felemelő szavakat intézett a majdnem kivétel nélkül egybegyűlt tagokhoz. Ezután előterjesztette a gyűlés tárgyait, melyek elseje a templom nagyobb mérvű renoválása s így az orgonának czélszerű, száraz alapra való elhelyeztetése, másika pedig a papi fizetésnek az állandó igazgatótanács által javasolt módon való emelése volt.

Mindkét tárgy megvitatása zajtalanul s az elnöklő főpap iránt tartozó mély tisztelet közérzete mellett folyt le. A templomjavítást illetőleg a szakértők s szakbizottság által ajánlott költségesebb terv fogadtatott el; a papi fizetés emelése pedig avval a hozzáadással határozottat el, hogy egyidejűleg az egyház többi tisztviselőinek javadalmi is némi javításra ajánltassanak a közgyűlésnek.

A presbyterialis gyűlésről egyenesen lakására sietett a helyettes püspök ur. hol már akkor nagy csoportokban várakoztak rá a tisztelegni kívánó különböző állami, közigazgatási és felekezeti hatóságok. Kiváló öröme és benső megnyugtatóására szolgált főtiszteletű vendégünknek s ép ugy nekünk, magyaroknak is, hogy a látogatást tevők közül a szász és román lelkészi kar nemcsak nem maradtak el, hanem hinnünk kell, hogy a kiváló férfi iránt való tisztelet által vezéreltetve tisztelegtek az erdélyi kálvinista egyház első papjánál; ki aztán nyomban viszonozta ugy ezek, mint a többi hivatalfőnökök s testületek látogatását.

A vendég tiszteletére három órákor Horváth Mihály főispán ur fényes ebédet adott, melynél a főispán ur ő méltósága a vendégre, ez viszont ő méltóságára és neje-re mondott pohárköszöntőt. — Ebédttől egyenesen az ev. ref. leány- és fiu-iskola megvizsgálására, innen ismét a pénztár és a papi hivatal ügyvitelének gondos betekintésére sietett a főtiszteletű ur, s mindezeket a legszebb rendben s különösen a nem minden ekklezsiában vezetett családkönyvet példás kivitelűnek találván, ezek felett ismételten adott kifejezést meglegedése- és örömeinek.

Estére Pánczél Károly lelkész ur hivott asztalához díszes társaságot, melyen a főtiszteletű vendég házigazdájával, köztiszteletben álló főispánunkkal együtt vett részt, kinek több rendbeli felköszöntői kétszeresen élvezetessé tették az estét. Szép toasztokat mondtak még Tibáld Mihály és Pánczél Károly.

A következő nap vasárnap volt. Már egy nappal előbb mindenki tudta, hogy ezen Szász Domokos, a kálvinisták h. püspöke fog prédikálni. Kálvinista papok általában jó szónok hirében állanak s nem is egészen ok nélkül. — Elég, hogy vasárnap az első harangszóra már a zsidó ekklezsia tömör csoportban sietett a kálvinista templom felé; a másodikra pedig az ágost. ev., s mindjárt a róm. kath is igyekezett padokat okkupálni, törekedtek ki elébb, ki később a kálvinisták közül is; azt hiszem, ott voltunk mindnyájan, kit lába elbirt. Láttunk többeket román felebarátaink közül is, egyebek közt Micu Sándor g. k. érseki vicariust is.

Aztán meghallgattuk a mondottakat, avval az odaadó figyelemmel, melyet a kiváló szónoklat megérdemelt.

A templomból a leányiskola egyik termébe szállingóztak a hívek, ekkleziási gyűlésre, melyből küldöttség menesztetett az elnökért. Ezalatt a híveknek ama összegyűlt tömege, melynek csak az ilyen ekkleziási gyűléseken áll módjában érvényesíteni szavazatait, — mivel a kálvinista ekkleziás különösen a fogarasi, — hol gazdag alapítványok létezése folytán senki sem visel egy krajczár egyházi adóterhet sem, — sokkal alkotmányosabb a világ legalkotmányosabb államánál.

Ki volt ugyan adva a jelszó, hogy ha a közgyűlés meg talál szavazni egy 230 forintra rugó összeget papjainak, tanítóinak több, mint *háromfélezer forint évi fölöslegéből*, nagy veszély fenyegeti az egyházat.

A helyettes püspök ur megérkezvén, tárgyalás alá bocsátotta első sorban a kebli tanács fizetésjavítási határozatát; s mikor már senki sem jelentkezett szólásra többé, kijelentette, hogy felállás és leülés által kívánja a szavazást megejtetni s miután ez ellen sem tett senki megjegyzést, azt végre is hajtotta. Az eredmény az lett, hogy az egyház összes értelmisége, egy kivételével s összes értelmesebb iparososztálya méltányosnak találta egyházi szolgálát hosszúság és hasznos szolgálataikért némi anyagi jutalommal tüntetni ki, mivel az egyház pénzügyi helyzete azt nagyon is lehetővé teszi.

Az idő ekkor már annyira elő volt haladva, hogy egyéb dolgok tárgyalásába bocsátkozni lehetetlen volt. E napon Könczei Gyula egyházi jogi gondnok adott ebédet a főtiszteletű vendég tiszteletére. Estére megint Nagy Sándor rendezett a Páris városához címzett vendéglőben banquetet, melyre a helybeli felekezetek lelkészei, hivatalok, katonaság s intézetek főnökei voltak hivatalosak. A tömérek felköszöntő közül különösen egyet kell kiemelnünk, melyben a mi kálvinista főpapunk ragyogó nyelvezettel mondja el: milyen fenséges Krisztusnak a könyörülő szamaritánus parabolájában felállított eszméje a felebaráti szeretetről, hogy ez volna az ő ideálja a hazánkban élő különböző felekezetek és nemzetiségek boldogítása végett; s hogy mily örömet okozott neki rövid idei tartózkodása alatt az, hogy itt Fogarason, hol a nemzeti dudvának olyan alkalmas talaj kínálkoznék, az ellenkezőt: ideáljának valósulását tapasztalta. Kiemelte egyúttal azt is, hogy biztos adatok birtokában van, hogy eszményének valósulása felé vezérloje nem más, mint meggyénk főispánja: ő érte ürité tehát poharát. Hasonlóan tettünk mindnyájan, mert a mi főpapunk figyelmes tekintete fölismert két nap alatt, azt mi évek óta tapasztaljuk a legbensőbb örömmel. Hasonló szellemben mondták felköszöntőt Ábrahám Frigyes és Pánczél K. ev. ref. lelkész.

Hétfőn reggel számos tisztelgője kíséretében elhagyta városunkat főpásztorunk. Utján kísérte mindnyájunk osztatlan tisztelete s az az óhajtás, vajha mielőbb magunk között üdvözölhetnők — mint az erdélyi ev. ref. egyházkerület megválasztott főpásztorát.

Oltmenti.

AZ ÁLL. IGAZGATÓTANÁCS ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvártt, 1885. febr. 8.

Elnökölt br. Bánffy Albert egyházkerületi főgondnok ő mltsa. Jelen voltak: Lészay Ferencz, dr. Kolozsvári Sándor és dr. Jenei Viktor igazg. tanácsosok, Parádi Kálmán tanügyi előadó, Szabó Ádám számvevő és Bodor Antal titkár.

Az időközben ellátott ügyek bejelentése és helyeslő tudomásul vétele után kérdés intéztetik az országos közalap végrehajtó bizottságához az iránt tájékoztatás végett, hogy a segélykérések miként szerkesztésére és felszerelésére tervezett nyomtatványminták kiadattak e s ha igen, azok hivatalból fognak megkülgetni az egyházmegyék espereseihez, vagy megrendelésre kaphatók?

A nagyméltóságú vallás- és közoktatási miniszter urnak azon leiratára, melyben a középiskolai bizonyítványoknak rendesen és kötelező kiadását rendeli el: a collegiumoktól bevett vélemények alapján felterjesztés intéztetik egyházkerületünkben fennállott gyakorlat fentartása végett.

Torda-Marosmegye tanfelügyelője felhívást intézvén a makkfalvi székely nemzeti iskola gondnokságához az iránt, hogy iskolai jövedelmeit, tőkének elhelyezését mutassa ki, a gondnokság kérdést intéz teendője iránt; s ennélfogva felhivatott nevezett tanfelügyelőnek az iránt való tájékoztatására, hogy ily tárgy megkeresések igazgatótanácsunkhoz intézendők.

A szászvárosi collegium felterjesztésére felkértetik az egyetemes konvent annak kieszközlésére, hogy a hitfelekezetünkön levő tanácsosok és tanítók ugyanazon vasúti utazási kedvezményben részesüljenek, mint az állami tanintézetek tanárai és tanítói részesülnek.

A széki egyházmegye özvegy-árvái alapjáról felküldött kimutatásból és okmányaiból sajnosan tapasztaltván az, hogy a kötelezvények tartalmilag a törvényes kellekeknek, biztosítás tekintetben pedig egyházi szabályainknak nem felelnek meg, miből folyólag s különösen a gondatlan kezelés miatt tetemes veszteségeket szenvedett; az egyházmegyék gyámintézeti pénztáiról részletes kimutatás beküldése rendeltetett el.

A jogi bizottság előterjesztésére kimondott, hogy b. e. Kocsis Jánosné, szül. Szathmári Francziska urnó által feltételeken bürkösi egyházközségünknek hagyott felőri ingatlanok végrendeleten alapuló örökösödési jogigényeért az egyházközséggel szemben perben álló Paxi Erzsébet által felajánlott 1000 frt összeget nem fogadja el, ily ügylet kötése sértvén az örökösök akaratának teljesítés iránt tartozó köteles kegyeletet s az örökösödési jogigény érvényesítése végett igazgató-tanácsunk ügyvéde bizatik meg.

Ezeket kívül ellátott még számos kevésbé közérdekű ügydarab.

r. l.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. febr. 14.

— A felsőház reformjáról szóló törvényjavaslat tárgyalása e héten kezdetett meg. A nagyérdekű vita kevésbé foglalkozott a minket is érdeklő oldallal. A lényeges momentumokat jövő számunkban, midőn a javaslat sorsa eldőlt, resumáljuk.

— Az erdélyi énekeskönyvet ismét ki nyomtatta Stein János, az ev. ref. tanoda nyomdájának bérlője. Az új nyomtatvány a jövő héten jelenik meg, midőn az árát is meg fogjuk irni.

— A kolozsvári ref. collegium táncmulatsága f. hó 7-én fényesen sikerült. Egyike volt farsangunk legkitünőbb multságának s látogatottságban, jövedelemben és izlésben felülmulta még a tavalyit is. Általában úgy látszik, hogy Kolozsvártt lassanként egy ál-

landó protestáns-bál van készülöben, miként ez Budapesten történt, hol a prot. bál fokonyként a legkiválóbb elite-bálok közé emelkedett. A dr. *Csernátoni* Gyula elnöksége alatt rendezett táncmulatság az idén 800 frtot jövedelmezett, melyből tiszta 500 frt marad a kiirt jótékony célra, a coll. kórház-alapjává. Hogy a látogatottságról adattal szolgáljunk, megemlítjük, miként 250 pár tánczolta a francziát, s a ref. vallásu aristokrácián kívül 31 közshadseregbeli és 8 honvédtiszt volt jelen. A táncmulatság előtti hangversenyen *Székely* János köztanító, *Endrődi* Sándornak egy ez alkalomra irt költeményét szavalta s az ifjusági ének- és zenekar több csinos zenedarabot exequált. A táncz világos reggelig tartott.

— **A Protest. Egyh. és Isk. Lap** legutóbbi számába többek közt betekintést enged *Báthori* Gábor dunamelléki superintendens 1816—19-ben tett püspöki látogatása aktáiba. Lapunkban is csak közelebb közzöltük a dunamelléki egyházkerület püspökének az alsóbaranyabácsi egyházmegye lelkészeihez intézett körlevelét az általa ez évben a nevezett egyházmegye területén teljesítendő püspöki látogatásra vonatkozólag; s miután a körlevél ismételve hivatkozik a mostani püspök harmadik elődének látogatására, — tartja érdekesnek a „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ az említett adatok felkeresését. Ránk nézve kevésbé bir érdekléssel e visszatekintés.

— **A Vatikán nagy pénzzavarban van.** Miden ország kath. egyleteihez utasítás ment, hogy nemcsak a Péter-fillérek nagyobb arányu beküldéséről gondoskodjanak, hanem aláírási iveket is közzöztessenek s a befolyó pénzt késedelem nélkül küldjék el Rómába. Zahlen!

— **Bor Áron** köte-gyáni ev. ref. lelkész mult hó 30-án történt halála alkalmából az alábbiakat beszéli el *Nagy* Sándor ágyai lelkész. Mikor megkaptuk — ugymond — a *Tompa* Mihály nekrológiát, együtt voltak nálam *Bor Áron* és *Kincses Pál*. Mindhárman egyezőleg magasztaltuk a nagy költő és pap azon végső akarátát, hogy őt csak egyszerű könyörgéssel temessék el. Ki is jelentettük mindhárman, miszerint mi is ilyen temetést akarunk magunknak s fogadást tettünk arra nézve, hogy e közös akarat foganosítását elengedhetetlen köteleességének fogja tartani közülünk az, a ki utolsónak marad. Először *Kincses Pál* halt meg közülünk s mi, kik életben maradtunk, mindketten elengedhetetlen köteleességünknek tartottuk ama fogadás valósítását. Valósítottuk is azt, noha a tamásdai gyülekezet zúgott s követelő hangon kívánta nemcsak a prédikációt, hanem az orációt is. *Bor Áron* halála előtt is figyelmeztette Nagyot a fogadásra. Mikor meghalt, a gyülekezet utóbbi szólitotta fel prédikálásra s *Márk Ferencz*et oráció tartására. *Márk Ferencz* tudva elvállalta a prédikálást. Most *Nagy Sándor* azt kérdi a „Prot. Egyh. és Isk. Lap“-ban *Márk Ferencz*től, mit fog ő majd felelni a halott eme vádoló kérdésére: miért cselekedted azt?

— **Vörösmarty Mihály** összes munkáinak 19—20. füzetét adta ki *Méhner Vilmos*. A diszes kiadásról már volt alkalmunk megemlékezni; most csak megemlítjük, hogy e füzetek ára 35—35 kr.

Szerkesztő postája.

Berlin. Jövő számunkban. — Tiszteletes *Fábián* Dániel. A czimszalagon tévedés történt. Helyreigazitottuk. — *Kálmán Farkas*. Azért nem küldtük eddig, mert nincs kezünkkel példány. De ígértük s megteesszük. — *B. S. N.-Enyed*. Felkerestük régi kiadónkat, *Stein Jánost*, azonban a kívánt példányokkal — sajnálatunkra — nem rendelkezik. Feltesszük azonban itt a kérdést, hátha sziveskedik valaki volt előfizetőink közül a megkeresésre reflectálni. Ki sziveskedik a nagyenyedi ifjusági olvasó-egyletnek a „Protestáns Közl.“ következő hiányzó számait átengedni: 1881. XI. Évf. 1., 11., 14., 18., 24., 25., 32., 33? A tavalyi számok iránt a kiadóhivatalt biztuk meg. — *A reclamációkat* átadtuk a kiadóhivatalnak. — *Kéziratainkról* jövő számunkban.

Püspöki körözvénnyek.

Nagyf. Szász Domokos helyettes püspök a következő körözvénnyeket bocsátotta ki:

Köröztetnek:

187—1885. *A dési egyházmegyében a kéri a. és dengelegi l. e. papi állomásra.* Javadalma: 40 frt kepeváltóság; 33 frt papenz, 26 hold canonica portio szántó és kaszáló, s 4 hold 800 □ öl legelő haszonélvezete, melyeknek évi haszna 250 frtra van becsülve; 800 □ öl a templom körül; lakás, uj papi házzal; Dengelegről: 7 li. can. portio évi hasznó = 84 frt; 12 frtnyi kepe gabona; stola. Kérőben temetésért 1 frt, esketésért 1 frt, keresztesítésért 10 kr; Dengelegen temetésért és esketésért 2—2 frt, keresztesítésért 40 kr. A megválasztott köteles Kérőben mindenik — és Dengelegen minden második vasárnap a rendes isteni tiszteletet végezni; továbbá az egyházmegyei özv.-ár. gyámintézetnek köteles tagja.

Ugyanazon egyházmegyében a babucz-m.-fodorház papi állomás. Javadalma: Babuczról 7 frt, Solyomkőről 10 frt, Ujfaluból 17 frt kepe; M.-Fodorházáról 31 hli-ter gabona = 20 frt; 255 frt 34 kr dézma-kárpótlás; 24 frt gr. Kun-féle tőkekamat; Babuczon és Solyomkőn együtt 33 h. 725 □ öl canonica portio haszonélvezete; 4 öl fa, vagy ennek áraban 16 frt. A can. portio jövedelme és a pénzfizetés együttesen 470 frt 80 kr-ra vannak becsülve. A megválasztott egyik vasárnap Babuczon, a másikon M.-Fodorházán köteles az isteni tiszteletet — kántori állomás nem lévén — a kántori teendőkkel együtt végezni. *Pályázati határnap mindkét állomásra* f. évi márcz. 10-ike. Folyamodványok nt. *Nagy Lajos* esp. aához Dobokára küldendők.

188—1885. *A v.-hunyadi egyházmegyében a tordosi kántortanítói állomás.* Javadalma: 350 frt o. é.; 6—8 szeker failletmény, lakás. *Pályázati határnap* márcz. 10-ike. Folyamodványok nt. *Bartha Lajos* esperes aához Tordosra (u. p. Szászváros) küldendők.

Kolozsvártt. 1885. febr. 10.

SZÁSZ DOMOKOS,
erdélyi ev. ref. h.-püspök.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓ HIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Vad-házasság. (Kálmán Farkastól.) — Egy kis belmissió. — Ellenség-e? (Bodor Jánostól.) — Tárca: LXXIX. Zsoltár. (Kolosy Elvirától.) — Egyházunk a felsőházban. — A pár-bér kérdéséhez. — A domestica. (Barabás Józseftől.) — Nyilvános nyugta és köszönet. — Köszönet és elismerés. — Az áll. igazgató-tanács üléséből. — Különfélék. — Szerkesztő postája.

Vad-házasság.

II.

Idéztem rendelet az 1825. évi jun. 11-én 7535. sz. a. kiadott udvari rendeletre van alapítva, mely szerint: „a tisztviselők az egyházi hatóságok e tárgyban megkereséseinél erélyesen, gyorsan és pontosan közreműködni kötelesek.“

E rendelet szerint a papnak egyéb teendője nincs, mint a vad-házásokat a szbirónál bejelenteni, ki tartozik azokat — ha idegenek, illetőségi községeikbe tolonczoztatni, mihelyt az illető lelkész a vadházasság tényét kimondta, a visszatérők ellen pedig tartozik a szbiró az 1879. 40. t. cz. 70. §-ában kimondott büntetést alkalmazni,

A cseléd-könyvre nézve így szól a rendelet:

„Önként értetik továbbá, hogy az illetékes lelkész által kimondott vadházasság megállapítása után, az illetők által az 1876. XIII. t. cz. alapján netán felhozandó gazda- és cselédi viszony, mint az 1. §-on nem alapuló, sőt világosan a 14. §-ba ütköző, és a 30. §-nak meg nem felelő, — nem csak figyelmen kívül hagyandó, hanem, mint az 52. §. c) és g) pontjai elleni szövetség, semmisnek tekintendő s mint nyilván erkölestelen, meg nem türendő.“

„Mint említém, az illető lelkész van hivatalva a vadházasság tényét kimondani, azért ennek kipuhatólása, vagy eziránti vizsgálatok teljesítése, nem tartozik a tektes szbiró ur teendői közé, eljárása csak az illető egy-

házi hatóság megkeresése után kezdődik.“

„Az a községi jegyző pedig, ki ily szövetezések létesítésére bármi módon, vagy épen szerződések vagy más okmányok szerkesztése által segédkezet nyújt, hivatalától azonnal függesztendő s a továbbiak eszközlése végett hozzám bejelentendő.“

Ime, itt a papot nem illeti egyéb, mint a vadházasság tényének kimondása; a ki pedig ezt meri kimondani, az ne legyen pap, — az ítélethozás, a szbiró ténykedése, a bejelentés után kezdődik s a cselédkönyvekkel s egyéb iratokkal való kijátszásnak pedig kereken eleje van véve!

Nem szükség azért Udvarhelymegyének — mint tudósító ur mondja — a törvényhozás után, az országházban intézkedni. — Udvarhelymegyének ép úgy, mint Baranyamegyének megvan a joga, hogy ilyen rendeletet kiadjon; az erdővidéki — és minden egyházmegyének pedig erkölcsi kötelessége, a baranyai rendeletet a politikai megye figyelmébe ajánlani, mely azt bizonyára acceptálni fogja; minden papnak pedig szinte erkölcsi és hivatalos kötelessége a vad-házasság tényét kimondani s a szolgabirónak bejelenteni; s ha ez így leszen, majd meglátandja az erdővidéki egyh.-megye t. papsága, hogy mennyit esket ingyért, miként mi is cselekedtünk!

KÁLMÁN FARKAS.

Egy kis belmissió.

(Folytatás.)

De nemcsak a vegyes házasságok okozzák az eloláhosodást. Valami tespező van a nép vérében, mert máskülönben erősen assimilálódik. Igen sokan a legmagyarabb nevet viselik, de azért nem tudnak jól magyarul. Voltak olyan confirmandusaim, kik nem értettek magya-

rul, pedig apjuk, anyjuk magyar volt; a nagyapjuk pedig épen első birtokos a faluban; eskettem össze olyan ifju párokat, kik nem tudtak édes anyanyelvünken felelni a kikérdezésnél; látogatok meg sokszor olyan családokat, a hol tolmács által értekeznek velem a hivek!! Nemcsak, sőt van tudomásom olyan református papról, kinek gyermekei sokkal jobban beszélnek oláhul, mint magyarul!! Általában vidékünkön rohamos hanyatlásban van a magyarság s vele együtt a reformált vallás is. Vannak olyan hivek, kik úgy vélekednek, hogy hiába megyen el a református templomozásra, hiszen ott ugysem ért semmit, vagy édes keveset, inkább ellátogat az oláhokhoz istenitiszteletre, ott legalább mindent megért. Sokszor igen komikus dolgokat lehet hallani egyik vagy másik egyházközségből; pl. egyiknek magyar hivei nem értvén a predikációt, sem a más funkciókat, a pap mondja meg nekik oláhul, hogy most kendtek felálljanak, leüljenek vagy elmenjenek. És ez, kérem, tiszta igaz! — Hol vagy magyar belmissio? mikor jön el már a te országod a mi népünk segedelmére!

És az átmenetel, mely a tiszta nemes magyar családokból, a Galambosokból, Lázárokból, Nyekitaiakból, Ráczokból, Bányászokból oláhokat teremt, igen gyorsan lefoly. Az apa még tekintélyes magyar család feje, de gyermekének nem adván kellő nevelést, a fiu már csak félig beszél magyarul; az unoka már nem beszél, de azért oláhul magyarnak vallja magát. Hogy ennek gyermekéből a nyelv is, az érzelem is kihál, azt felesleges is mondanom. Sőt ha esetleg a fiu oláh nőt vesz el, az elkorcsosodás félannyi idő alatt megtörténik.

Véleményem szerint a nőnevelés és oktatás van hivatalva arra, hogy ezen porladozó elemek maradványait nemzetünk és vallásunk számára megmentse. Jó magyar érzelmet, a saját fajához és vallásához való törhetetlen ragaszkodást kell kitörölhetlenül az ifjuság szívébe oltani. Az iskola a vallás veteményes kertje, hol egy derék tanító, természetesen karöltve a pappal, már előre ugy irányíthatják a növendékek fejlődő lelkét, hogy ezekben kellő hazafias és vallásos alap vettessék meg a később kifejlődő értelmi és érzelmi világ számára.

Itt azonban egy harmadik leverő tapasztalatra bukkanok, arra t. i., hogy *ilyen iskola-veteményes kertje vajmi kevés egyháznak van a mi vidékünkön*. Kevesen vagyunk és szegények vagyunk; ez tán rövid megfajtése az iskolák nem létének. Nem vagyunk képesek fizetni a tanítót, berendezni és fentartani az iskolát önerőnkön; a magyar állam pedig 10—15 magyar tankötelessért még nem áldoz egy pár száz forintot. Növekedhetnek, korcsosulhatnak ezek tetszésük szerint. — Vajjon melyiknek fájhat jobban: az egyháznak-e, vagy pedig a magyar államnak, ha e miatt az eloláhosodás egyre nagyobb mérvet ölt. Azt hiszem, mindkettőnek egyformán; de az egyház azt jobban érezi, mint az állam. Ha valahol néhány magyar család elkorcsosul, azért megmarad az állam kötelékében; fizeti pontosan, ha exequálják, az adót; megteszi az utmunkát, ha hajtják; leszavaz egy pohár italért, vagy egy pár forintért, a hová épen akarják, ha választani kell. És így neki nem érzékeny a veszteség. Nem mondom, hogy nem kellene annak lennie; mert az állam, ha nálunk joggal viseli a „magyar“ jelzót; akkor kötelessége is legelőkelőbb figyelemmel kísérni és megfordítani a nemzeti átalakulások processusát. Másképen áll a dolog magyar reformált egyházunkkal. Ha ettől valaki az oláh-sághoz pártol: kettős érzékeny veszteség találja: nemzetiségi és felekezeti. Egyházunk oly erősen össze van forrva a magyar nemzetiséggel, hogy midőn arról beszélünk, csak magyar fajt és igazán magyarul érző hiveket gon-

dolhatunk. S míg az elkorcsosodás által a vallásos közösség hivatást veszti, ugyanakkor a nemzet hazafiasan érző tömege is veszti egy tagot, porlik egy szemecskével. A hol lelkileg veszti egyházunk, ott külsőleg, térben veszti a nemzet. Egy ajakkal kevesebb az Istent magyarul imádók száma; egy lépéssel szűkül a tér, melyen magyar lakik s ugyanannyival nagyobb a minket itt saját földünkön ki nem állható és nem kimélő elemek határa. Valóságos Láokon-csoportozatot képez magyarságunk átfonva és megbénítva idegen nemzetiségek folyton sziszegő kigyóinak szorításától és mérges harapásától. — Ha jelen országgyűlésünk egyik kiváló uj embere közönyösnek látja az egyházat nemzetiségünkkel szemben, az csak onnan lehet, hogy a mi egyházunkat nem ismeri: pedig ez folyton együtt érzett a magyar nemzettel s most is együtt munkál ennek megtartásán és felvirágoztatásán a mennyire csak erői az uj, nehéz küzdelmek között is bírják. Ezt még ellenségünk sem tagadhatja el. Áldoz, a menyit tud, hiszen a mi kis domestika-kassánk épen a nemzetiségileg és felekezeti veszélyeztetett pontok segélyére van utalva. Ámde ebből mindenüvé eleget juttatni bizony nem lehet. Ha buzditunk vele egynehány munkást a nemzeti vallásos ügy melegebb felkarolására, meg lehetünk az eredménynyel elégedve. Uj erőket állítani, uj papi és tanítói állomásokat szervezni nem tudunk vele. Pedig különösen az utóbbiakra van a legtöbb hely szükség. Iskola kell igen sok községbe, lelkes, ügyes tanítóval, hogy ezután a fiatal sarjakat vegyük kellő gondozás alá s ezekből neveljünk jó vallásos hiveket, derék hazafiakat. Nyesegetjük, támogatjuk ugyan erőnktől kitelhetőleg a korhadó törzseket is, de azért oly sikert velök, mint az iskolában szemünk előtt levő csemetékkel felmutathatni nem fogunk. Hétköznap hiába megyünk házához, hiába szólítjuk meg az utcán, ott nincs honn, itt nincs ideje hosszabb beszédbe vegyülni velünk. Vasárnapon, lehet, hogy ő eljön isten igéjét hallgatni s tán a predikáció után is beszélhetünk egy pár percig épületes dolgokról vele, de azután egy vagy két hétre újra elvesztjük szem elől. Ez alatt pedig nála, ki otthon a hallottak felől nem szokott gondolkodni, minden a régi kerékvágásba tér vissza.

Ezen iskolázatlan nemzetség romlásán okulva, kétszeres szorgalommal kell az ifju növendékek serge felé fordulni, keblünken melengetni, magunkhoz kapcsolni, hogy ezáltal a magunk számára meg is tarthassuk; de sőt, hogy oly értelmessé és ügyessé képezzük, miszerint a más nemzetiségbeliekkel derekasan kiállhassa a versenyt. Erre pedig multhatatlanul jó iskola kell! a mi pedig vagy nincs, vagy gyöngy lábón áll.

Röviden: satnyuló népünk jó nagy része közönyös a vallás iránt; hanyat homlok rohan iskolázatlanság s az ebből származó miveletlenség miatt az elkorcsosodásba, vagyis jobban mondva az eloláhosodásba!! Ime, ezen itthon szerzett elszomorító tapasztalatok vezettek engem cikkem elején adott ama nemleges feleletre a moldva-oláhországi missió számára egyházunk által hozható nagyobb mérvű áldozatokat illetőleg.

(Folyt. köv.)

Ellenség-e?

(Folytatás.)

Valóban méltán tehetjük fel a kérdést, hogy ha a modern világnézet nem ellensége a vallásnak, hogyan lehet mégis, hogy erejét emészti ennek? Ha jól meggon-

doljuk, nem is nagyon elrejtett a felelet. *A vallás és a modern világnézet még ma is sok tekintetben félreismerik egymást*, ez okozza, hogy mindkét termékeny mező sok tekintetben csak bogáncsot terem a másik számára. A modern világnézet a vallásos jelentés felvétele nélkül pusztá, hideg; a keresztyénség pedig a modern világnézet elleni küzdésben csak célja — az emberiség boldogítása, isten országának megvalósítása — felé vezető ut nehézségeit szaporítja. A modern világnézet vonakodik igazán vallásos, keresztyén lenni, a keresztyénség vonakodik nagy részben modern álláspontra emelkedni. És lám, ha tekintjük, mindkettő talál idegenkedésének alapot. Avagy nem tekinthette-e a modern világnézet a Kopernikusokat és Galileieket elítélő keresztyénséget a tudományok jogos fejlődése ellenségének? És másfelől nem volt-e a modern világnézet tanainak atheisztikus és materialistikus kinövése is? Azonban ma már az evangéliumi alapon megtisztított keresztyénség, a protestantismus, sőt maga a katolicizmus józanabb gondolkozásu része örömmel üdvözli a tudomány által felderített igazságokat; a modern világnézet erőtlén kinövése, a materialismus pedig a modern világnézet által semmisítettik. A tételre, hogy *élet, érzés és akarat* az anyagrészecskék összetételéből állanak elő, azon elvnel fogva, miszerint az anyagból semmi olyan elő nem állhat, a mi benne nincs, kénytelen azt felelni: atom-lekek nélkül kimagyarázhatatlan. Egy elmés német tudós ezen új materialismust egy bűvészhez hasonlítja, ki igéri, hogy a kalap alá rejtett kenyérdarabot, miután azt valaki megette, ismét a kalap alá varázsolja. Odaadja tehát a kenyeret egy gyermeknek és miután az megette, kevés hókusz-pókuszolással fejére nyomja a kalapot és így a kenyér ismét a kalap alatt van. Így a materialismus a kalap alá rejtett életet, öntudatot és érzést a kalap alatt visszaviszi az anyagba és hirdeti: ime, pusztá anyagból itt van az élő organismus.

A modern világnézet tisztítja magát a materialismus kinövésétől, viszont a theologia modern iránya a keresztyénség józan, tiszta felfogására törekszik. A kölcsönös közeledés megvan tehát a modern világnézet és a keresztyénség között, de a kölcsönös viszony felismerését általánosnak és teljesnek nem lehet mondani. Mily sok védelmezője van a keresztyénségnek, kik a modern világnézetet még mindig ellenségnek — és mily sok hive a modern világnézetnek, kik a keresztyénséget és általán a vallást nyűgnek tartják az emberiség fejlődésében!

Én erősen hiszem, hogy korunk társadalmi átalakulása csak az által nyerhet az emberiség jóllétére áldásos irányt, ha a keresztyénség és a modern világnézet felismerik és a gyakorlati életben méltányolják egymást. Ha a keresztyénség belátja, hogy nem meghamisítása, sőt éppen első követelménye a vallásnak, hogy az — mint a meglevő kor szellemi életének egyik ága — ugyanezen kor világitásában álljon. Avagy Jézus is nem a kora által nyújtott formákban testesítette-e meg a lelkében élő igazságokat? és nem figyelmeztet-e: *ne akarjátok az új bort ó tömlőbe zárni!*? Másfelől, ha a modern világnézet is belátja, hogy a vallás az életnek ama sója, mely nemcsak a társadalom gépezetében szükséges — a mit legtöbben még elismernek, — hanem az egyénben is egyedül képes betölteni azon ürességet, melynek az eszményi örök utáni vágyódásban minden emberi szívben meg kell lennie. S ha a modern világnézet eszébe veszi, hogy a keresztyénség mindent magába foglaló elve: *„legyetek tökéletesek, mint a ti menyői atyátok tökéletesek”* soha megtagadható, semmiféle tisztult világnézet mellett, nem lesz!

Mi akadályozza tehát a bibliai keresztyénséget, hogy alapját a természettudományi újabb világméret által erő-

sitse? A létező világ az isten műve s az igazság, a mi valaha a mindenségben felfedeztetett és fel fog fedeztetni, teremtőjének ellent nem mondhat! És istenről való képzetünk nem lehet-e még magasztosabb, ha a természet rendjének megismerésében, az ő bölcsességének eszközeit közelebről ismerjük meg! Bizonyára nem lesz isten hatalma kisebb, bölcsessége nem lesz hiányosabb, jósága erőtlenebb, szeretete szegényebb, ha a természet bámulatos mechanismusában hiven látjuk bölcsességének nyilvánulásait. Hisz ki a természet rendjében, mint isten művében hisz, annak azt is hinnie kell, hogy istennek erkölcsi világrendje és világkormányzása a természetrend bármily szigora által sem korlátozható, mert mindakettő ugyanazon örök bölcsesség műve! Ebből egyszersmind az a meggyőződés származik, hogy isten nem követel az embertől lehetetlent, hanem csak a mit alázatosság, odaadás, erős akarat, kitartás és tántoríthatatlan bizalom a külső világ rendjével szemben megvalósíthat és e gondolat erőt nyújt a lelkiismeret követelményeinek, buzdítást és reményt a szeretet tényeinek. A szívben levő istenor-szágnak megvalósítására törekvő keresztyénség nem lesz szegényebb az isteni kegyelemben, sőt sok személyes fájdalomnak és keresztnak kell közelebb jutni a vigasztaláshoz, ha elvesz a keserű gondolat, hogy isten némely balga kívánságunkat azért nem teljesíti, mert nem akarja meghallgatni imádságunkat. És vajon van-e alapja másfelől némelyek azon aggodalmának, hogy a természetrend szigora, megmásíthatatlan törvényessége által isten korlátozva van? A természetrend nem téves speculációk elvonása, hanem istennek a természettudományok által lépésről-lépésre tisztábban megvilágított világrendje, mely által *épen isten* fentartja és kormányozza a világot. Ily értelemben pedig legfennebb azt lehetne mondani, hogy isten a maga örök bölcsessége által korlátozza saját működését a világkormányzásban. Vagy tán abban áll korlátozottsága, hogy nem tesz semmit a természet rendje ellen? de mi volna ez egyéb, mint saját intézményeinek megváltoztatása! Pedig egy korlátolt hatalmu, véges érdekek által vezetett, a jövőbe nem látó földi atyáról lehet mondani, hogy háztartásának rendjét megváltoztatja, de istenről úgy szólni nem lehet. Megtagadása volna ez az ő bölcsességének. Nem lehet tehát a természet rendjét isten korlátozójának tekinteni, hanem épen bölcsessége kijelentésének.

(Vége köv.)

BODOR JÁNOS.

TÁRCSA.

LXXIX. ZSOLTÁR.

Dallam: „Emlékezzél mi történik Uram mi rajtunk.”
Jeremiás panasza. A régiben 272. sz. a.

1. Im pogány tört ó Uram szent öröködbe bé,
'S szentségednek templomát mint megfertőzteté!
Jeruzsálem vára immár roppant romhalom,
Kő kövön ott nem maradt meg, sem fal a falon.

Szolgáidnak teste égi szárnyas étke lett,
'S földi vad ül tort ma kedvelt népeid felett;
Nincs ki őket eltemesse, — 's néped vére im!
Mint vizár foly Jeruzsálem szentelt sírain!

3. Szomszédaink előtt ime szidalom levénk,
Környezőink csúfolódva intenek felénk;

Uram, a te változhatlan végezésed ez!
Tűz-haragod ellenünk óh meddig gerjedez?

4. A pogány nép ellen ontsd ki Uram haragod,
A ki Téged nem ismervén, bálványt faragott,
Ontsd ki azon országokra bosszú-hevedet,
A kik soha nem vevék fel dicső nevedet.
5. Ontsd azokra haragodat, a kik Jákobot,
'S a hajlékot elpusztíták, melyet ő lakott.
De bocsásd meg bűneinket, hogyha vétkezénk,
'S e nyomorban szent irgalmad küld, ó küld felénk!
6. Légy segítség, szabadító édes Istenünk,
Szent nevedért szabadíts meg 's irgalmazz nekünk,
Nehogy egykor azt vethesse a kevély pogány:
Hol vagon az ő istenek? nincs is az talán!
7. Legyen nyilván a pogányok szemei előtt,
Mint boszúlod a kiontott vére éhezőt,
Ó bocsásd fel színed elé a rab panaszát,
'S nagy hatalmad által éljen a halálra szánt.
8. Szomszédinknak megfizess ó Ur! hétszerte meg,
Megtorolva a gúnyt, melylyel ők illettnek,
'S mi, legelőd hívó nyája, néped ezrei,
Dicséreted firól-fira fogjuk zengeni.

KOLOSY ELVIRA.

Egyházunk a felsőházban.

A törvényjavaslat, melynek egyik czikke monumentális fordulópontot jelent egyházunk történetében, szombaton a tizenegyedik ülés tárgyalását érte Minket érdeklőleg két fontosabb nyilatkozat történt, és pedig egy tagadó és egy pártoló irányban. Előbbit Mocsáry Lajos tette, ki a vita alatt is hű maradt ismert álláspontjához; utóbbit Kovács Albert.

A két képviselő ide vonatkozó szavai álljanak itt reprodukálva:

Mocsáry Lajos f. hó 18-án így szólt:

Méltóztassanak megengedni, hogy az egyházi rend képviseltetéséről tehessek néhány megjegyzést. Én úgy vagyok meggyőződve, hogy az egyháznak, mint olyannak, bármi részben való képviseltetése a törvényhozásban helytelen. Nem lehet kifogást tenni az ellen, hogy egyes egyházférfiak a képviselőházba beválasztassanak, vagy ha ki nevezés van, a főrendiházba is bejussanak, mert nem lehet korlátozni a választók bizalmát és még a kormányának cselekvési szabadságát sem: hanem hogy az egyházférfiak állásuknál fogva vegyenek részt a törvényhozásban, nézetem szerint ellenkezik azon elvvel, hogy az egyházat a kormánytól el kell választani és függetleníteni kell egyiket a másiktól, ellenkezik a keresztény vallás alapelveivel, melyet abban fejezett ki a kereszténységnek alapítója: az én országom nem e világból való. Az, hogy az egyház férfiai utalva legyenek arra, hogy politikával foglalkozzanak, nézetem szerint ellenkezik a vallás érdekével, mert az egyháznak férfiai elvonja magasztos hivatásuk gyakorlásától, de ellenkezik az állam érdekével is, mert midőn konfliktus támad az állam és egyház közt, már pedig tudjuk, hogy ez igen gyakran szokott megtörténni, akkor a pap a bibliára hivatkozva azt mondja, hogy inkább kell engedelmeskedni istennek, mint embernek. Az volna tehát az egyedül helyes, hogy az egyházi rend, mint ilyen, a főrendiházból egyáltalán kimaradjon. Helyt

foglal a főrendiházban ez idő szerint 21 kath. érsek és püspök, 3 főpát és prépost, 7 görög kath. és 12 görög keleti püspök, tehát hozzáértve a három főpátot 43, 30 czimzetes püspök s így összesen 73. Ha most ezekhez hozzájönnek a protestáns egyház képviselői, akkor oly monstrozus lesz az egyházi főemberek száma, hogy majdnem egy negyedét fogják képezni a főrendiháznak. Ezzel kapcsolatban legyen szabad még a tervezett protestáns egyházi képviselőkről néhány szót szólni. Új dolog az és nagy mértékben vonta magára a közvélemény figyelmét a jogegyenlőségre történt hivatkozás emez intézmény behozatalánál. És valóban első pillanatra úgy látszik, mintha itt egy valóságos tiszta vízü szabadelvű rendszabálylyal állanánk szemben, hanem azt hiszem, annak megítélésére, hogy mily értékkel bír voltaképen ezen concessió, azok lehetnek a legilletékesebbek, a kik magok fognának részülni ezen jótéteményben. És e tekintetben bátor vagyok arra figyelmeztetni a t. házat, hogy a protestánsok sohasem kezdeményezték, sohasem indítványozták, sohasem kívánták, hogy ezen az uton tétessék elég a jogegyenlőség követelményének. 1867-ben az akkori református konvent, a mely általában mindenféle egyházpolitikai kérdésekről is manifestálta a maga nézetét, kimondta és egyhangulag elfogadta azt, hogy a református konventnek az a meggyőződése, hogy a felsőházban az egyházi rendnek, mint ilyennek, absolute nincs helye, hanem ha a jövő rendezés alkalmával a katolikus, gör. katolikus és gör. keleti egyházak képviselői benmaradnak, akkor a jogegyenlőség elvénél fogva a maga részére is helyet kíván. A mult évben tartott konvent ugyanezen nyomon, miután most tényleg szó van a rendezésről, kijelentette, hogy a jogegyenlőség elvét látván ebben is megközelítve, elfogadja, azonban kijelentette egyszersmind azt, hogy azon alakban, mint a törvényjavaslatban foglaltatik, nem fogadhatja el a jogot, hanem kívánja, hogy minden egyes kerület önállóan képviselve legyen. És midőn hűségesen elmondám, hogy saját felekezetemnek mi a hivatalos megállapodása, hivatalos nyilatkozata, e tekintetben nem habozom elmondani a magam meggyőződését. (Helyeslés.) Tehetem azt annyival inkább, mert oly felekezethez tartozom, melynek életét lelke mindig a lelkiismeret és véleményszabadság volt. És én úgy is, mint protestáns, úgy is mint állampolgár, arra kérem a t. házat, hogy minket protestánsokat ettől a danausi ajándéktól megkímélni méltóztassék. Mint protestáns kérem azért, mert attól tartok, hogy ez intézkedés káros hatással lesz a protestantizmus beléletére és autonomikus szervezetére. A protestantizmus eddig nem ismert hierarchiát és igenis attól lehet tartani, — minden ember gyarló — hogy a példa alkalmi hierarchicus hajlamokat fog ébreszteni azokban, a kik attól eddig távol voltak s ennek magára a protestantizmusra káros hatása lehet. Mint állampolgár azért kérem a t. házat, mert úgy vagyok meggyőződve, hogy csak bensejében épen maradó, csak a hamisítatlan protestantizmus fogja megtehetni jövőre is azt a szolgálatot, melyet a hazának és szabadságnak tagadhatatlanul tett.

Mocsáry szavaira *Kovács* Albert f. hó 19-én következőleg válaszolt:

A keresztény vallás alapelveinek nemcsak egy, hanem többféle felfogása van; van germán, van latin, van szláv felfogás, sőt legalább az egyházpolitikai kérdésekre nézve van speczificus magyar felfogás is. A ki a magyar nemzet historiájának ezt az oldalát elfogulatlanul tanulmányozta, meggyőződhetett felőle, hogy azon nézet, melyet a t. képviselő ur az egyház és állam külön választásáról nyilvánított, egyáltalán nem magyar felfogás, hanem annak egészen az ellenkezője nyilatkozik törvény-

könyveinkben és intézményeinkben mindenütt, a hol csak a magyar géniusz szabadon fejezhette ki magát. Az Arpád-házi királyok első századában a nemzeti érzület az egyházat és államot annyira egynek tekintette, hogy mindkettőnek törvényhozását ugyanazon testület gyakorolta, a király elnöklete alatt egyházi és világi férfiakból összealkotva, úgy, hogy az akkori törvénykönyvek szólnak királyi zsinatról és szent országgyűlésről. Szent Istvánt is a magyar országgyűlés canonizálta László király elnöklete alatt, a mely körülmény iránt egy időben az egyházi irodalom élénken érdeklődött. Később e nemzeti szellemnek erős harcra kellett vívnia a pápasággal s a magyar felfogás kénytelen volt némi engedelményeket tenni az általános világszellemnek; de az előtt mégis soha teljesen meg nem hódolt s mind e mai napig sikerült ezen nemzeti érzületnek oly benső kapcsolatot tartani fenn az egyház és állam közt, a minő Európának egy államában sincs. Ez a kereszténység alapelvének magyar felfogása s nem az, melyet a t. képviselő ur nyilvánított, (Helyeslés balfelől), mert az se nem magyar, se nem protestáns, sőt ez még kevésbé; hanem ez a legújabb olasz felfogás, melyre egy olasz államférfit a viszonyok kényszerítettek, de a melyet keresztülvinni ott sem lehetett és sehol sem lehet, és a melynek keresztülvitele nálunk a nemzet géniuszával is ellenkezik. Különös üdéséggel ujjult fel a nemzeti szellem az erdélyi fejedelemségben, a hol a megfelelő intézményeket is akadálytalanul alkototta meg. A mohácsi vész után mintegy 25—30 év múlva a tiszántuli és erdélyi magyarság azon ténnyel állott szemben, hogy négy különböző vallásfelekezethez tartozik. És a türelmes magyar egyikét sem üldözte, sem a többi felett nem kegyelte, sem abban nem kereste az egyenlőséget hogy mindegyiket egyaránt elszakítsa az államtól, hanem ellenkezőleg a maga államát mind a négygyel egyenlő szoros kapcsolatba hozta, úgy, hogy Erdélyben a négy recepta religio, a nemzeti fejedelmek idejében négy egyenlő államvallást jelentett és ez Erdélynek minden intézményében és minden politikai tényében kifejezést talált. Bethlen Gábor, midőn Pozsonyt bevette, egész udvarával bevonult a főtemplomba, hol előbb egy katolikus pap misézett, azután egy kálvinista pap prédikált. Ha már most ezen törvényjavaslatnak jobb részleteit vizsgálni akarom, éppen ezen magyar egyházpolitikai felfogásnak továbbplántálása, éppen a protestáns egyháznak, az oly méltatlanul és az okos magyar politika ellenére eddig mellőzött protestáns egyháznak nyújtott igazságszolgáltatás az benne, a mi helyeslésemmel leginkább találkozok.

A párbér kérdéséhez.

(Folytatás.)

Hasonló ügyekben kibocsátott intézkedéseimben még mielőtt az 1882. évben megtartott vegyes tanácskozás folytán a 2847=1882. számú belügyminiszteri határozat meghozatott volna, mindenkor igen élesen megkülönböztettek az egyházi látogatásoknak fennebb említett kitételei, melyek igen finom jogi distinkciókra szolgálnak alkalmat annak, a ki ez egyházi látogatásokat elfogulatlanul bírálja és azokra a jogelveket szigorúan alkalmazza. S azért oly esetekben, midőn az egyházi látogatásban „fideles” vagy „parochiani” kitételekhez vannak kötve a szolgáltatások, ezek mindenkor személyes szolgáltatásnak jelentettek ki; s ha ily „fideles”-ek vagy „parochianus”-ok telkeiket más vallásuaknak eladták, soha sem határozott az, hogy ily telket vásárló más vallásuak a r. kath.

lelkésznek vagy kántortanítónak szolgálmányokat tartozzanak teljesíteni, olyképpen a főgondnok és főfelügyelő panasza, a mennyiben ily személyes szolgálmányokra vonatkoznék, alighanem tárgytalannak mondható.

Ha az egyházi látogatásban a szolgálmány teljesítésének kötelezettsége a „communitas”-ra van róva, ez esetben mindenkor azt határoztam, hogy ily szolgálmányt a község, mint ilyen, tehát bármely vallásuak legyenek lakosai: egyetemlegesen tartozik teljesíteni: mert köztudomásu az, hogy a legújabb időkig, vagyis 1868-ig Magyarországon csak egyféle községet — communitást ismertek, t. i. a politikait; azelőtt hitfelekezeti községek mai átalakulásukban nem léteztek, hanem midőn községről — communitás — volt szó, az alatt mindenkor a politikai község értetődött. A mely egyházi látogatási okmányban tehát az van mondva, hogy lelkész és kántortanító járandóságait a község tartozik viselni, ez esetekben mindenkor a község terhére véleményeztettem ezek kiszolgáltatásait; mert ily okmány, — mely a politikai hatóság közbejöttével alakított és évtizedek vagy talán századon is át mindenkor zsinormértékül szolgált, — a politikai község minden tagját, bárminő vallásu legyen is az, egyaránt kötelezi és kötelezte évtizedeken át, a nélkül, hogy az által a 1790/1: 26. t.-cz. intézkedései megsértettek, vagy hogy ezek megsértése miatt panasz emeltetett volna. Látnivaló tehát, hogy a főgondnok és felügyelő panasza ily esetekben hozott határozatok tekintetében sem fogadható el, mert ily egyházlátogatások épen úgy kötelezik a „communitas” protestáns, mint katolikus tagját, ily esetek leginkább a kegyuri joggal bíró városokban fordulnak elő; de falusi községek is léteznek, melyek tekintet nélkül lakosaik valláskülönbségére, a kath. lelkészek járandóságait kiszolgáltatják, látnivaló továbbá, hogy ily esetekben nem a hívő vallásával jár, hanem a politikai községek terhéről van szó s végre, hogy ily egyházlátogatások, habár azok az 1790/1. 26. t.-cz. meghozatala után keletkeztek, soha törvénybe ütközőknek nem tekintettek, különben is, hogy ily sérelem a más vallásuakon ne történjék, arra nézve az 1868. 53. t.-cz. 23. §-a elégséges gondoskodást foglal magában. Végre némely egyházi látogatásokban a papi és kántortanítói járandóságok kiszolgáltatására a „coloni” jobbágyok, vagy „sessionistae” telkesek és pedig telek-aránylag köteleztettek. Ily esetekben mindenkor olykép határoztam, hogy ha valamely oly birtok, mely ezelőtt katolikus jobbágy kezén volt, az újabb időben más vallásu egyén kezére került, ettől a papi szolgálmányok, tekintet nélkül az illető vallására, teljesítendő. E határozatnak pedig az szolgál indokául, hogy midőn az egyházi látogatási okmány a közhatóság közbejöttével megkötött: akkor a kérdéses telek birtokosai vállalták el a jogi szolgálmányok teljesítését, nem személyökre, hanem telkeikre nézve, mert különben az egyházi látogatási okmányba nem akkép vezetett volna be, hogy „coloni”, vagy „sessionalistae”, vagy „quaelibet sessio”, hanem „fideles” vagy „parochiani”. Tehát ily esetekben kétséget nem szenvedhet az, hogy szolgálmányköteles nem a személy lett, mert a szolgálmány ily esetekben nem a család személyeinek száma irányában volt teljesítendő, — hanem a telek. Már ha így áll a dolog, akkor e telek azáltal, hogy más vallásu egyén kezére került, a szolgálmánytól nem mentesülhetett, mert az a lekötöztetés által dologbani joggal lett terhelve, mert átszáll a jogutódra is; mert és az egyházi látogatási okmány — mint már mondatott — kétoldalú szerződés, abban a jobbágy, colonus, sessionalista kötelezte magát a szolgálmány teljesítésére telke arányában, s e kötelezettséget a lelkész elfogadta, a politikai

hatóság pedig közbejöttével szentesítette; tehát ama telket a teherköteles telek tulajdonosa az által, hogy e telket más vallásnak eladja, egyoldalulag nem mentesítheti, — mert a kétoldalú szerződés betöltését a másik fél joggal követelheti.

(Folyt. köv.)

A domestica.

Keveset akarok róla szólni, mint a miről mondtak is, irtak is már eleget. Annyit látok s tapasztalok, hogy — még csak a 2-ik évben lévén, — már is jóval nehezebb felhajtani, mint az elsőt. Tízszor is el kell némelyhez menni, míg azt a 2—3 piczulát ki lehet instálni. Kik lesznek így közegek!? De hát nálunk Erdélyben könnyű, mert „felelős a pap.“ Azt hiszem, hogy ezt a felelősséget tartotta a szász-mátéi pap is szeme előtt, hogy mikor szépen nem ment, komolyabban fogta a dolgot. No de ismerjük a következményeket: A pap megrovott, az egyháztagok lecsendesültek. Igaz, hogy a mélt. igazgató-tanács 100 frtot adott nekik. Azt azonban nem tudom kivenni a Prot. Közlöny tavalyi számából, hogy ez az összeg évenként adatik-e, vagy egyszermindenkorra? De ha csak így van is, szép az! — — — Nagy baj az is, hogy még eddig sehol sem olvashattuk, hogy Kolozsvár, hol pedig 9000 református lakik, mit adott a domesticára? Avval is jóformán lehetett volna pedig a korlátolt tehetségű földeszeket capacitálni, ha így szólhatunk volna hozzájuk: Lássátok, a főváros ennyit s ennyit adott, jöllehet oly helyzetben van, hogy, emberi számítás szerint, aligha fog valaha csak egy krajczárt is visszakapni belőle! Ezen érvet pedig már 1883. év végén kelendett volna használhatnunk.

Ezeket azonban csak a felszedés nehézségeinek illusztrálására hozám fel. De nem ezért fogtam én most tollat, hanem mert tudok, a felszedésre nézve, az eddiginél egyszerűbb, könnyebb és mégis biztosabb módot ajánlani.

A disunitus oláhoknak is van valami, ugye lehet egyházkerületileg megállított, egyházi rovatalk, csak hogy az püspöki fizetés czimen szerepel, és — ha jól tudom — 5 és fél kr minden adófizető egyháztagnak után. De — azt gondolom — sem a czim, sem az összeg mennyisége nem határoz. Hanem figyelemreméltó az a körülmény, hogy ezen egyházi rovatalt vagy adót — már nevezzük a hogy tetszik — a községi adó-collektor szedi fel itt nálunk Egerbegen s valószínűleg egyebütt is, az adóhivatal meghagyásából és beírja minden adózó oláh adókönyvecskéjébe s aztán beszámol vele az adóhivatalhoz, honnan — valószínűleg — átteszik a felsőbb egyházi hatósághoz. És ez már, nem is tudom megmondani mennyi idő óta, — de rég foly így. Lám, ezek ki tudták találni és eszközölni is, hogy miként lehet egyházi rovatalt könnyen és mégis biztosan felszedni! Nem lenne-e czélszerű így járni el a mi országos domesticánkkal is? Mig a mostani sok nehézséggel jár, — és mégis csak lebeg! Azt hiszem, így meg lenne alapítva biztosan a domestica jövője és árasztatná a — soha kétségbe nem vont — áldásokat, ad infinitum. Hiszen tán nekünk is vannak annyi befolyásos nagy férfaink a magas polczokon, mint a disunitus oláhoknak! . Igaz, hogy ekkor előállana az a kis baj, hogy némileg megszűnnék az, hogy „felelős a pap.“ De úgy gondolom, hogy ezt a kis bajt könnyen ellensúlyozná a biztos eredmény.

Vajha elhathatna ez eszme köz-anyaszentegyházunk

sorsának földi intézőihez, — — s vajha azok kellő figyelemre méltatnák!

Egerbegen, 1885. febr. 19.

BARABÁS JÓZSEF,
ref. lelkész.

NYILVÁNOS NYUGTA ÉS KÖSZÖNET.

Felfalu, 1885. febr. 8.

A felfalusi ev. ref. egyház január 31-én a tandij-alap javára tombolával egybekötött tánczestélyt rendezett, mely 96 frt 64 kr tiszta jövedelmet hozott.

Felülfizettek t. Hegyesi Ödön ügyvédjelölt ur 1 frt, t. Körösi József szolgabíró ur 2 frt, Czintiea Constantin ur 1 frt, Dénes Elek ur 50 kr, Fogarasi Elek ur 50 kr, Borbély András ur 50 kr, t. Éltető Albert ur 5 frt, Farkas Albert ur 1 frt, Deák Mihály ur 50 kr, Prohászka Sámuel ur 50 kr. Összesen 12 frt 50 kr.

A vállalatot ajándék beküldésével pártolták: T. Korondi János ur 4 frt, Szabó Sándor állami tanító ur 1 frt, t. Hellvig Ede orvostudor ur 3 frt, Dénes András gazdatiszt ur 2 frt 50 kr, t. Szotyori Miklósné urnő 1 frt, t. Szász Istvánné urnő 1 frt, t. Kovács János kereskedő ur 1 frt, t. Wagner Ede kereskedő ur 2 frt, özv. Éltető Józsefné urnő 2 frt, t. Krausz János szeszgyáros ur 2 frt, Szabó Incze mérnök és neje Szevey Gizella 2 frt, id. Hügel Lipót ur 5 frt, t. Csernáttoni Sándor ur 2 frt, összesen 28 frt 50 kr.

Tombola-tárgyakat ajándékoztak: Szabó József, Szabó Józsefné, Vadasdi Etelka, Muzsnai Klára, Molnár Irma kisasszonyok, Viski Anna Bőjte Jánosné urnő.

A czél elérve, egy seb begyógyítva. A megjelentek szíves részvéért, a kegyes ajándékozásokért, egyháztagnak t. Vadasdi Márton urnak a rendezés körül tanúsított sikeres buzgóságáért hálás köszönetet nyilvánítani kedves kötelességének ismeri

a felfalusi ev. ref. egyház előljárósága

SZABÓ JÓZSEF,
lelkész.

RÁCZ JÁNOS,
gondnok.

KÖSZÖNET ÉS ELŐSMERÉS.

(Folytatás.)

B. e. Nagy Péter püspök ur emlékére újabb adakoztak: 20. Mlgs. Br. Bánffy Albert főgondnok ur az általa ígért 100 frtot befizette.

21. A m.-vásárhelyi egyházközség előljárósága által beküldetett:

a) az egyházközség pénztárából megszavazott 50 frt.

b) 4 drb aláírási iven kisebb adományokból gyűlt 55 frt 34 kr, együtt 105 frt 34 kr.

22. A nagyenyedi „Bethlen“ collegium előljárósága által gyűjtetett:

a) Br. Splényi jószágigazgató ivén: id. Zeyk Károly 10 frt, br. Splényi Henrik, James Adolf, br. Bánffy Jenő 5—5 frt, Salamon Simon 3 frt, együtt 28 frt;

b) Nagy Lajos képezdei igazgató ivén: Nagy Lajos, Szilágyi Gyula, Garda József és Herepei Károly egyenként 1—1 frt, — összesen 4 frt;

c) A ref. theologiai ifjuság részére kiadott 2 drb aláírási iven apróbb adományokból befolyt 23 frt, összesen 55 frt;

d) Nt. dr. Kovács Ödön rector-professor és igazgató-tanácsos ur ivén adakoztak: Enyed város közönsége

10 frt, dr. Kovács Ödön, Lőte Lajos, Hegedüs János és Keresztes József 2—2 frt, Farnos Dezső. Fogarasi Albert, Székely Ferencz, Bartha Zsigmond, Kovács Gyula, Benedek Gábor, Dezső Zsigmond és O. Veress Gábor 1—1 frt, apróbb adományok 3 frt 15 kr., együtt 29 frt 15 kr.

23. A maros-vásárhelyi colleg. előljárósága által beküldetett összesen 45 frt 50 kr. (A gyűjtőívek nem küldetvén be, részletezés nem adható.)

24. A zilahi colleg. által küldetett összesen 26 frt 86 kr, melyből 10 frt a colleg. pénztárából és 6 frt Kerekes Sándor, Baczó Gábor, Kincs Gyula és Török István, Berényi János és Pungur Gyula 1—1 frt adományából gyűlt: 10 frt 86 kr pedig a növendékek által apróbb összegekben aláírt gyűjtés eredménye.

25. A szászvárosi „Kun“ colleg. által beküldetett 26 frt 73 kr; ehez járult: Dósa Dénes 2 frt, Sándor János, Vitus Lajos, Deák Gerő, Simon Ferencz és Simon Gábor 1—1 frt, Hajdu Ferencz, Bartók Dénes, Tokaji Aladár, Csürös Pál és Orbán Mihály 50—50 kr; 17 frt 33 kr pedig a növendékek apróbb adományaiból gyűlt.

(Folyt. köv.)

AZ ÁLL. IGAZGATÓTANÁCS ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvárt, 1885. febr. 14.

Elnökölt br. Bánffy Albert e.-kerületi főgondnok ő mltga. Jelen voltak nt. Szász Domokos h. püspök, Székely János, dr. Szász Béla igazg.-tanácsosok, Szabó Ádám számvevő és Bodor Antal titkár.

Az ülésen kívül ellátott ügydarabok bejelentése és helybenhagyó tudomásulvétele után tárgyalatott Székely János igazg.-tanácsos aa. előterjesztésével s műszaki véleményével a beszterczei egyházközség papi lakja kiépítésére és mellék-épületekkel ellátására szükséges 2448 frt összeg fedezésének megállapítása s mivel ezen anya-egyházközséggé most alakult egyházközség a papi telek megvásárlása által pénzkészletét kimerítette, s hathatós gyámolítás nélkül azon nagy jelentőséggel bíró városban a papi házat lakható állapotba nem helyezheti: az egyházkerületi főt. közgyűlés jóváhagyása fentartásával 2000 frt házi pénztári segély szavaztatott meg, oly módon, hogy a most kölcsönképen kiutalandó összeg a házipénztár még nem folyósított lejárandó kamataiból négy éven át évi 500 frtos részletekben helyeztessék vissza. Az építkezésnek lehető legnagyobb takarékoság mellett leendő fogantatosittatására s az építkezés intézésére nt. Szász Domokos helyettes püspök aa. kéretett fel.

Székely János igazgatótanácsos aa. műszaki véleményének némi módosítással lett elfogadása mellett, a deési egyházközség templomkörüli bolthelyiségei kiépítését tárgyzó tervrajz és költségszámítás helybenhagyatott; utasított azonban az egyháztanács az építkezés megkezdése előtt a templomkörüli épületek hasznbérébe eddigé vett, valamint az építendő boltokért remélhető jövedelem mennyiségének bemutatására.

Pénztárnok jelentést tesz arról, hogy egyházkerületünk központi kezelése alatt álló magyar vasuti kötvények kisorolása folytán az illető alapok veszteséget szenvedtek, mivel a kisorsolt értékpapírok beváltási összege csekélyebb, mint a mennyi szükséges volt a kisorsolt kötvénnyel hasonló minőségű és névértékű kötvény vásárlására; mely jelentés folytán pénztárnok utasított, hogy ha oly értékpapírok sorsolatnak ki jövőre, melyeknek börzei árfolyamuk a névértéken felül áll, a kisorsolásról előlegesen tegyen jelentést a beváltási összegnek miképpen

leendő elhelyezése felett határozathozatal céljából, a mely kisorsolt kötvények a kisorsolás után közvetlenül beváltandók, a határozat hozataláig helyezze a beváltási összegeket takarékpénztárba.

Ezenkívül ellátatott kevésbé közérdekű több ügydarab.

r. l.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. febr. 21.

— **Papválasztások.** Lengyel István akademia papjelölt, a v.-hunad-zarándi egyházm.-ben fekvő Lozsád egyházközségben és Ignác Márton n.-enyedi s.-pap a sz.-szolnoki egyházm.-ben fekvő Boósháza egyházközségben pappá választattak.

— **Ö cs. és apostoli kir.** Felsege a v.-hunyadi egyházmegyébe keblezett n.-rápolt egyházközségnek felekezeti iskolájára 100 frt segélyt adományozott.

— **„Énekeskönyv“**-ünk, melynek új kiadásáról mult számunkban emlékeztünk meg, tizezer példányban jelenik meg Stein Jánosnál, ki 10 évre bírja a kiadás jogát. A nagy énekeskönyv iskolai énekeskönyv alakjában, tehát k. b. 18 iven, a szöveg közé nyomott hangjegyekkel, tömörebb, de világos szedéssel lett sajtó alá adva. Könyvpiacra csak a jövő héten kerül a mű. Ára iskolai kötésben 40 kr. Diszkötésben valószínűleg 70, vagy 80 kr. lesz.

— **Tisza és Jókai.** E fénylő két kálvinista név az állandó napirenden léten kívül különösen is előtérbe lépett a héten. *Jókai* Mór csütörtökön ülte 60-ik születésnapját, mely alkalomból minden oldalról a legmelegebb ovációban részesült, a magyar miniszterelnök pedig márczius 2-án érve meg belügyminiszterségének 10-ik évét, e nap megünneplésére széles keretű mozgalom indult. Már eddigé is megállapított, hogy *Tisza* Kálmánt a mondott napon az ország összes főispánjai, az országgyűlési szabadelvűpárt, Budapest város törvényhatósága, a belügyministerium tisztikara stb. fogják üdvözölni. A mindenható áldja meg továbbra is erővel és kitartással mind a két igaz férfit.

— **Váró Ferenczet,** a nagy-enyedi collegium kitűnő tanárát lesújtó fájdalom érte. Elvesztette az élet legtisztább és legszentebb kincsét, az édesanyát, néhai harrói ev. ref. lelkész, tiszteletes *Váró* Márton özvegyét. Midőn a jeles férfiú fájdalmában részünkről is a legőszintébben osztozunk, itt adjuk a bibliai szellemmel irt szomorujelentést: Szomoru szívvel tudatjuk magunk és mieink nevében, hogy szeretett édes anyánk özv. *Váró Mártonné,* született nagy-berivői Boér Klára, folyó hó 13-dikán élete LIX., özvegysége XIII. évében jobb létre szenderült. „Szorgalmasan vigyázott az ő háznépe dolgára és a restségnek kenyerét nem ette. Felkelvén az ő fiai boldognak mondják vala őtet. „Az örökkévaló boldogság kapui nyílnak most meg neki. Tetemét folyó hó 15-én, d. u. 3 órakor tesszük le a harrói kálvinista temetőbe, előbb elköltözött kedveseink porai mellé. Váró Ferencz, nagyenyedi Bethlen főiskolai tanár nejével Szabó Máriával s gyermekeivel Jolánnal és Gézával. Váró Benjámin, fogarasi polgári isk. igazgató. Váró Károly. Harróban, 1885. február 14-én. Béke lengjen a drága hantokon!

— **Arany János özvegye** csütörtökön dél előtt erős vérroham folytán meghalt. Arany Jánosné, szül.

Ercsey Juliánna, előkelő biharmegyei család ivadéka. Arany-nyal való házasságát két gyermekkel áldotta meg az ég. A „barna Laczi“ és „a szőke Julis“ sokszor előfordul az apa költeményeiben. A fiu egyik kitünősége lett a magyar irodalomnak és mindvégig anyjának büszkesége, míg a leány, utóbb Széll Kálmánné, élte virágában hunyt el. Hogy Arany János mily boldog családi életet élt, tudjuk. Kőrösön Szász Károly, Mentovics, Szilágyi Sándor, Szabó Károly, Salamon Ferencz, igen gyakran voltak vendégei Arany Jánosnak és tanui voltak a legboldogabb családi életnek, mert soha szeretőbb és gondosabb női költőnek nem adott végzete, mint Arany Jánosnak. Az utóbbi napokban Aranyné beteg volt, de csütörtökön reggel azzal kelt fel, hogy jobban érzi magát. Unokájával, Széll Piroskával felolvastatta magának a lapokat. Délelőtt ugy $\frac{3}{4}$ 10 óra tájban szokatlan erős vérrohamra támadt, mely pár óra alatt véget vetett életének. A temetés szombaton délután folyt le. Tisztelet kísérje emlékét!

— **Az erdélyrészi ág. hitv. egyházakban** szorgalmasan gyűjtik a templomi reliquiákat. A nürinbergi ötvösműkiállításán szándékoznak bemutatni a hazarészünkben bizonyára legtöbb műbecscsel bíró kelyheket, tányérokot stb., melyek készítésében szász testvéreink előttünk jártak mintára, gazdagságra. Kivált a nagyszombeni 16-ik századbéli emlékek bírnak kiváló becszel. A kiállító *Deutsch* ág. hitv. superintendens.

— **Tanítói jubileum.** Szolokmai (Udvarhely-megye) ref. iskolatanító idős *Szentgyörgyi József* folyó hó 1-én ünnepelte meg 40 éves tanítóskodásának emlékét hűvei és jó emberei társaságában. Ez öreg tanitót — dacára az ötven éven keresztül folytatott terhes munkának — jó humora, s általában szellemi ereje még mind ez ideig nem hagyta el; de testi ereje annyira meggyöngyült, hogy csaknem minden munkára képtelen. Hivataláról, melyet oly sok ideig egész odaadással és lelkesedéssel folytatott, lemondana, de a nyugdíj-törvény őt, mint öreget, elzárta az országos tanítói nyugdíjtól. Tanítói pályáját szép eredménnyel folytatta, egyházközségének minden tagját ő nevelte, ő tanította és nincs egy is közöttük, a ki írni és olvasni ne tudna. Hogy tanítói hivatalát szerette, kitetszik onnan, hogy 4 fia lévén, mindeniket tanítónak neveltette.

— **A legújabb káté** czim alatt egy hirt irtunk volt, mely szerint Dvorcsák János összegezván az anarchisták egyház- és államellenes tanait, 1000 frt. jutalmat ígér annak, ki a könyvében foglalt tételeket megczáfolja. A hiányos közlést félreértettük. Dvorcsák J. ugyanis kath. egyházi férfit, s épen egyházának akart szolgálatot tenni, midőn a pápákat, szenteket stb. profanáló állításokat összeszedte s azok megczáfolására pályamunka alakjában felhívást intézett. Azonban, tekintve a védekezésnek e szokatlan nemét, nem csoda ha tévedésbe estünk.

— **Esküvő.** *Tolvaly* Zsigmond sz.-udvarhelyi ref. lelkész e napokban tartá esküvőjét *Gergely* Ilona kisaszszonnyal, Gergely Lajos árvaszéki elnök ritka miveltségű leányával. A nagy számmal összegyűlt családi ünnepélyen az esketési szertartást peteki lelkész Bedő Ferencz kiváló hatással végezte.

— **A nagyenyedi Bethlen-főtanoda** ifjuságának bálja f. hó 8-án a városháza festőileg díszített szintermében fényesen sikerült. Hasonlóképen sikerült a szászvárosi Kun-tanoda ifjuságának bálja f. hó 7-én.

— **A m.-ludasi ev. ref. és róm. kath. egyházak** szövetkezve, templomépítési alap javára f. hó 8-án

zártkörű tánczvigalmat rendeztek. A tiszta bevétel volt: 110 frt 50 kr., kiadás 74 frt 33 kr.

— **Az erdélyi kath. status küldöttsége** tisztelgett a héten Tisza Kálmán miniszterelnöknél Budapesten. A küldöttséget Lönhart gyulafejevári püspök vezette és a status nevében a minisztertanácshoz intézett kérvényt nyújtott át, melyben arra kéri, hogy az érettségi vizsgáknál a status ismét gyakorolhassa képviseleti jogát, mely tőle elvétellett. A küldöttség nevében Lönhart püspök adta elő a statás kérvényének tartalmát, annak támogatására kérve a miniszterelnököt. Tisza miniszterelnök szívesen fogadta a küldöttséget, melynek tagjai Boér Antal, Helfy Ignác, Incze József, Lukács Béla, Szathmáry György és Ugron Gábor voltak, s válaszában kijelenté, hogy bár a minisztertanács nem képez felebezési forumot egyes miniszterium intézkedése ellenében: azonban annyira fontos a kérdés és tekintélyes a testület, hogy kérvénye mindenesetre komoly figyelmet igényel; egyszersmind maga és a kormány nevében igéri, hogy a kormány szigoruan a törvény követelményei szerint fog határozni.

— **Károly, Románia királya,** a Kolozsvártt felállítandó román leányiskola alaptókéje javára 200 frankot küldött a bálelnök kezeihez.

— **Országos lelelenczházat** létesít egy egyesület Budapesten. Elnökül Ivánka Imre orsz. képviselő kéretett fel. Az alapszabályok e héten elfogadtattak.

— **Nincsen már gyermek!** Kikindán a kis tiz éves Kragity József, a ki addig sirdogált, hogy nem kapott elég czukrot anyjától, mig csak verést nem kapott, — fölfutott a padlásra, egy szijra fölakasztotta magát s meghalt.

— **A nagyváradai rabbi,** dr. Kohut, elfogadta a new-yorki izr. hitközség rabbinusi állását évi 10,000 frt. fizetéssel. Utiköltségre 1000 dollárt (2000 frtot) kapott s a napokban indul.

— **A párbajról** kis füzetet irt Esterházy Sándor, a bölcsélet római doktora. Rövid fejezetekben szól a párbaj eredetéről és fogalmáról, a párbajról és becsületről, a párbajról és társadalomról, teendőinkről s a párbaj *jövőről*. Mindenesetre leginkább felhívja érdeklődésünket az utóbbi pont, miben egyszersmind az előzmények becslése is bennfoglaltatik. Szerző javulást vár. Mily alapokon? *Anglia* példájának követésén, — itt ugyanis nincs párbajozás, — a kath. egyház megkezdett *kiközösítése* útján s végül a francia *párbaj-codex*-hez hasonló codexek megállapítása által. Ennyi a művecske lényege.

— **Zenemű.** „Ludovika-csárdás“-t irt Feleki Hugo. Szerző nővérenek, Feleki Ludovikának ajánlja a Táborzky kiadásában megjelent művet, melynek ára 1 frt.

Szerkesztő postája.

N.-Enyed. A kívánt szám a kiadónál nem található többé. — *Olvasóinkat* melegen kérjük, hogy az egyházra és iskolára vonatkozó kisebb híreket egy-egy levelező kártyán beküldeni ne terheltessenek.